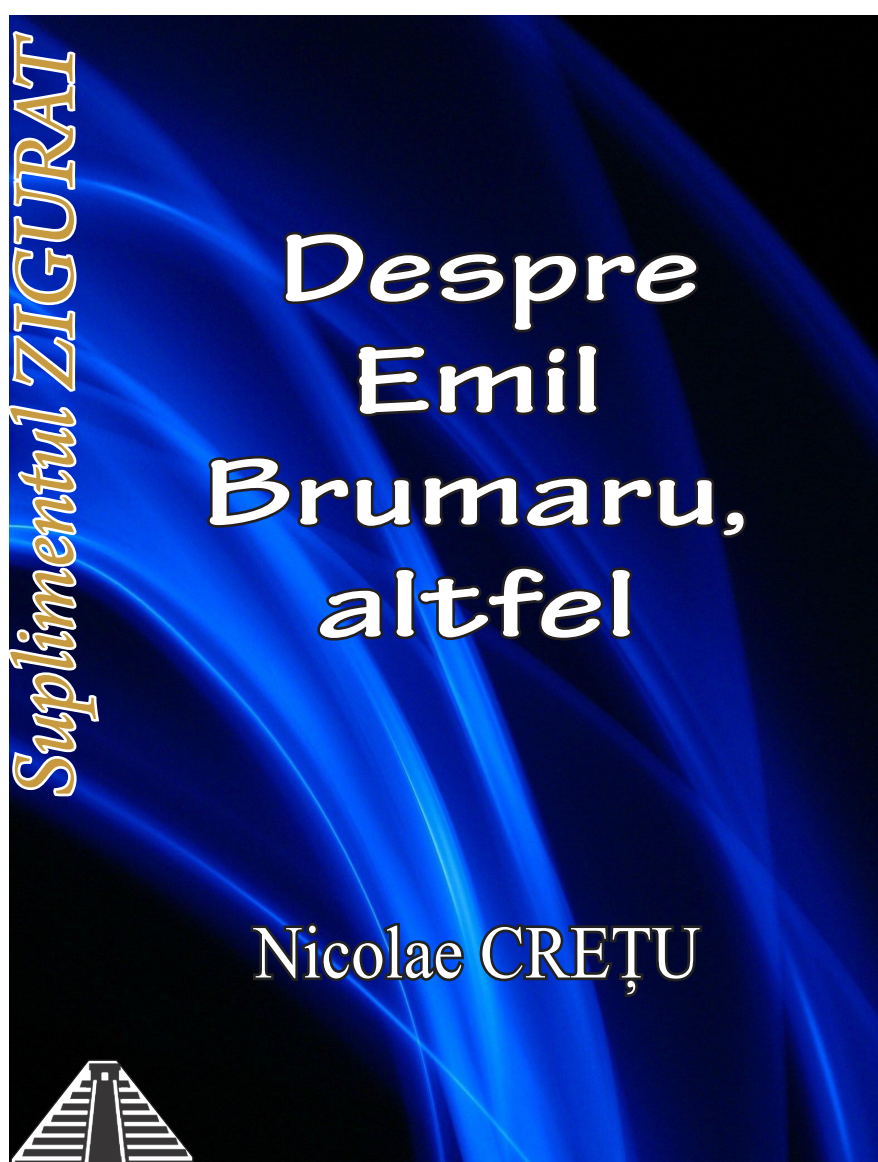

Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IV, nr. 1 (37), ianuarie 2020 • Apare lunar

24 pagini

Murim... ca mâine

E-așa de trist să cugeți că-ntr-o zi,
poate chiar mâine, pomii de pe-alee
acolo unde-i vezi or să mai stee
voioși, în vreme ce vom putrezi.

Atâta soare, Doamne,-atâta soare
o să mai fie-n lume după noi;
cortegii de-anotimpuri și de ploii,
cu păr din care șiruie răcoare...

Și iarba asta o să mai răsară,
iar luna tot așa o să se plece,
mirată, peste apa care trece
noi singuri n-o să fim a doua oară.

Și-mi pare-așa ciudat că se mai poate
găsi atâta vreme pentru ură,
când viața e de-abia o picătură
între minutu-acesta care bate

și celălalt - și-mi pare nențeles
și trist că nu privim la cer mai des,
că nu culegem flori și nu zâmbim,
noi, care-așa de repede murim.

Magda ISANOS

Liviu Ioan STOICIU

Scrisul, o plăcere și o corvoadă în...

pg. 3

Alexandru ZUB

Cuza Vodă - in memoriam

pg. 4

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LXI)

pg. 5

Constantin COROIU

„O Antigona cu suflet de Electră”

pg. 6

Mihaela GRĂDINARIU

Poemul, între azimă străvezie și potir

pg. 7

Daniel CORBU

Gabriel Chifu

pg. 8

Gellu DORIAN

Eminescu - 170

pg. 9

Liviu PENDEFUNDA

POESIS

pg. 10

Magda URSACHE

Oamenii națiunii (II)

pg. 11

Eugen MUNTEANU

Ion Gheție către Carmen-Gabriela Pamfil

pg. 13

Adrian Dinu RACHIERU

Nichita Stănescu - un „idol fals”? (I)

pg. 21

Theodor CODREANU

O cercetare transdisciplinară a...

pg. 23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXX)

pg. 24

„Uneori, oamenii nu vor să audă adevărul, deoarece nu vor să le fie distruse iluziile.” - Friedrich Nietzsche

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Constantin Dram, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

SCRISUL, O PLĂCERE ȘI O CORVOADĂ ÎN ACELAȘI TIMP – pg. 3

Iulian Marcel CIUBOTARU:

ZIUA COPILULUI LA BIBLIOTECA REGIONALĂ IAȘI SAU... – pg. 3

Alexandru ZUB:

CUZA VODĂ - ÎN MEMORIAM – pg. 4

Mircea CIUBOTARU:

„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (LXI) – pg. 5

Constantin COROIU:

„O ANTIGONĂ CU SUFLET DE ELECTRĂ” – pg. 6

Mihaela GRĂDINARIU:

POEMUL, ÎNTRE AZIMĂ STRĂVEZIE ȘI POTIR – pg. 7

Ortansa COJOC:

POEZII – pg. 7

Daniel CORBU:

GABRIEL CHIFU – pg. 8

Flavius PARASCHIV:

PRESA STUDENȚEASCĂ DIN IAȘI – pg. 8

Gellu DORIAN:

EMINESCU - 170 – pg. 9

Liviu PENDEFUNDA:

POESIS – pg. 10

Magda URSACHE:

OAMENII NAȚIUNII (II) – pg. 11

Petru POPA:

SCRISORILE FICTIONARE ALE UNUI BĂTRÂN – pg. 12

Nicolae BUSUIOC:

NADA RĂSULUI – pg. 12

Eugen MUNTEANU:

ION GHEȚIE CĂTRE CARMEN-GABRIELA PAMFIL... – pg. 13

Ioan ȚICALO:

PETRU URSACHE - UN OM ȘI O FLACĂRĂ – pg. 14

Livia CIUPERCĂ:

MEMORIALISTUL IOAN GRIGORESCU – pg. 15

Mioara BĂLUȚĂ:

POEZII – pg. 15

Dan Bogdan HANU:

DOG’S DIARY – pg. 16

Diana VRABIE:

PERIFERIA CHIȘINĂULUI ÎN *MISTERELE CHIȘINĂULUI* – pg. 17

Florin FAIFER:

CLIPSE DE VIAȚĂ, CU VIRGIL ȘI JULIETA – pg. 17

Master X-FILES:

X-TEMPORALE. COMENTARII REACȚIONARE – pg. 18

Laurențiu ISTRATE:

INEPUIZABILA DESTINDERE A MINȚII UMANE – pg. 19

Ioan RĂDUCEA:

NOI, ÎNGERII – pg. 19

Doru SCĂRLĂTESCU:

LIBER PERENNIS. ZĂBAVA CETITULUI SE DESPRINDE... – pg. 20

Adrian Dinu RACHIERU:

NICHITA STĂNESCU - UN „IDOL FALS”? (I) – pg. 21

Ioan C. TEȘU:

ÎMPREUNĂ - MEDITAȚIE ASUPRA FAMILIEI... – pg. 22

Theodor CODREANU:

O CERCETARE TRANSDISCIPLINARĂ A *LUCEAFĂRULUI*... – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XXX) – pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului **Vladlen Babcinețchi**.*

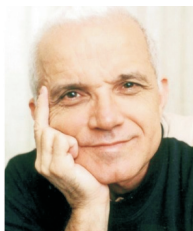
Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

**Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs;
articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.**

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: exprescultural.ro
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Expres cultural

numărul 1 / ianuarie 2020

Liviu Ioan STOICIU

Scrisul, o plăcere și o corvoadă în același timp

Dacă scrisul (creația în sine) e o plăcere sau o corvoadă. Să rămân în zona creației literare. Dacă ar fi o corvoadă, nu văd de ce n-ai renunța să scrii. Întrebarea cheie ar fi: dacă n-ai cititori, de ce scrii? Simplu, scrii, fiindcă scrisul a devenit o „necesitate fiziologică din naștere” (ai senzația că-ți e în ADN; că în „acidul nucleic” e și această determinare, a creației literare). Cel puțin în cazul meu, „după o viață de om” (împlinesc 70 de ani în februarie, dacă împlinesc; e un secret), scrisul a devenit o profesiune de la sine. E adevărat, ajuns până azi, nemaivând nici o obligație față de mine (retras din viața publică), scriu de plăcere. Până să „îmbătrânesc” am scris stând pe baricade publicistice, ele contând după Revoluție în primul rând (aveam de onorat cererea propriei conștiințe civice; fără să fi fost vreodată membru de partid, am detestat ideologia comunistă până la Revoluție și am simpatizat după Revoluție creștin-democrația; motiv să mă regăsesc în paginile ziarului occidental al lui Ion Rațiu, *Cotidianul* din 1991 până în 2004, angajat extern, de exemplu; publicam și două articole pe zi, în el, unul în pagina politică, altul în pagina culturală, unde aveam rubrici; lasă că aveam rubrici și în alte „publicații de atitudine”, noi, săptămânale sau lunare, sau în reviste literare, unele dispărute sau la care scriu și azi). Jurnalismul „activ” mi-a acaparat scrisul atunci, „era o a doua natură la masa de scris”. Poezia, proza, teatrul erau scrise „printre picături” în acea perioadă de angajament (perioadă de o rară eferescență, inexplicabilă azi pentru mine). M-am risipit scriind publicistică de ziar sau de publicație de atitudine (e adevărat, scriind publicistică, în tinerețe, mi-am clarificat „spiritul critic”), dacă le-am scris din plăcere sutele de articole, dacă nu miile? Nu, erau o corvoadă, am abandonat cu totul jurnalistică „ordinară”, de ziar, politică, la 65 de ani, nemairecunoscând presa scrisă (depreciată moral, vândută unor acționari de doi bani, necredibilă). Să scriu publicistică trebuia să fiu tot timpul racordat la știri, la actualitatea politică, pe care o detestam. Lasă că de la un moment dat m-am simțit depășit de lumea în care trăiesc... În schimb, continui și azi să scriu / să public texte jurnaliste în regim literar-cultural, unele pot fi considerate eseuri – dacă le scriu cu plăcere pe acestea? Greu de spus, în condițiile în care nu mai găsesc subiecte și mă dau cu capul de pereți să le scriu, știind că n-au decât valoare sentimentală, conjuncturală, de moment, fără viitor. Faptul că nu mă încumet să adun aceste sute, mii de „articole” apărute în ziare și publicații de atitudine într-o carte, spune totul.

Cu scrisul poeziei (prozei, teatrului, a creației originale în general), e cu totul altă poveste. De câte ori scriu poezie (proză, teatru) simt că n-am trăit degeaba, o tot repet. Aici se amestecă plăcerea scrisului cu corvoada „profesionistă”, subînțeleasă (la proză și teatru trebuie documentare; să nu uit personajele; pierd o groază de timp până să ies la un liman, poate ani; e iar adevărat, la proza scurtă satisfacția e mai aproape). Chiar dacă versurile scrise (proza, teatrul) sunt pentru sertar. Reamintesc, eu scriu poezie (proză, teatru) numai pentru sertar de când mă știu, spontan, sunt indiferent la toate condițiile autoimpuse de profesionism, dacă am *inspirație* sau dacă scriu în gol, din reflex. Încerc să mă eliberez de un rău (sau un bun?) irepresibil din mine

la masa de scris, de neînțeles. Scriu poezie „din senin”, n-am motive să mă omor cu firea (dar dacă receptez ceea ce scriu ca fiind de valoare relativă, mă bucur ca un copil în particular). Sigur, mă enervează la culme atunci când mă repet în versuri și când nu mai scap de „formula” apărută, cam într-un an-doi-trei (nu pot să scap de această formulă decât scriind mai departe, sperând să apară alt „stil” de a scrie, de la sine; poate fi o amăgire personală). Sunt în competiție cu mine însumi, convins că fiecare scriitor e „altceva” (are steaua lui, culoarul lui, identitatea lui). Dar, publicând cărți, am luat seama și la competiția cu colegii care scriu, din toate generațiile. Încerc să mă salvez, să-mi distrag atenția de la compromisurile acestei lumi, scriind (și citind). Nu mi-a fost și nu-mi e deloc ușor la masa de scris, frustrările cotidiene (legate de depresie, de nemulțumire, de neputință postmodernă) contribuind și ele la „chimia” versului scris.

„Plăcerea” scrisului în limba română

s-a extins „alarmant” (poate și pe aripile internetului)? Totuși, n-ar trebui să ne încante că apar cărți de poezie și de proză originală (prea puține de teatru) constant, cu debutanți pe bandă? Pe de altă parte, avem o istorie a literaturii care ar trebui să impună respect (cu scriitori performanți, dacă pot să spun așa; unii cu succes real de casă, alții cu succes de critică). De ce nu se mai citesc decât scriitorii din manualele școlare? Se scrie și se publică destul de mult în România? Se dau premii prea multe pentru cărți în fiecare an și pentru „Opera Omnia”? La cât se scrie în limba română, ar trebui să fim bogați spiritual, măcar. De ce oare literatura română nu e tradusă (nu mai pun problematica neprimirii premiului Nobel) pe piața cărții, în întreaga lume? Noi avem cultul traducerilor din literaturi străine, fără rețineri (este trist, avem cititori în România numai de traduceri). Scrisul nostru e bun de patrimoniu național, de ce nu e bun de patrimoniu universal?

8 ianuarie 2020. BV

Iulian Marcel CIUBOTARU

Ziua copilului la Biblioteca Regională Iași sau despre politizarea culturii în 1952

În 1952, noul regim – „democrat popular” – era bine instaurat în România și acaparase, într-o manieră agresivă, toate sferele vieții publice. Cultura s-a numărat printre cele mai ideologizate domenii, fiind orientată în direcția susținerii ideilor politice și a directivelor venite dinspre Moscova. Toate manifestările culturale erau atent supravegheate și dirijate din timp, pentru ca acestea să se desfășoare în direcția ideologică impusă de la cel mai înalt nivel al conducerii. Spre exemplu, o manifestare obișnuită, precum sărbătorirea Zilei copilului, în cadrul Bibliotecii Regionale Iași, a fost atent îndrumată de la București, indicațiile venite în scris fiind clare și fără drept de apel.

În arhiva Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” Iași se păstrează un document din 1952, primit de la Comitetul pentru Așezăminte Culturale de pe lângă Consiliul de Miniștri (instituție înființată prin decretul nr. 63/1950). Fiind foarte sugestiv în privința politizării manifestărilor culturale, am decis să editez acest scurt document, căci conținutul său exprimă practici, tendințe și directive tipice „întunecatului deceniu”.

Către Sfatul Popular al Regiunii Iași / Biblioteca Centrală Regională Iași

În întâmpinarea zilei de 1 iunie, Ziua internațională a copilului, vă trimitem, prin Colectura Centrală Științifică a Bibliotecilor, o bibliotecă formată din 393 volume pentru Secția de copii.

Veți lua măsuri ca aceste cărți să fie înregistrate în registrul de mișcare a fondului bibliotecii, inventariate și puse imediat la dispoziția cititorilor copii. În termen de 5 zile de la primirea bibliotecii, ne veți înapoia un exemplar din specificația cărților aflate în colet.

De asemenea, dacă se constată lipsuri de cărți sau nepotrivire de titluri cu cele specificate, ne veți trimite și un proces verbal în care veți arăta aceste nereguli. Imediat după primirea cărților veți face cunoscut Secțiunii Culturale Regionale primirea cărților.

Cu ocazia Zilei internaționale a copilului, din cărțile primite și din cele existente în bibliotecă, veți organiza:

O expoziție de cărți intitulată **Pentru pacea și fericirea copiilor**

În dreapta și în stânga titlului se va afișa emblema păcii (porumbelul păcii). În mijloc se va așeza un tablou reprezentând pe tov. Stalin în mijlocul copiilor. Sub tablou se va scrie citatul: **Se-nalță un cânt pentru pace,/ Uniți, pionieri, să-l cântăm/ Căci nouă ni-i cartea o armă./ Cu ea pentru pace luptăm!** (Cântec pioneresc)

Secțiunea I: Două copilări

Citat: **Fiecare este răspunzător pentru toți copiii albi și negri, pentru copiii Londrei și cei ai Moscovei, ai Parisului și ai Pekingului, pentru copiii aflați printre sgârie-norii din New-York și pentru cei care rătăcesc printre ruinele din Coreea (Ilia Ehrenburg).**

Se vor expune cărți, ca:

Cazimir, Otilia – **Bădița Stalin**, București, Editura Tineretului, 1951

Svartz., E.¹ – **Mica școlăriță**, București, Editura Tineretului, 1951

Oseeva, V.² – **Vasioc Trubaciov și prietenii săi**, București, Editura Tineretului, 1951

Filip, M. – **În cămin la noi**, București, Editura Tineretului, 1951³

Luscalov, P.⁴ – **Nufărul roșu**, București, Editura Tineretului, 1951

Partidul conduce tineretul spre un viitor luminos, București, Editura Tineretului, 1951

Iziunski, Boris – **Epoletii purpurii**, București, Editura Tineretului, 1951

Alexin, A. – **Zile de tabără**, București,

Editura Tineretului, 1951⁵

Vasilenko, C., Cronov, A. – **Tineretul sovietic liber și fericit**, București, Editura Tineretului, 1952⁶

Minei, N. - **Țara în care copiii nu rād**, București, Editura Tineretului, 1951

Vronschi, B. – **Tinerețe încâtușată**, București, Editura Tineretului, 1951

În cadrul acestei secțiuni se vor expune, împreună cu cărțile, fotografii din ziare și reviste reprezentând imagini din viața fericită a copiilor din U.R.S.S. și din țara noastră, precum și imagini din viața chinuită a copiilor din țările capitaliste.

Secțiunea a II-a: **Tineretul luptă pentru pacea lumii**

Citat: **Tineri din lumea-ntreagă/ Idealuri noi făurim/ Tinerețea ne e dragă/ Pentru pace la luptă pornim** (Imnul F.M.T.D.)

Se vor expune cărțile:

Moscu, I. – **Tineretul progresist din lumea întreagă încadrat în F.M.T.D. și U.I.S.⁸ luptă pentru pace, împotriva imperialismului**, București, Editura Tineretului, 1951

Voicu, H. – **Crește un tineret nou în Republica Democrată Germană**, București, Editura Tineretului, 1951

Tineretul iugoslav luptă împotriva politicii titoiste, pentru pace, pentru viață, București, Editura Tineretului, 1951

Stejarii timpurilor noi, București, Editura Tineretului, 1951

Vintilă, Petru – **Nepoții lui Horia**, București, Editura Tineretului, 1951

Calma, N. – **Copiii raiului de muștar**, București, Editura Tineretului, 1952

Volk, I. – **Coreea luptă**, București, Editura Tineretului, 1951

Minei, N. – **Prietenul nostru Allan**, București, Editura Tineretului, 1951

2. Recenzia cărții **Copiii raiului de muștar**, de N. Calma

3. Citiri în colectiv și după amieze de povești din cărțile expuse mai sus.

De asemenea, veți da îndrumări ca în cadrul bibliotecilor raionale să se organizeze în cinstea Zilei internaționale a copilului manifestări de masă (standuri de cărți, citiri în colectiv, recenzii etc.).

Până la data de 5 iunie ne veți trimite o scurtă dare de seamă de întrebuintare a cărților primite, acțiunile întreprinse de bibliotecă în cinstea sărbătoririi Zilei internaționale a copilului și de eful acestor manifestări asupra cititorilor și asupra vieții bibliotecii, în general.

Director, Ștefan Gruia

Arhiva Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” Iași, *Specificații*, 1950-1954, vol. 1, dosar nr. 19/1950, ff. 255-258.

1 Evgeny Schwartz (21 octombrie 1896, Kazan, Rusia – 15 ianuarie 1958, Sankt Petersburg, Rusia) a fost un scriitor sovietic.

2 Scriitoarea Valentina Oseyeva s-a născut la 28 aprilie 1902, în Kiev și a murit la 5 iulie 1969, la Moscova.

3 Broșura de 14 pagini a Marianei Filip a apărut, de fapt, în 1950.

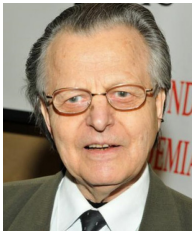
4 Petre Luscalov a fost un scriitor basarabean (15 aprilie 1927 – 15 ianuarie 2004), stabilit la București. Nuvela amintită aici (dar și alte scrieri ale sale) s-a bucurat de o ecranizare, în 1955.

5 Subintitulat *Jurnalul pionerului* Șașa Vasilcov, cartea scriitorului sovietic A. Aleksin a fost tradusă la noi de Cezar Petrescu.

6 Subintitulat *Drepturile și îndatoririle tinerilor*, și acest volum era o traducere din rusă, fiind carte de propagandă.

7 F.M.T.D. – abreviere de la *Federația Mondială a Tineretului Democrat*.

8 U.I.S. – abreviere de la *Uniunea Internațională a Studenților*.

Alexandru ZUB

Cuza Vodă - in memoriam

„Și cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină... va fi aceea a lui Alexandru Ioan I”. Astfel își încheia M. Kogălniceanu, la timpul său, cu ocazia înhumării fostului domn, de numele căruia se legau cele mai însemnate înfăptuiri ale epocii. Absolutizată, aprecierea istoricului avea în vedere, în primul rând, faptul că marele dispărut simboliza Unirea și acel program de reforme modernizatoare al căror rezultat avea să fie, cu amendările impuse de timp, în deceniile următoare, România modernă. În această perspectivă, judecata istoricului s-a dovedit justă, întrucât asocia numele lui Al. I. Cuza la geneza unei structuri statale adecvate, a unei structuri care a făcut posibile și înnoirile de mai târziu. Cel care a dat expresia cea mai înaltă și mai fidelă acestei prețuiri, ratificând judecata istoricului, a fost însă poporul însuși, în amintirea căruia Cuza Vodă n-a încetat să însemne figura istorică cea mai reprezentativă din epoca modernă, simbolul incoruptibil de care și-a legat năzuințele de progres și democrație. Asimilându-l integral, masele populare își defineau prin domnitorul Unirii, al omeniei și al dreptății sociale propriile lor aspirații. De aceea, cunoașterea operei înfăptuite în scurtă, dar atât de rodnică lui domnie a fost și rămâne o sarcină importantă a istoriografiei.

Despre personalitatea lui Al. I. Cuza s-a scris mult și se va mai scrie. Inițiind această culegere de studii ca un omagiu ocazional, am pornit de la ideea că singurul mod de a-i cinsti cu adevărat memoria este aprofundarea vieții și operei sale, în ideea de a extrage acele semnificații capabile să fortifice propriile noastre idealuri.

Contribuțiile reunite aici, într-un gest totodată științific și pios, tind să satisfacă deci o dublă finalitate: aceea de a garanta un plus de cunoaștere și de a reîmprospăta amintirea domnitorului în conștiința noilor generații, ale căror ambiții creatoare se întemeiază pe opera înfăptuită de Cuza Vodă. De la însemnările genealogice, menite să-i fixeze ascendența cunoscută, până la dramatica restaurare a efigiei domnitorului în conștiința oficială, momentele și realizările cele mai semnificative au fost reexamineate cu un plus de informație, așa cum se cuvine față de o mare personalitate al cărei nume va dăinui, însemnat cu majuscule de aur, în istoria națională. Aprecierea lui B.P. Hasdeu din 1873, când domnitorul Unirii cobora în cripta de la Ruginoasa, că „rareori nemurirea s-a dovedit mai victorioasă asupra morții”, o putem repeta astăzi și va putea fi reamintită mereu, împreună cu poetul, „cât or fi români pe lume”. Fiindcă viața lui Cuza Vodă constituie, înainte de toate, un exemplu de patriotism și de abnegație, unul care va continua să exercite un impuls binefăcător asupra lumii noastre.

„Nu este în lumea aceasta totul deșertăciune, rămâne ceva statornic; rămân faptele mari, care sunt neperitoare”¹. Cu această reflecție, sugerată de experiența istoriei, îl întâmpina M. Kogălniceanu pe domnitorul Unirii și al împroprietăririi coborât în cripta de la Ruginoasa, la 29 mai 1873. Pentru omul Alexandru Ioan Cuza posteritatea începea atunci, sub privirile cernite ale mulțimii, ale unora dintre foștii săi colaboratori și ale oficialității preocupate ca simpatia populară să nu devină, cum și era, o manifestare antidinastică. Pentru domnitor posteritatea începuse însă cu șapte ani mai înainte, la 11 februarie 1866, când înceta domnia, și ea septenală, a reformatorului. La această posteritate se referea V. Alecsandri în versurile de pe piatra tombală², exprimând convingerea că numele gloriosului domn avea să rămână „neclintit pe a timpului hotare” și că „secolii” i se vor închina, recunoscând, în taină, dincolo de înțelesul mărginit al clipei, perenitatea faptei sale. Ideea o va relua N. Iorga, peste trei decenii, comentând inițiativa ridicării unei statui domnitorului care semnifica Unirea și construcția de stat a României moderne. „Dar morții nu mor totdeauna întregi, observa istoricul, fiindcă trăiește, prin urmările ei, fapta lor, și aceste urmări se întind tot mai departe, în timpuri pe care mortul nu le mai vede”³.

Fapta lui Cuza, așa cum s-a desfășurat ea la mijlocul secolului XIX, se cunoaște, în bună măsură, prin eforturile câtorva generații de istorici, îndeosebi după ce arhiva domnitorului, sechestrată un timp de D. A. Sturdza, a devenit accesibilă⁴. *Ecoul* faptei sale, descriind o traiectorie care ar merita să fie studiată aparte, cu un folos netăgăduit nu numai pentru știință, dar și pentru cunoașterea de sine a poporului nostru, n-a fost decât sondat accidental, ceea ce a permis totuși să se fixeze, în linii mari, „amintirea lui Cuza și judecata posterității”⁵. S-a putut constata astfel că, în pofida adversității ce i-au arătat-o multă vreme partidele de guvernământ, această amintire a fost mereu vie în sufletul poporului și ea n-a făcut decât să sporască, în veșmânt de legendă, cu anii. Detronarea, exilul, aducerea prințului german și vehementa campanie denigratoare n-au izbutit să știrbească simpatia populară față de Cuza. Dimpotrivă, noua situație a contribuit, paradoxal, la aureolarea celor șapte ani de domnie care însemnaseră, cum el însuși sintetiza în scrisorile din 1867⁶ și 1870 către noul domn: Unirea, împroprietărirea clăcășilor, secularizarea, legea electorală, crearea unei oștiri naționale, autonomia țării și bisericii, instrucția publică gratuită și obligatorie etc., acte ce aparțineau definitiv istoriei, în al cărei spirit justițiar n-a încetat să creadă. După câteva luni doar de la detronare, V. Alecsandri îi scria, abordând detașarea istoricului: „Sigur că destinul dumitale este de invidiat. După ce ai domnit timp de șapte ani și ai semnat cu numele dumitale acte mari, care

vor ilustra paginile istoriei noastre politice și sociale, iată-te retras din luptă, printr-o trădare neașteptată...”. Trădarea era numai a claselor dominante, care își vedeau interesele primejduite, fiindcă poporul n-a încetat să-l iubească și să spere într-o întoarcere a fostului domnitor.

Un puternic reviriment în favoarea lui Cuza a avut loc aurind după lovitura de la 11 februarie, când numeroși ofițeri, în frunte cu generalul I. Em. Florescu, au cerut noului domn să sancționeze călcarea jurământului de către complotiștii în uniformă⁷. În același sens trebuie interpretată creșterea influenței „maiștilor” în parlament, cu toate obstrucțiile administrative ce le întâmpinau. Cazul lui M. Kogălniceanu, care se plângea că „și boierii și roșii și-au dat mâna ca să mă steargă din rândul celor vii”⁸, e cel mai ilustrativ. Destoinicul colaborator al lui Cuza, omul condamnat să poarte „crucea lui 2 Mai”, n-a reușit să obțină validarea sa în parlament decât după ce a fost ales, ostentativ și reiterat, de mai multe colegii⁹. Cooptarea sa în guvernul prezidat de D. Ghica, după ce „înaintea țării și înaintea istoriei” își asumase „responsabilitatea tuturor faptelor, bune și rele”, salvârșite în scurtul răstimp cât a fost ministru al lui Cuza Vodă¹⁰, nu era mai puțin semnificativă, ca și încercarea de a alcătui un partid de centru, capabil să asigure, în noile împrejurări, continuarea programului de reforme¹¹. Numele său era indisolubil legat de acela al lui Cuza Vodă nu numai în ochii adversarilor, dar și în inimile foștilor clăcași, cărora le restituise demnitatea și drepturile legitime. Când, la 21 septembrie 1869, ziarul „Adunarea națională” propunea ca trei din noile comune rurale înființate să se numească *Libertatea*, *2 Mai* și *Kogălnicenii*, motive de prudență determinase grupul liberal din spatele acestei propuneri¹² să nu amintească numele lui Cuza într-un moment când problema dinasticismului se reactiva în forme alarmante. Dar este evident că tustrele denumirile trebuiau să evoce personalitatea fostului domnitor. Însuși I. Ghica, unul dintre principalii autori ai complotului, recunoștea că numărul partizanilor lui Cuza crescuse și că se vorbea pretutindeni de posibila revenire a acestuia, în ipoteza unei vacanțe a tronului¹³.

Alegerea fostului domn, în ianuarie 1870, ca deputat de Mehedinți, în colegiul al IV-lea, era o demonstrație clară a sentimentului popular, una de care „februariștii” îl făceau răspunzător pe Kogălniceanu¹⁴, dar care se datora, în fond, stării de spirit antidinastice care câștigase teren. Votul se repeta peste trei luni, la 8/20 aprilie, iar în același an severinenii îl alegeau și ca senator la colegiul al II-lea, ceea ce indică, dincolo de calculele politice ale opoziției liberal-radicală care voia să-l determine astfel pe Carol I să-i încredințeze guvernul, un puternic curent în favoarea lui Cuza¹⁵. Un călător străin sesiza, de altfel, descriind orașul Galați, că în vitrinele fotografiilor erau expuse cu ostentație portretele domnului pribeag și al soției sale¹⁶. Ca să nu încurajeze vreo aventură politică pe seama întoarcerii sale, Cuza a refuzat de fiecare dată să dea curs, peregrinând printre străini cu superioară abnegație, până la stingerea sa neașteptată (Heidelberg, 3/15 mai 1873). Înhumarea s-a făcut la Ruginoasa, în asistența a zeci de mii de țărani. M. Sadoveanu avea să evoce, mai târziu, prin glasul unui uncheș, marea iubire cu care foștii clăcași l-au însoțit pe domnitorul Unirii pe ultimul drum. Poporul adunat la Ruginoasa, se spunea într-o broșură scoasă anume de Asociația lucrătorilor tipografi din Iași, plângea „drepturile sale pierdute, mândria țării umilite...”¹⁷. Vechii adversari nu l-au cruțat nici de această dată încercând – cum remarca „Observatorul”, în replică – să denatureze caracterul și importanța adunării de doliu de la Ruginoasa, unde se aflau și unii dintre colaboratorii cei mai apropiați ai defunctului: M. Kogălniceanu, C. Negri, V. Alecsandri, P. Grădișteanu. Fostul premier din epoca reformelor a evocat, cu acel prilej, personalitatea impunătoare a defunctului, în care vedea simbolizată însăși „renașterea României”, apreciind că „nu greșalele lui l-au răsturnat, ci faptele cele mari” și că atâtă timp „cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină [...] va fi aceea a lui Alexandru Ioan I”¹⁸. La elaborarea acestei pagini el însuși luase parte, înscriind și pentru totdeauna numele alături de al lui Cuza. Judecata lui, imparțială, avea să fie ratificată de istorie, în deplină concordanță cu sentimentul popular, exprimat astfel de Alecsandri: „Cât or fi români pe lume, / Cât va fi pe cer un soare, / A lui Cuza mare nume / Să fiți siguri că nu moare”¹⁹. Astăzi nimeni nu se mai îndoieste că cel care și-a pus sigiliul pe Unirea Principatelor, reforma agrară, secularizarea averilor mănăstirești, lărgirea dreptului de vot etc., e unul dintre marii ctitori ai României moderne și că în istoria acesteia locul său va rămâne mereu proeminent.

În timpul domniei și multe decenii după aceea personalitatea lui Cuza Vodă a fost însă obiect de vii dispute și contestări din partea adversarilor, care au mers până la a-i nega orice merit, în timp ce poporul, care în ajunul Unirii îi presimțise „steaua”, brăzdând seară de seară cerul patriei, a continuat să creadă în această *stea*, fixând-o pentru totdeauna pe firmamentul sufletului său, în cântec, legendă, anecdotă, povestire²⁰. Mai mult, însurățeii împroprietăriți pe moșia statului Scheulețul din județul Roman hotărau, la 16 noiembrie 1878, ca noua comună să poarte numele venerat al lui *Cuza Vodă*, căruia îi datorau, în bună măsură, condiția lor de „cetățeni liberi și proprietari”²¹. Societatea cooperativă din comuna Filioara solicită, în 1880, aceeași

favoare, iar un grup de gălățeni iniția construirea unei școli în amintirea marelui domn, al cărui bust, comandat la Paris de Doamna Elena, urma să fie așezat, peste doi ani, într-o nișă a fațadei²². Numeroase așezări, noi sau vechi, piețe, străzi, punctează în deceniile următoare prezența lui Cuza în conștiința publică²³, ca și multe instituții: școli, un azil pentru cerșetori²⁴, o obște-cooperativă la Giurgiu, o societate de binefacere la Iași²⁵ etc. S-ar putea invoca, desigur, și alte fapte care dovedesc că învinuirea, de ingratitudine pe care Hasdeu o aducea poporului, cu ocazia morții lui Cuza²⁶, era nedreaptă și că ea privea doar oficialitatea. Dar și aceasta din urmă, echivocă, rezervată, dacă nu ostilă, față de amintirea voievodului Unirii, va trebui să adopte o poziție mai clară. Lucrul s-a întâmplat în primii ani ai secolului nostru, cu ocazia ridicării unui monument lui Cuza Vodă la Iași.

Asupra acestui moment, important pentru soarta postumă a domnitorului, ne vom opri mai jos, cu convingerea că atunci conștiința națională a trecut un nou examen, unul de civism și de probitate în fața istoriei. Se încheia un ciclu, se limpezea definitiv un destin. „Cronicarul viitorului va avea să vorbească, ca adaos dureros la viața și faptele marelui domn, despre istoricul monumentului de la Iași al lui Cuza Vodă”²⁷. Invitația pe care contemporanii, prea aproape de eveniment și prea împătimați, o făceau atunci prin glasul „Opinie”, n-a rămas cu totul fără răspuns. Cele câteva mențiuni și evocări ocazionale²⁸ nu suplinesc însă necesitatea unei investigații mai adânci, menită să releve semnificația particulară a momentului în cadrul posterității lui Cuza. Rolul cel mai important în dezbaterile angajate în jurul monumentului i-a revenit lui A. D. Xenopol, care a întocmit și o amplă dare de seamă asupra genezei și realizării acestuia²⁹. Dacă însă gestul justițiar al istoricului care scrisese *Domnia lui Cuza Vodă* nu s-a putut prelungi într-un examen riguros al împrejurărilor legate de inițiativa acestei restituiri monumentale, noi putem redeschide dosarul și suntem datori să o facem, căci fără aceasta s-ar ignora un capitol dintre cele mai consistente privind posteritatea lui Cuza Vodă.

Cercetarea metodică a prezenței lui Al. I. Cuza în posteritate ar fi, desigur, un demers dintre cele mai utile. N-am făcut aici decât să schițăm unele repere, oprindu-ne îndeosebi asupra momentului edificării statuii din Iași, care se situează undeva la „cumpăna apelor”, dincolo de care contestările aproape că încetează, lumina din jurul lui se intensifică, până la recunoașterea identității dintre om și legendă.

(Text ajustat din volumul *Cuza Vodă in memoriam*, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 5-6, 581-587, 626)

- 1 „Poporul”, București, III, 1873, nr. 158 (7 iunie), p. 1.
- 2 Marin Mihalache, *Cuza Vodă*, București, [1967], p. 239.
- 3 N. Iorga, *Statuia lui Cuza Vodă* [1903], în *Oameni cari au fost*, I, București, 1967, p. 30.
- 4 Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 5-25: *Introducere bibliografică*.
- 5 *Ibidem*, p. 434-448. Vezi și Marin Mihalache, *op. cit.*, p. 221-245: *Trecerea în legendă*; Virginia Isac, *Sărbătorirea zilei de 24 ianuarie la Iași. Câteva știri dintre anii 1860 și 1909*, în „Cercetări Istorice”, Iași, I, 1970, p. 51-56.
- 6 Vezi „Trompeta Carpaților”, 15/27 iunie 1867.
- 7 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 437.
- 8 Scarlat Porcescu, *O scrisoare necunoscută a lui Mihail Kogălniceanu*, în „Revista arhivelor”, IV, 1961, nr. 2, p. 179-182.
- 9 Andrei Rădulescu, *Din viața și activitatea lui Mihail Kogălniceanu în anii 1865-1867*, în „Arhiva Românească”, VII, 1942, p. 55-79.
- 10 „Monitorul Oficial”, 1867, nr. 69 (supl.), p. 411.
- 11 Vezi V. Russu și D. Vitcu, *Frământări politice interne în vremea guvernării D. Ghica – M. Kogălniceanu (1868-1870)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Iași, VII, 1970, p. 139-171; VIII, 1971, p. 61-98.
- 12 „Adunarea Națională”, 1869, nr. 39 (21 sept.), p. 1.
- 13 Marin Mihalache, *op. cit.*, p. 229.
- 14 Vezi apărarea lui Kogălniceanu, anonimă, față de insinuările „Românului”, în ziarul „Informațiunile bucureștene”, I, 1870, nr. 71 (28 febr.), p. 1.
- 15 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 439-440.
- 16 Marin Mihalache, *op. cit.*, p. 228-229.
- 17 *Ibidem*, p. 238.
- 18 „Poporul”, III, 1873, nr. 158 (7 iunie), p. 1.
- 19 *Cuza Vodă în tradiția populară*, ediție V. Adăscăliței, București, 1970, p. 257.
- 20 *Ibidem*, p. 279-289; V. Adăscăliței, *postfață*.
- 21 Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 445.
- 22 *Ibidem*, p. 446-447.
- 23 *Ibidem*, p. 447. În 1936, nomenclatura oficială cunoștea 16 așezări rurale cu numele de Al. I. Cuza.
- 24 St. Bujor, *Săracii Iașului și Cuza Vodă*, în „Gazeta Moldovei”, I, 1903, nr. 48 (17 nov.), p. 1.
- 25 Vezi „Opinia”, IV, 1909, nr. 808 (29 aug.), p. 3.
- 26 „Columna lui Traian”, IV, 1873, nr. 8 (1 iunie), p. 129.
- 27 „Opinia”, VIII, 1911, nr. 1395 (10 sept.), p. 1: *Monumentul lui Cuza Vodă*.
- 28 N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie*, Iași, 1913-1915, p. 325-326; Rudolf Suțu, *Statuia lui Cuza Vodă*, în *Iașii de odinioară*, I, Iași, 1923, p. 206-208; Gh. Ungureanu, *De la Hora Unirii la statuia lui Alex. I. Cuza*, în „Cronica”, III, 1968, nr. 3 (20 ian.), p. 3; Aurel Leon, *Întreaga suflare românească a îngenunchiat la Ruginoasa și la Iași*, în *ibidem*; idem, [semnat: Al. Arbore], *Rafaello Romanelli în „orașul Unirii”*, *ibidem*; N. Grigoraș, *Statuia lui Cuza*, în „Flacăra Iașului”, XXVII, 1970, nr. 7521 (22 nov.), p. 2. Inaccessibilă ne-a fost broșura *Ridicarea statuei lui Cuza Vodă*, Iași, 1912 (consemnată de Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 448).
- 29 A. D. Xenopol, *Statuia lui Cuza Vodă*, în „Arhiva”, Iași, XIX, 1908, nr. 9-10, p. 329-336 (fragment în „Opinia”, V, 1908, nr. 583, p. 1-2); idem, *Monumentul lui Cuza Vodă*, în „Țară nouă”, București, I, 1911, nr. 1 (15 oct.), p. 1-20.

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LXI)

Trebuie să coborâm puțin, pentru a nu lăsa în urmă câteva ulițe mărginașe, dintre fosta Str. Bădărău (azi, capătul de vest al Șos. Arcu) și traseul vechi al Str. Zugravi, care ajungea cu un capăt în Șos. Moara de Foc, înainte de a fi desființat, după anul 1968, prin amplasarea noilor blocuri de locuințe de pe Străpungerea Silvestru și de o Autogară (acum, un Carrefour Market). Aveau denumiri oficializate și atestate în 1884 (Arhivele Naționale Iași – ANI, *Primăria Iași* – PI, dos. 119/1884, f. 230 r.), rămase până în anii demolărilor amintite: **Str-la Pânzăriței**, **Fundacul lui Nițu (Niță)**, **Str. și Str-la Baci**. Mai la est, intersectând Șos. Arcu, și-au păstrat numele (*Ibidem*, f. 230 v.) până în prezent **Fundacul Bacinschi**, **Str. Bacinschi** și **Str-la Buzescu** (nu și **Str-la Șubă**, dispărută, de lângă fosta sală de sport „Voința”), supuse și acestea înnoirilor din anii 1968-1980. Despre toate acestea nu am a lămurii altceva decât că sunt numele unor locuitori, unii atestați cu mult înainte și având un statut social onorabil în epoca lor. Astfel, un Șubă, din 1841 (ANI, *Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei* – MLPM, dos. 242/1841, f. 84 v.), era pitarul Vasile Șubă, „scriitor” la Departamentul din Lăuntru în 1844 – *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, întocmită de Mihai-Răzvan Ungureanu, 1997, p. 270; *Lista caselor și a dughenelor Capitaliei...*, 1853, ed. 2000, p. 56; ANI, *Eforia Iași* – EI, dos. 99/1861, f. 26 v.), iar Ioan pânzariu (*Lista caselor și a dughenelor Capitaliei...*, p. 106), mai probabil Pânzariu, a fost, desigur, bărbatul Pânzăriței. Bacinschi, cu grad (cin) de căpitan, era numit la comanda primei companii (roată) de pompieri (pojarnici) militari din Iași, înființată în anul 1835 (ANI, EI, dos. 27/1835, f. 219 r.), iar pe Str. Buzescu trebuie să fi avut casa cunoscutul avocat ieșean Gheorghe Buzescu, angajat în 1911 ca avocat al unei importante instituții medicale (ANI, *Epitropia Spitalului Sf. Spiridon*, dos. 861/1911, f. 3 r.). Acesta avea

20 de ani când apărea într-o splendidă fotografie din anul 1868 și îi cunoaștem și chipul din anii senectuții (ante 1921). Pe la 1900 era proprietarul viei din satul Vișan, acolo unde se mai înalță și astăzi Castanul Unirii, nemurit de V. Alecsandri în poezia *Jurământ* din 1855. A fost o „verigă” importantă în lanțul celor ce au transmis amintirea acelui moment cu profunde semnificații pentru pregătirea actului istoric din anul 1859. Un album familial, cu poze din secolul al XIX-lea, a ajuns, prin voia sorții, în arhiva celui ce îl evocă acum și aici.

O scurtă legătură dintre Str. Bădărău și Str. Zugravi, o ulicioară aflată cândva pe latura de la est a actualului Parc Octav Băncilă, era numită în 1900 **Str-la Lăutarilor** (ANI, PI, dos. 264/1930, f. 24), care localizează un grup al unor țigani muzicanți, altul decât acela bine știut din *Mahalaua Lăutarilor* (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 195 v.), devenită *Str-la Lăutarilor* (Gr. Bejan, plan, 1896-1897) sau *Str. Lăutari* (*Ibidem*, dos. 264/1930, f. 24), azi *Str. Barbu Lăutaru*, din fosta Țigănice Domnească.

Drumul Bahluiului (Fred. Peytavin, 1857), care desemna odinioară și drumul de pământ ce va deveni Șos. Moara de Foc, primește un nume nou în 1866, **Str. Zugravior** (PI, dos. 113/1871, f. 24 r.; atestare din a. 1873), pentru traseul ce începea de sub Pasajul Octav Băncilă actual. Hodonimul era motivat de prezența acolo a caselor unor meșteri din această breaslă, poate aceia (sau alții ?) care erau recenzați în 1853: un David zugravu de pe Ulița Butuc, jidovul Moisă Leiba și jidovul [Anghel Ițic] Zugravu din Ulița Păcurari (*Lista caselor și a dughenelor Capitaliei...*, p. 56, 55, 106), cu observația că atunci termenul *uliță* desemna adesea un spațiu mai mare decât cel al ulițelor propriu-zise, cât al unei mahalale.

Revenind pe Str. Păcurari, nu ignor locul casei profesorului universitar Constantin Papp (1896-1972), biolog, fost director al Grădinii Botanice (1937-1958), de la nr. 81, cu locuința bombardată în 1944, acolo unde L. Rebreanu a scris, în refugiul de la Iași, romanul *Adam și Eva*, și nici casa trainică încă, de la nr. 77, a lui Ion Ermacov, vestitul patron pe la 1900 al băcăniei din Str. Lăpușneanu, imobile identificate de Ion Mitican (*Iașul care nu mai este*, 2009, p. 36 și 41). Apoi, mă opresc doar un moment lângă spațiul viran dintre casele cu nr. 77 și 79, unde a fost capătul uliței numită **Str-la Grecului** (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 230) sau *Str-la Grecu* (planul Gr. Bejan, 1896-1897; ANI, PI, dos. 264/1930, f. 22; a. 1900), ce cobora abrupt până în Str. Bădărău (acum Șos. Arcu). Denumirea a fost dată în 1884, fiindcă apare mai întâi ca „Hudița pe lângă casele I. Calin” (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 55 r.), care se distinge bine în planul lui Fred. Peytavin (1857). O știa și Ion Mitican (*op. cit.*, p. 43), care însă îi uită localizarea, mutând-o apoi pe partea stângă a Str. Păcurari și confundând-o cu Str. Școalei (p. 72). După anul 1901, a fost închisă și nu mai este menționată nicăieri. Grecul acela, „erou eponim” fără eroism, nu poate fi identificat, fără o cercetare specială, printre locuitorii cu nume grecești de pe la mijlocul veacului al XIX-lea, care aveau locuințele pe Ulița Păcurari: comisul Leonidi Mavrodin, comisul Iancu Savastopolu, Strat Gheorghiu, spătarul Epaminonda Samurcaș și Anastasie Gheorghiu (*Lista caselor și dughenelor Capitaliei...*, 1853, p. 25, 36, 37, 107). Este păcat că, din planșele planului lui Gr. Bejan, în care sunt consemnate numele proprietarilor de case de la sfârșitul secolului, s-a pierdut și aceea care cartografia tocmai această zonă a Str. Păcurari. Pentru ieșeni, paguba e mai mare totuși decât necunoașterea numelor eroilor de la Marathon (490 î.Hr.).

Nu am destul timp nici pentru un popas de doi lei la **Hanul Strachina**, atât cât se plătea o „vizită” pe la mijlocul veacului al XIX-lea în cele vreo cinci crâșme sau hanuri de pe drumurile Moldovei, rămase doar ca amintiri în toponimele (*La*) *Doi Lei*. Hanul din Păcurari, necunoscut de Constantin Botez și Adrian Pricop, cum constat foilețând *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor*, București, 1989, se afla pe dreapta șoselei, unde s-a instalat după anul 2000 o vopsitorie auto, vizavi de capătul Str. Manolescu. Nu mi-am propus să zăbovesc și prin nomenclatura locatelor ieșene, dar nu puteam rata ocazia de a înviora excursul acesta documentar cu un moment de haz etimologic promis. A căutat și a găsit Ion Mitican câteva știri despre acest han, care a supraviețuit vreo patru decenii, devenind localul din Grădina Ștefan cel Mare (1894). Nu știu dacă iscusitul iașolog va fi citit pe undeva (căci obiceiul academic al trimeriei la surse i-a fost mereu nesuferit, chiar dacă sau tocmai fiindcă Rudolf Suțu îl însoțește ca o umbră aurelian-leonină, când pomenește de grădina „La Strachină” sau „Strachina” în *Iașii de odinioară*, ed. 2015, p. 335, 502) sau dacă nu are cumva patentul de originalitate deplină a „traducerii” firmei comerciale, invențiune pe care o reproduc aici cu plăcerea închipuirii demne de mitologia nopților petrecute la Hanul Ancuței sadovenian. Cică Hanul Strachina a fost „numit astfel pentru obiceiul de a se înmâna mușterilor dornici să-și potolească foamea o stachină cu jăratice pe care aceștia își puteau frige după poftă coltucul sau colacul de cârnați uscați, păstrați într-o cadă cu cenușă” (*Iașul care nu mai este*, p. 43-44). Aferim, ca într-o autoservire semihaiducească. Doar că nepoetica documentare prin arhive îl scoate la iveală pe patronul locantei din sintagmele „Hanul lui Strachină”, „un loc al lui Strachină”, propus pentru o piață (ANI, PI, dos. 157/1868, f. 3 v., 14 r.), „Hudița pe lângă cârciuma lui Strachina” (*Ibidem*, dos. 119/1884, f. 57 r.), și nu din „pivnița de la Strachină” („Ecoul Moldovei”, an IV, 1894, nr. 20),

ba chiar îl și botează pe Ion Strachina, care avea o adresă și pe Ulița Ponoară (ANI, PI, dos. 29/1865, f. 18 v.). Iar evidența transformării poreclei *Strachină* în determinant toponimic cu suf. -a golește *Strachina* de jăraticele etimologiei populare. Mă ispitește, totuși, nu numai lamura acestei explicații, ci și o strachină cu cârnați imaginari, iar cenușa o găsecă bună de pus în cap, pentru eventualele erori de interpretare, astfel încât prefer să rămân în preajma hanului-fantomă doar până capăt puteri închipuite, ca ale gimnastului ce mă așteaptă ceva mai departe, prima la dreapta.

Acolo, o stradă aproape neobservată, dacă nu te trage cineva de mâneca sumanului istoric, te putea duce la casa profesorului de gimnastică al beizadelei Grigore Sturdza, cel poreclit Vițel, anume italianul Luigi Spinzi de care își amintea memorialistul Rudolf Suțu (*Op. cit.*, p. 497-498), „prelucrat” repetitiv de Ion Mitican (*Cu Iașii mână-n mână*, II, 1997, p. 295, *Ulița Mare din demult uitată vremuri*, 2009, p. 257, și *Iașul care nu mai este*, p. 45-46). Era acela un vajnic urmaș ai miticului Icar, pentru isprava sa de a fi încercat, cu oareșce fracturi și contuzii, la Cristeștii de pe valea Moldovei, pe la 1875, primul zbor cu planorul din România, meșterit de fantezia lui Grigore Sturdza. Așadar, nu trebuie decât să încerci, chiar dacă nu te țin aripile, pentru a deveni nume de stradă în norocosul târg al Iașilor. Locul său de casă, „din deal de cișmea” (Păcurari), fusese cumpărat prin august 1870, de la Constantin Bădărău, după cum a aflat Ion Mitican (*op. cit.*, p. 46). Se potrivesc bine aceste informații cu poziția unei frumoase case din capătul de jos al Str. Spintîi, în amurgul existenței sale, pe care o presupun fără risc prea mare a fi fost a temerarului zburător cu aripi de șipci și pânză. Un alt locatar mai cu ștaif pe acea uliță nu cred că va fi fost în vremea primelor

experimente aviatice.

Pentru a înregistra aici și **Cișmeaua Păcurari** (despre care sunt destule considerații în episodul L), să coborâm pe lângă interesanta casă, ca o proră de vapor, construită în 1929 de Dimitrie Climescu (Ion Mitican, *op. cit.*, p. 47), pentru o scurtă recunoaștere a locurilor și un adaos de știri despre devizul de reparație a cișmelei și havuzului stricat în 1848, cu detalii valoroase privitoare la materialele necesare pentru meremetul (reparația) drumului apei și havuzului (ANI, MLPM, dos. 337/1848, f. 2 r.), lucrare neefectuată nici în următorii patru ani (ANI, *Secretariatul de Stat al Moldovei*, dos. 461/1852, f. 389 r., 557 r.-v.). Nu mai puțin, de interes... petrolier și lingvistic sunt alte câteva date, anume că în anul 1852 se propunea cumpărarea unui loc sterp de lângă cișmea pentru o „bănzărie”, adică o benzinărie (ANI, MLPM, dos. 337/1852, f. 1 r.), intenție eșuată și în 1872, când nu se putea expropria terenul pe care urma să se instaleze Uzina de gaz fluid și petrol pentru iluminatul public (ANI, PI, dos. 131/1873; un plan al locului, la f. 10). A amenajat însă acolo Primăria, în 1899, un soi de „parc”, pitoresc și cu vedere frumoasă asupra Iașului, zice Rudolf Suțu (*op. cit.*, p. 333-334), dar nu comentez aici relativitatea conceptelor estetice, gândindu-mă că numai harul lui G. Bacovia a putut să facă poezie din evocarea insalubrelor „măhălăli”, cum erau și cele de sub Păcurari, la răscruce de veacuri. Sau visarea lui M. Eminescu, peregrinând până la capătul de sus al străzii Cișmeaua Păcurari, unde își imagina un pod de aur aruncat, ca în poveste, peste șesul Bahluiului, tocmai spre Dealul Galatei.

„O Antigona cu suflet de Electra”

Într-o carte ce cuprinde 265 de răspunsuri ale *Nicolae Steinhardt* la tot atâtea întrebări pe care i le-a adresat, înainte de 1990, criticul ieșean Zaharia Sângeorzan, recitesc acest memorabil portret de o expresivitate frustă pe care autorul „Jurnalului fericirii” i-l schițează *Ilenei Mălăncioiu*: „– Aferim! femeie! Curajoasă. Aspră. Le vede, le știe, le spune. Și cu suflet de muiere sensibilă, simțitoare. Suflet adânc, colțuros. Mare poetă. Da, asta admir: o tărie inteligentă (foc) și totodată accesibilă milei, duioșiei (indirecte). Am calificat-o: o Antigona ducându-l pe Oedip de mână, dar o Antigona cu suflet de Electra (și de Ecaterina Teodoroiu)”. Într-o altă carte de dialog, pe care o datorăm criticului *Daniel Cristea-Enache*, marea poetă evocă, între altele, momentul apariției în „Viața Românească” a șase poezii ale sale, reproducând-o pe cea cea intitulată „Nu pot să mă plâng”: «Nu pot să mă plâng de foame/ Hrana mea din ceruri vine/ Dar mi-e teamă pentru zeul/ Ce se va hrăni cu mine.// Sunt prea neagră, sunt prea tristă/ jertfa mea poate să-i pară/ Și mai slabă decât este/ Și mai rea și mai amară.// Sângele-ar putea să-l verse/ Într-un câmp frumos de maci/ Carnea ar putea rămâne/ Să se împartă la săraci». În scrisoarea trimisă autoarei, după lectura poeziilor din „Viața Românească”, monahul de la Rohia proiecta viziunea poetei într-un univers de cea mai înaltă spiritualitate: „Ca și în tabloul lui Dali unde răstignirea e «văzută de sus», aici euharistia apare din perspectiva divinității. Noi mâncăm și bem trupul și sângele Domnului. El, materialitatea noastră tot lumii o dăruiește. Imaginea prefacerii sângelui nostru în flori roșii și a trupului nostru în pâine este întrutotul evanghelică.// La o asemenea înălțime (adâncă) s-ar fi putut să nici nu aibă acces o poezie cultă; poate una populară.// Iată o poezie pe care ar invidia-o și Heine și Hugo și Francis Jammes.// Îmi pare una dintre cele mai cutremurătoare din câte s-au scris”. Invidiabil acest exercițiu de admirație atât de profund și de revelator.

S-a spus că literatura nu mai poate fi concepută fără o reflecție asupra literaturii. Asupra literaturii în general și asupra propriei creații. O dovedesc o dată în plus eseurile - literare și nu numai -, cum le consideră *Nicolae Manolescu*, din volumul *Ilenei Mălăncioiu* „Călătorie spre mine însămi”, care conține, scrie criticul, și câteva texte „de memorialistică, încântătoare deopotrivă prin perspicacitatea psihologică și prin fabulosul moral”. Reflecția *Ilenei Mălăncioiu* privind propria poezie (călătoria sa spre sine însăși) este totdeauna de o luciditate dramatică. Se cuvine cu atât mai mult să reproduc din volumul „Recursul la memorie” – mai ales după ce am văzut ceea ce scria N. Steinhardt în liniștea celestă și de înaltă tensiune spirituală de la mănăstirea Rohia – o mărturie a *Ilenei Mălăncioiu* ce mi se pare esențială și definitorie. Rememorând momentul apariției volumului său „Crini pentru domnișoara mireasă”, care s-a bucurat de o foarte bună receptare, poeta mărturisește cu o sinceritate necruțătoare: „Ceea ce m-a speriat a fost faptul că eram acceptată de toată lumea pentru felul cum spuneam lucrurile, nu pentru ceea ce spuneam. Or, pentru asta nu era greu să fii laudat. Toți poeții care aveau succes stăpâneau din capul locului uneltele și știau cum să scrie. Dar tocmai această știință făcea ca foarte multe poeme să fie pline de imagini care treceau de la un autor la altul și să semene leit între ele. În cele din urmă, unele nu mai erau altceva decât «vorbe, vorbe, vorbe»... Cuvintele și *necuvintele* care nu-i reprezentau pe cei care recurgeau la ele făceau ravagii. Abia mai târziu, cei care aveau efectiv ceva de spus încercau să facă drumul invers, dinspre uneltele asimilate către ei înșiși.// Așa cum am mai spus, eu mi-am făcut exercițiile prin care am învățat să scriu pe

versurile lui Eminescu. Apoi, când mi-am dat seama că nu acela e drumul meu, am aruncat totul la coșul de gunoi și am luat-o de la zero, ca și cum atunci aș fi inventat poezia. Dar ucenicia făcută pe un poet mare nu a fost în zadar. Tot îmi rămăsese în sânge măcar faptul că poezia nu e o adunătură de metafore care cuprinde de toate pentru toți, ci o alcătuire organică și vie”.

„Recursul la memorie” apărea exact după 30 de ani de la momentul publicării de către *Florin Mugur* a „Convorbirilor cu Marin Preda”. Nu mai avem o altă carte de aceeași factură comparabilă cu acestea, cu excepția „Imposibilei întoarceri” a creatorului „Morometilor” care se compune din microeseuri ca răspunsuri la întrebările lui *Adrian Păunescu*. Faptul, că eroii celor două cărți sunt Marin Preda și Ileana Mălăncioiu mi se pare semnificativ. Atât *Florin Mugur* cât și *Daniel Cristea-Enache*, care se naște în anii ’70, când apăreau „Convorbirile cu Marin Preda”, și-au ales ca interlocutori pe cei doi mari scriitori între care există multe asemănări: de la originea țărănească

și forța de a se căuta și a se autoconstrui continuu până la ținuta morală și, bineînțeles, valoarea operei lor. Să fie oare o pură întâmplare sau faptul se înscrie în logica profundă și oarecum secretă a unei culturi? O întrebare care își conține, cred, cel puțin în a doua parte a ei și răspunsul. Încât e bine să o lăsăm așa, deschisă, fie și pentru că o întrebare poate fi uneori mai fecundă decât un răspuns. Cel puțin în ordinea spiritului.

Nu e deloc comod să dialoghezi cu cea care a scris „Urcarea muntelui” și „Vina tragică”, dar e seducător. *Ileana Mălăncioiu* nu se joacă nici cu vorbele, nici cu opiniile – ale ei și ale altora – chiar dacă dialogul este și un joc superior. O gravitate mai rar întâlnită pe aici, pe la noi, o ironie fină, dar nu o dată casantă ce nu lasă loc facilului și umorului de tip balcanic, spumos, dar neproductiv.

Multe figuri, multe siluete populează „Recursul la memorie”. Este și firesc, de vreme ce se reanimă o epocă, nu doar literară, bogată în evenimente, deosebit de complexă, în care s-au afirmat mari scriitori și s-au creat opere de valoare, în condiții deosebit de contradictorii și adeseori vitrege. Sunt portrete în cartea *Ilenei Mălăncioiu* și a lui *Daniel*

Cristea-Enache – cum e, de exemplu, cel al lui *Nichita Stănescu* – excepționale ca expresivitate și cu tușe inedite de care pot beneficia biografii, criticii și istoricii literari. Dar aceștia au de câștigat și mai mult – subliniază pe bună dreptate *Daniel Cristea-Enache* – când e vorba de informațiile, de faptele și întâmplările restituite de *Ileana Mălăncioiu* într-o carte care-și merită cu adevărat titlul ce parafrazează inspirat celebrul *recurs la metodă*. Am fost tentat să-i reproșez în gând faptul că uneori se ocupă de plevușcă, făcându-i acesteia o prea mare și nemeritată onoare. Mi-am dat seama însă că plevușca este tratată așa cum se cuvine și pusă la locul ei. Nu orice personaj mai pregnant sau mai episodic din pestrîta lume literară se bucură, așa-zicând, de ironia când casantă, când cordială a *Ilenei Mălăncioiu*. Dacă despre un *Stelian Tănase*, de pildă, afirmă direct că „nu s-a remarcat nici prin cărți, nici prin cine știe ce act de curaj înainte de 1989, ca după aceea să se uite la sine ca la un fel de Soljenițin al nostru”, iar un *Răsvan Popescu* – „după ce a spus contracost (ca purtător de cuvânt al lui *Emil Constantinescu* – n.m.) ce voiau cei ce l-au plătit, cu bani grei, acum vine să ne spună și ce gândea el despre ei”, un scriitor polivalent, ca, de exemplu, *Alexandru George*, e totuși altfel tratat: „Pamfletele sale împotriva lui *Noica*, *Marin Preda* și *Lucian Raicu* dovedesc cu prisosință că dl. *George* este de o consecvență rară și că are efectiv simțul valorii, de vreme ce nu se coboară să batjocorească pe te miri cine”. În ceea ce privește atitudinea față de *Lucian Raicu*, *Al. George* „nu a scăpat nici o ocazie de a se pronunța împotriva lui” și astfel – remarcă sarcastic *Ileana Mălăncioiu* – „nu și-a lăsat cititorii să-l uite pe *Raicu*”. Mă gândesc, la rândul meu, că poate îi era greu lui *Alexandru George*, un „distins aristocrat” (caracterizarea ironică îi aparține *Ilenei Mălăncioiu*) să înțeleagă ori să accepte că un critic ca *Lucian Raicu*, care, deși nu s-a născut ca el într-o casă cu subreț și care, vai, a mai trecut și prin Școala de literatură (e drept, alături de *Labiș*), să scrie, de pildă, o carte genială despre *Gogol* și o alta despre *Rebreanu* sau, remarcă *Ileana Mălăncioiu*, să ajungă la treapta de unde „uneori era de ajuns să spună o singură propoziție pentru a deschide o altă cale de acces către o carte”. Îmi amintesc că *Lucian Raicu* îmi mărturisea, într-un interviu, că îi repugnă polemica, dar nu, firește, și delimitările față de unele puncte de vedere sau judecăți. Cea mai dură replică la ceea ce a scris *Al. George* despre *Lucian Raicu* mi se pare că este chiar lipsa replicii acestuia... Aș încheia cu o întrebare a lui *Daniel Cristea-Enache*: „Ce nevoie mai avem azi de *Cervantes*, de *Shakespeare*, de *Dostoievski* sau de *Eminescu* – gânditorul politic «nul» (de care vorbea marele politolog *Cristian Preda*) și poetul «inert și ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru și cu dangățul spart» (cum atât de plastic s-a exprimat nu mai puțin importantul *Cezar Paul-Bădescu*)? Dvs. de ce continuați să pronunțați numele marilor scriitori într-un anume fel și de ce aveți ton admirativ când vorbiți despre ei?” Spicuiască din răspunsul mai amplu al *Ilenei Mălăncioiu*: „Dacă postmoderniștii noștri întârziți, care cred că ei ar fi descoperit «America», își fac un titlu de glorie din asumarea kitsch-ului, poate că ei chiar nu mai au nevoie de *Eminescu*. Și atunci de ce să-l mai citească așa de parcă ar mesteca nisip?! Spun aceste lucruri pentru că textul cel mai întristător din faimosul număr al revistei «Dilema» consacrat punerii în discuție a «cazului» *Eminescu* nu era scris de vreunul dintre cei doi mari politologi care nu există, ci de un scriitor talentat”.

Să-l mai numesc pe «scriitorul talentat» la care cred că se referă în acest context *Ileana Mălăncioiu*?! Prefer să-l tac!

Mihaela GRĂDINARIU

Poemul, între azimă străvezie și potir

Nutrit de tărâmul mirific al copilăriei, amprentat de puternice întâlniri providențiale (cu oameni, locuri, cărți și îngeri), atras inexorabil de mirajul esenței, Marian Drăghici își pune întreaga creație sub pecetea harului, după cum însuși mărturisește într-o confesiune decantată la urechea atentă a lui Valentin Iacob, în 2013, în fapt, o parabolă asupra rostului, asupra misiunii de a salva lumea prin scris: *Eu cred că la început a fost Îngerul poeziei, și abia apoi poetul. Și îngerul poeziei, trimis sau netrimis, venea în acele începuturi vechi, la fiecare om. La urmă, dar nu chiar în cel din urmă ceas, îngerul poeziei n-a mai venit la om. Dintr-o mulțime de motive. Iar Lumii, și de-aci i s-ar putea trage sfârșitul.*

Ca o continuare firească a acestei spovedanii, apare în 2019 la editura Junimea volumul *Păhăruțul*, confirmând, o dată mai mult, imaginea unui *poet neînseriabil (în generație, promoție, grup, grupuscul, val)* (Vasile Dan). Pagină cu pagină, răzbat obsesii de profunzime, recognoscibile, desigur, în volumele anterioare (pregnant în antologia *lumină, încet*, apărută în 203 la editura Tracus Arte), dezvăluind un eșafodaj complicat, în care construcția poemelor este ritualică (*Te repeși ca într-o rugă / până se face liniște în text*), respectând un scenariu inițiat, repetitiv: *Toți adormiseră, ploua / paharul era plin pe masă - / un păhăruț doar mai visa / la albul mâinii ce scria / rescia / pe curat de la capăt cu literă mare.*

Totul este o poveste, ne asigură autorul cu tâlc, totul este o pre-gustare a Cinei mereu așteptate, într-o stare de tânguire (*Totul e un bob de sare / rostogolindu-se arzând / peste obraz la fiecare*), prevestitoare a apocalipsei personale, inevitabile: *Recunosc / zilele acelea când ne-am mâncat / de vii unii pe alții / fericite zile într-adevăr / eram născuți exact pentru asta / să ne mâncăm și să bem / de vii unii pe alții.*

Poetul stă adeseori la sfat cu Pescarul ceresc, urmărind cum acesta prinde mereu *pește / după pește / după pește / sufletele tuturor - / pe care undița Lui / din cer le pescuiește*. Uneori, același poet se simte prizonier în pânțele chitului biblic (*Doamne, / sunt pâinea fără glas / din mâinile unui copil / căruia nu i s-a născut încă mama.*), pipăind nevăzutul cu degete aproape oarbe, descoperind marea spânzurată-n corcoduș.

Muzicalitatea deosebită a majorității poemelor e ghilotinată de versuri scurte, o armătură ideatică ce frânge trupul întregului de cuvinte, spre a-l împărți apoi tuturor, esențializat. Nuanțele de non-culori și nuanțele liniștii sunt și ele sfidate de pete contrastante, la nivelul vizualului (pâlcuri de maci, tufe de măceș în floare, frunza și iarba) și auditivului (mici păsări cântătoare), stăpânul absolut al spațiului fiind Poetul însuși, fără nume (Aedul necunoscut, *poetul nu-știiu-care*) înveșmântat într-un *alb-negru arhaic*. Întunericul, însă, rămâne atotstăpânitor, dominând discursul liric scindat între viață și moarte.

Tot între cele două extreme se zbate și autorul, care-și

clamează solitudinea, șlefuiind-o ca pe-o armură, înconjurat mereu de *zidul negru lichid*, deși, paradoxal, volumul de față poate fi etichetat ca o carte cu prieteni, duși au încă rămași, o listă clară ca reflexul unui vin de colecție printr-un cristal prețios (Angela Marinescu, singularizată ca *balaură a poeziei / blestemată*, Mircia Dumitrescu, Augustin Doman, Gabriel Chifu, Ion Mircea, Ioan Groșan, Mircea Ciobanu, Traian Dobrinescu, Aurel Pantea, Daniel

cronica literară

Cristea-Enache, Ion Mureșan, Florin Mugur, Ion Zubașcu, Lucian Vasiliu, Ioan Flora, Ioan Buduca, Eugen Suciu, Nicu Sava, Ioan Moldovan, Ion Stratan, Gellu Dorian).

Drept armă imbatabilă asupra pe-trecerii, poporul de poeți folosește *ața rugăciunii / mămăligii / unei bunicuțe de demult*, deși *Cântecule de păhăruț* au putere doar *la margine de nicio apă*, într-o dimensiune intermediară între aproape-departate, unde cuvintele se simt și trăiesc libere. Libertatea se rezumă, câteodată, la *cântecul de veșnic flăcău*, partitură imprevizibilă a ființei, ispitită într-o veșnică pendulare între răsărit și apus, între plâns și

surâs, între două tărâmurii ca două iubiri: *Lăcrima - și tot ce doare / numai de-a hori sub soare / și sărutul ca o boare / din creștet până-n picioare / de la buze-n afunzime / din nălțime-n rotunjime / c-am îmbrățișat-o toată, haida! / și o țin îmbrățișată, haida! / de-aici în lumea cealaltă, haida! / lumină-n piele de față / în mine neînserată.*

Mizând pe descarcerarea zbuciumului interior, captiv într-o carcasă care nu-l mai poate cuprinde (*Tremură carnea pe mine / ca macul între coline / numai vânt și subțirime - / a îngerului din vechime / singur lepădat de sine*), mânuitorul de versuri își lustruiește ochiul interior, bolnav de luciditate, bolnav de cuvinte. Niciodată la adăpost (*Bem scaiete / urcând o scară / fără perete*), poetul pare nehotărât între retragere și expansiune (*Plânsului meu*

din pădure / i-am adus stafia acasă: eu sunt.), între somn și trezvie. De altfel, în același interviu, Marian Drăghici mărturisește că își lucra (timpul verbal poate fi considerat prezentul continuu...) poemele *în minte, mai ales în mers, ziua, noaptea, nonstop. Le scriam și le resciam în variante fără număr; ca posedat de nu știu ce demon nesatisfăcut, insațiabil, al perfecțiunii. Adică, al surprinderii în cuvinte a ceva intuit a exista. Dar cu toată existența sa probabilă, acest ceva nu se preda, nu se lăsa exprimat. În nebunia mea, visam poeme superbe, dumnezeiești, și la deșteptare nu mai aveam în memorie niciun cuvânt. Ce frustrare, ce chin, să refaci starea aia indescriptibilă, să rescii pe hârtie, negru pe alb, un poem visat. Scriam și aruncam, ca în transă, topeam poemele unele în altele, mereu nemulțumit, chiar și azi, că nu pot scrie cum visez.*

Dorinței de a fi protejat în variile întinderi ostile, acolo unde *Toate lucrurile reci / au amuțit privind focul*, i se opune dorința de a protegia pe cei din jur, pe cei de același sânge poetic, amenințați de *Dansul cozilor de topor extaziate / căzute pe spate / în golul pădurii / de păhăruțe retezate*. Ofensiva aparentă a materiei asupra spiritului (*țărână suntem / paie și vânt, poamă acră*) e contrabalansată de continua alergare către înalt, către verticalitatea ființei: *După moarte, să crească peste el nici măcar iarba: aerul ierbii*. La țărâmul acesta de liniște, poetul nu poate ajunge fără lepădarea de sine, fără să-și calce peste mândrie, peste orgoliul *ca un enorm pietroi / ce trage la fundul oricărei delirice băltoace / lumea poeziei de la Baudelaire încoace.*

Mare mincinos sunt, declară, surâzând amar, autorul, încercând să încâlcească pereții translucizi, de sticlă, ai unui labirint (*Restul / (negru / pe negru / pe negru) / e poezie*) în care lectorul se pierde lesne, spre a se regăsi, de pildă, ca lumină agățată într-un *cui bătut în zidul Mediteranei / un cui. / lampă agățată de zidul Mediteranei / în cui*. Reveriile sunt tulburate de viziunea halucinantă, recurentă a *Îngerului anti-alcoolic*, frate de cruce cu scriitorul, îngrijorat *ca albina înmărmurită / așa ai spus, raza mereu pe cale / până la ziua aprinse / zidul de ceară al muncii sale*. Rar de tot, se ivește, la capăt de zid, la capăt de poem, câte o *lăcrimă masculină*, mai prețioasă decât o bună bucată de lume. Un cosmos sacralizat de metafora obsedantă a păhăruțului, reflexie prețioasă a Potirului și a Trupului, totodată.

Pagină cu pagină, poemele se adună într-un vitraliu unic, deschizând, imprevizibil, fereastre spre un univers lacunar (*Nu fac decât / să stau / pironit locului / la margine de nicio apă / și ea vine de unde vine / trece prin mine un păhăruț cu mărăcine*), spre o stare de așteptare și deșteptare. Prins implacabil în închisoarea de lumină și sticlă a *păhăruțului*, sensibilul și neîmblânzitul *fluture rugător* Marian Drăghici se frânge și se împarte (*sfânt trup și hrană sieși*) chenotic, cuminecându-ne de Poezie autentică.

Ortansa COJOC

CU CERNEALĂ SIMPATICĂ

Scriș ți-e trecutul
cu cerneală simpatică.
Nu-l poți citi.
Cauti
căldura solară a amintirilor.
Vei izbuti?

SPERANȚĂ

Să crezi
fără temei
că, pornind
înapoi, pe drumul ei,
spre izvor,
vei ajunge ușor
la steaua încă arzând.

TIMPUL

Timpul
mi-a umbrat ca un nor
obrazul
cu ramuri de ani,
de zile și nopți.
Struguri surăd pe arac
dulci și copti.
Ne atrag
cu rotunjimea lor.
Nimbul.

Eu,
boabă acră, uscată,
curând, cândva,
voi intra
în flămânda gură
a celei privite cu ură.

ÎNCERCARE

Încerci
să depășești frontiere
nevăzute,
presimțite abia,
ale lumii,
așa,
clipa veac să devină
și pentru biata țărână,
care-ar avea
măsurată viața în ere,
și-ai trece
linia nevăzută și rece.

Daniel CORBU

portrete critice

Gabriel Chifu

Un poet al sensibilității controlate

Poet neoexpresionist, cultivând cu o uimitoare acuitate corelația dintre concret și abstract, cerebral, demonic, mitologic (cu accent pe o mitologie a invizibilului), Gabriel Chifu este ceea ce numim un poet al sensibilității controlate. Născut în 1954 (Calafat - Dolj), cu studii urmate la Calafat, Băilești și Craiova, absolvent al Facultății de Electronică (1979), Gabriel Chifu debuta la 22 de ani (1976) cu volumul **Sălaş în inimă**, căruia i-au urmat volumele de versuri **Realul eruptiv**, București, 1979; **O interpretare a purgatoriului**, București, 1982; **Lamura**, București, 1983; **Omul nețărmarit**, Craiova, 1987; **Unde se odihnesc vulturii**, București, 1987; **Povestea țării latine din Est** (1994); **Maratonul învinșilor**, București, 1997; **La marginea lui Dumnezeu** București, 1998; **Bastonul de orb**, 2003; **Lacăt de aur**, 2004, *Însemnări din ținutul misterios*, Ed. Cartea Românească, București, 2011; **Ploaia trivalentă**, 2015, **Papirus**, 2016.

În special de la volumul „Lamura”, poetul scapă de influențele poeziei generației '80 (Sorescu, Doinaș, Stănescu, Petre Stoica), găsind formula stilistică originală. E de urmărit în poemele sale relația cu divinul, cu dumnezeirea. Astfel, cel care afirmă că poezia este „autobiografie schizoidă infidelă deformată” este un șaman al logosului, un propagandist al bunului Dumnezeu. După Gabriel Chifu, făptura maximală care umple perfect spațiul și timpul este *cuvântcorposmos*. În poemul cu acest titlu spune poetul: „în bunătatea lui/ dumnezeu vine doarme, aici în vorbire/ tăcut bătrân modest, în zori pleacă, aproape nu se simte./ își lasă forma trupului întipărită în cuvinte.” Între aparență și esență, între real și parabolic, între divin și contingent, poetul își caută mereu locul de sacerdot al cuvintelor și

emoțiilor: „mersul meu, drumul meu/ la atât se rezumă/ câteva cuvinte improvizate./ pe care vântul de seară în joacă/ le ia, le șterge demonstrativ/ voind să-mi arate că/ au fost scrise pe nisip” (n-am ajuns prea departe pe drumul acesta). Sau: „ceea ce numim noi văzduh/ nu este decât/ o femeie tânără alăptându-și/ copilul./ Bunătatea o străbate/ ca niște oase...// Ceea ce numim noi mare/ nu este decât inima sa./ Ceea ce numim noi adiere, vânt, furtună/ nu sunt decât pașii săi/ tulburători peste câmpie” (**Ceea ce numim noi lume**).

Pe de altă parte, poezia scrisă de Gabriel Chifu este aproape în întregime inițiată, incorporând textual un întreg ritual gnostic la zbaterea continuă între sacru și profan. Spre deosebire de Nicolae Manolescu, cel care în a sa „Istorie critică a literaturii române” apreciază la poet mai mult „precizia referinței la o realitate prozaică,

aspră, din care crește, dar nu neapărat, un înțeles mai înalt”, mi-i dat să-l consider pe Gabriel Chifu un autor de epifanii aspre, apăsate escatologice, poeme ale cunoașterii ființei și a lumii. Într-o astfel de epifanie, Dumnezeu apare ca o prezență jenantă, enervantă: „ce monstru alcătuim noi doi ființă hibridă jumătate/ gheață jumătate foc. era/ atât de diferit de mine./ funcționa cu totul altfel./ nu-l suportam deloc. mă enerva./ mi se părea că îmi consumă aerul./ dar n-aveam încotro, fusesem cusuți laolaltă./ în aceeași celulă, a corpului meu./ eu și el. el cel venit de sus. dumnezeu.” (a intrat și el în celula mea). Mereu în căutarea sensului existenței, oripilat de tarele divinației și aneantizării, poetul frizează semantica absurdă: „din icoane din versuri din raze/ a fost smuls infinitul./ de peste tot: smuls/ adunat gram cu gram și silit/ să se restrângă în sine/ până la dimensiunile unui punct./ iar punctul a fost aruncat la întâmplare/ într-o opoziție oarecare/ din caietul unui școlar cam nătâng” (**Noua glaciație**). În același sens, să mai cităm un fragment din excelentul poem **Bastonul de orb**: „am dat pagină cu pagină iubirea insomnia spaima/ plictiseala delirul zădărnicia pe toate le-am încercat/ le-am scris le-am citit le-am trăit./ [...] de sus spre mine coboară un imens baston de orb./ e bastonul cu care se-ajută la mers dumnezeu./ mă va lovi mă va doborî mă va strivi ca pe un vierme./ nu. deocamdată nu mă nimerește”.

Având o reprezentare textualistă asupra lumii, mai concret o realitate lingvistică aflată la limita întâlnirii divinului cu omenescul, un rafinament stilistic și o conceptualizare de original blazon prin reprezentări scripturale ale lumii, Gabriel Chifu se află în prima linie a poeziei vizionare de la noi.

Flavius PARASCHIV

epistolar

Presa studențească din Iași

Istoria presei românești este un subiect puțin abordat în lucrările de specialitate, deși tema este cât se poate de ofertantă, mai ales astăzi. Proiectele care au în centru presa implică din start un efort ridicat: de la identificarea surselor în arhive, biblioteci etc. până la parcurgerea atentă a materialelor, cercetătorul este supus unor numeroase alegeri, care implică valorificarea și „trierea” informațiilor. Mai mult decât atât, cercetarea unei publicații nu poate ignora contextul în care a apărut, pentru că în funcție de epocă cercetătorul știe din ce unghi trebuie ordonate și analizate documentele.

Nu altceva presupune și munca depusă de profesorii universitari Sorin Bocancea și Doru Tompeau, care au publicat cel de-al optulea volum în cadrul proiectului *După 25 de ani. Comunismul în Europa de Est*. Lucrarea *Două decenii de comunism în Iașul universitar. Presa studențească* (Editura Institut European, colecția „Texte de frontieră”, nr. 90, prefată de Vasile Sebastian Dâncu, postfață de Liviu Antonesei, 2019) este continuarea unui alt volum din 2015 semnat de cei doi cercetători și – așa cum se poate observa din titlu – se axează exclusiv pe istoria presei studențești din capitala Moldovei.

De ce presa studențească? De ce este necesară o carte de peste 600 de pagini despre periodice ca „Opinia studențească”, „Alma Mater”/„Dialog” sau „Viața Politehnicii”? Înainte de toate, o astfel de lucrare prezintă o mostră din viața studenților în fenomen. Mulți dintre cei care scriau în publicațiile amintite sunt în viață și încă sunt activi în domeniu. Evident, autorii nu au putut ignora acest aspect. Un mare plus al acestui volum constă în faptul că unele detalii despre atmosfera și întâmplările din „culisele” revistelor provin chiar de la cei care erau prezenți atunci în redacții.

Înainte de a trece la structura cărții, trebuie menționat faptul că autorii nu și-au propus să analizeze propriu-zis articolele din revistele studențești ieșene. Nu analiza critică reprezintă interesul principal, ci analiza cantitativă, o metodă științifică prin care cititorii sunt puși în față... „faptelor”. Alegerea este, în cazul de față, cât se poate de

practică, pentru că – așa cum se precizează și în prima parte a volumului – metoda cantitativă evită cât mai mult „riscul subiectivismului”, iar activitatea studenților/profesorilor implicați poate fi mai ușor clasificată pe mai multe criterii: nivelul de ideologizare, numărul de pagini, perioada colaborării etc. (p. 43). Acest demers științific aduce cu sine și faptul că rezultate sunt de necontestat, pentru că cititorul are șansa să vadă până unde s-a extins influența partidului și în ce măsură revistele aveau o oarecare doză de independență.

Revenind la arhitectura volumului de față, trebuie menționat faptul că cele 4 capitole principale sunt ordonate astfel încât să dirijeze lectura într-un mod firesc și clar. Primul capitol – *Povestea vieții în cercetarea comunismului în România* – are în vedere prezentarea manierei de lucru. Este necesar de menționat faptul că cei doi autori au avut de parcurs presa scrisă din ultimii 20 de ani și au reușit să parcurgă nu mai puțin de 3720 de pagini (p. 43).

Următorul capitol – *Apariția și evoluția publicațiilor studențești ieșene* – urmărește traseul periodicelor studențești: „Alma Mater/Dialog”, „Opinia studențească”, „Viața Politehnicii”, „Symposion”. Activitatea revistelor este urmărită pe mai multe coordonate: gradul de ideologizare, echipele care au dirijat numerele, frecvența aparițiilor, numărul de pagini, denumirea de pe manșetă și preț. Cercetătorii Sorin Bocancea și Doru Tompeau au reușit să identifice și anumite perioade de ideologizare, care sunt prezentate amănunțit, cu detalii de necombătut, ceea ce dovedește din plin seriozitatea volumului. În analiza numerelor din „Alma Mater/Dialog” – de exemplu – autorii au parcurs 1318 pagini, iar din acestea doar 177,71 sunt ideologice (13.48% din

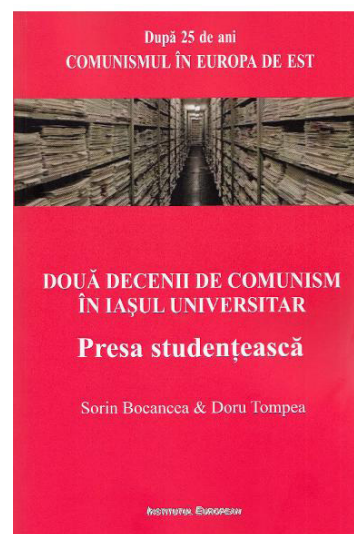
total). În acest caz, s-au semnalat „7 perioade ale gradului de ideologizare, 4 perioade în ceea ce privește media numărului de pagini, 5 perioade ale nivelului prețului și 4 perioade sub aspectul frecvenței aparițiilor” (pp. 65-66). În același mod clar și argumentat sunt analizate și celelalte reviste.

Următoarea secțiune – *Structuri ce controlau presa studențească* – este structurată în 3 subcapitole. Capitolul se axează pe modul în care era organizat întregul sistem implicat în controlarea și „corectarea” revistelor. De remarcat este faptul că autorii au mascat capitolul sub forma unui „dialog” elaborat, alcătuit din numeroase detalii relatate de la cei care au cunoscut îndeaproape lumea presei studențești.

Capitolul *Persoane prezente în presa studențească* are o structură inedită și urmărește modul în care și-au desfășurat activitatea diverși colaboratori și redactori ai revistelor menționate. Schema este din nou coerentă și se concentrează pe câțiva factori concludivi: durata activităților redacționale și publice (de la „foarte mică” la „mare”), numărul de articole ideologice și nonideologice, tipul de articol (reportaj, critică literară, istorie literară și altele) ș.a.m.d. Lista persoanelor care au publicat în revistele studențești este surprinzător de mare, iar cititorii vor avea posibilitatea

de a observa exact cum și-au desfășurat activitatea publicistică tinerii care au reușit să-și tipărească textele în climatul politic al Iașului de acum 20 de ani.

Volumul *Două decenii de comunism în Iașul universitar. Presa studențească* este o carte necesară nu doar cercetătorilor interesați de subiect, dar și celor care vor să se familiarizeze cu activitatea celor care au publicat în revistele ieșene.

Gellu DORIAN

Eminescu - 170:

101 ediții ale Zilelor Eminescu și 29 de ediții ale Premiului național de poezie „Mihai Eminescu”

Într-o literatură care încearcă să-și onoreze valorile, modalitățile de evidențiere a acestora nu sunt multe. Și, mai ales, nu trebuie, pentru un superlativ cum este un premiu național pentru poezie, să fie, nu multe, și nici măcar două –, ci doar unul, atât. Însă, din păcate, suprapunerea unor astfel de fapte culturale la noi este o boală greu de eradicat. Din fericire, multe din „premiile naționale pentru poezie”, purtând diverse nume ale unor poeți valoroși, au dispărut, la un moment dat, la câțiva ani de la ivirea imboldului unora pentru așa ceva, dar au revenit iarăși în atenția unor organizatori locali, fie la Bacău, fie la Alba Iulia, ori Tirgu Cărbunești și în alte locuri cu mai puțină rezonanță culturală.

Literatura noastră nu mai este una tină, chiar dacă trecutul ei nu se duce, ca în marile literaturi ale lumii, cu multe secole în urmă. Istoricii literari, cei mai aplecați spre această tradiție identitară a românilor, se străduiesc să înceapă totul de la un text al lui Ioan Casianul. Unii ar duce totul chiar la exilul lui Ovidiu la Tomis. Însă nu sunt decât idei protocroniste, care nu au acoperire în așa măsură încât să impună o astfel de opinie. Nici *Tăblițele de la Tărtăria*, invocate din ce în ce mai des în ultima vreme, ca semne ale existenței spiritului pe aceste locuri din cele mai vechi timpuri, nu fac mai mult decât să consemneze urme ale scrisului și la noi. Dar scrisul unor cuvinte pe tăblițe de lut, nu-i așa, nu înseamnă și literatură. Nici *Scrisoarea lui Neacșu către fiul său, Teodosie* nu este literatură. Poate de la cronicari să începem a număra secolele existenței literaturii în spațiul locuit de români. Nicolae Manolescu stabilește începuturile literaturii cu vreo cinci veacuri în urmă. Cred însă că, în ce privește poezia, la noi trebuie să începem a număra de la primele versuri ale lui Dosoftei. De atunci și până acum, distincțiile acordate poezilor nu au fost deloc multe. Prima mare distincție, la noi, a obținut-o de la regină Vasile Alecsandri. Deci în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Aceeași distincție a fost refuzată de Eminescu. Până la premiile acordate, nu cu regularitate, de Casa Regală a României, nu se cunosc alte astfel de distincții de importanță națională decernate poezilor. Perioada comunistă a generalizat totul și a încununat pe poeții obedienți ideologiei bolșevice cu merite și medalii, cu ordine, oficializând pentru prima dată în interiorul României, atîta cîtă mai exista, un „premiu de stat”, rîvnit prin ceea ce însemna el ca avantaje aduse celui încununat. Pînă la căderea comunismului, toți scriitorii care au obținut Steaua României și alte astfel de medalii de „înaltă ținută” își etalau în fișele lor biografice aceste distincții. Acum ele nu mai înseamnă nimic. Toți scriitorii, cîți mai sunt sau care fac astfel de fișe acelor scriitori – vorbim de cei care au rezistat timpului prin operele lor, chiar dacă, prin unele scrieri, au făcut sluj regimului totalitar – nu mai amintesc de acele premii atît de rîvnite și pline de momeli oferite de conducătorii comuniști. Este și explicabil de ce. Prin urmare, ele sunt ca și cum n-ar fi fost. Încît într-un astfel de vid - ivit după 1989 și după ploile de premii ale Cântării României, ale CC-ului și UTC-ului, care au umplut cu diplome pereții mai tuturor creatorilor, mici și mari, buni și răi -, ideea insituirii unui premiu național cu adevărat s-a impus. Nu puteam lăsa doar în stare de iluzie sau proiect un astfel de gînd și am trecut chiar din 1990 la materializarea lui. Am renunțat la modelele existente. Se știe că a existat un festival național de poezie care purta numele lui Mihai Eminescu. Festival organizat la Iași. Oprit și el de securitate pe la mijlocul anilor optzeci. Se ținea, mi se pare, din doi în doi ani. Se acorda un premiu. Nu avea titulatura de

„premiu național”. Însă avea o notorietate aparte prin numele poezilor care au obținut acest premiu. Ceea ce doream eu în 1990 să fac era cu totul și cu totul altceva: un Premiu Național care să poarte numele lui Mihai Eminescu, acordat unui poet român în viață pentru întreaga operă literară, premiu care să aibă ecou, să se alinieze acelor premii naționale din alte țări. El nu putea fi legitimat decât de un juriu național, chiar dacă premiul se acorda de primăria orașului în care s-a născut Eminescu, Botoșani. Și așa, după un an de zile de lupte cu tot felul de mentalități, unele paseiste, altele de-a dreptul nostalgice, altele mult prea circumspecte, neîncercătoare, altele vanitoase, dornice ca acest premiu să fie obținut mai întîi de poeții locali, orgolioși și lipsiți de conștiința propriei valori, am reușit să scot Hotărîrea Primarului Municipiului Botoșani (pe atunci nu exista instituția Consiliului Local!), care certifica,

acestui

premiu. Regretatul Ulici a

Laurențiu fost cel care a îmbrățișat ideea și, împreună cu mine, a stabilit regulamentul de acordare și componența juriului, care trebuia să fie format din personalități marcante, critici literari de mare reputație din patru mari centre culturale ale țării: București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara. Toate acestea fiind făcute, nimic nu mai putea sta în calea înființării premiului. Prin urmare, în ianuarie 1992, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” s-a acordat pentru anul 1991 poetului Mihai Ursachi. Alți douzeci și nouă de poeți români, de primă linie, i-au urmat pînă la actuala ediție, a XXIX-a. Lista lor este cunoscută și justifică importanța premiului, singularitatea lui. Alți poeți de valoare îl vor obține de aici încolo.

Rigoarea organizatorilor, respectarea regulamentului, seriozitatea juriului, ecoul făcut imediat de importanța unei astfel de distincții, toate la un loc au impus premiul ca pe cel mai important premiu literar acordat în România. Rîvnit de la an la an de cei mai mari poeți ai țării, obținut de cei mai buni, Premiu Național de Poezie „Mihai Eminescu” a devenit cel mai important premiu pentru poezie acordat în România. Importanța lui este aceeași cu cea a Premiului Național de Literatură acordat de Uniunea Scriitorilor din România. Numai că ceea ce înseamnă el, atît prin distincție, cît și prin celelalte efecte – titlul de Cetățean de Onoare al municipiului

Botoșani, editarea, la o editură prestigioasă, a unei antologii din opera poetului laureat în colecția dedicată premiului, alte și alte avantaje și recunoașteri naționale – îl așază în rîndul marilor premii naționale acordate în literaturile lumii. Aceste două premii, la această oră, sunt cele mai rîvnite premii literare din România. Ele contează în crearea imaginii scriitorului respectiv și în afara țării. Orice altă distincție cu acest caracter, în arealul poeziei românești de azi, nu mai înseamnă nimic, ci doar justificarea unui orgoliu care nu ține cont de existența unei tradiții ce nu poate fi clonată. Nici într-o altă literatură a lumii nu există mai multe premii naționale. Nicio altă literatură nu-și declară mai mulți poeți naționali, chiar dacă valorile unor poeți sunt egale sau în creștere. Acest blazon este unic și nu trebuie să fie banalizat prin inconștiențe ce n-au cum să distingă ceea ce este deja bun de ceea ce poate fi rău.

Rămâne, totuși, în spațiul românesc loc de încă un premiu. Modelul, pentru că aici ai de unde alege, ar fi recentul *Premiu Janus Pannonius*, acordat la Pecs în Ungaria. Premiul poartă numele primului poet maghiar recunoscut, un fel de Dosoftei la noi. Are o valoare de cincizeci mii de euro. Este acordat de un juriu internațional, format din mari poeți ai lumii – aici aș schimba componența juriului, poeții fiind în sine mult prea subiectivi și chiar părtinitori, cu nume remarcabile ale unor academii, fie din Uniunea Europeană, fie de critici literari de la noi și aiurea, cunosători ai fenomenului poetic universal. Premiul a început cu sîngul; poetul american Ferlinghetti, evidențiat dintr-o listă de mari nume, l-a refuzat, pe motivul că nu poate primi un premiu acordat de o fostă țară comunistă. Oricum, așa cum am în proiect instituirea unei mari manifestări internaționale, sub genericul *100 de poeți ai lumii la Eminescu acasă*, în vederea lansării unui astfel de premiu internațional la noi – care nu neapărat să reia Premiul Ovidius, care face parte din alt proiect, din păcate stopat, ci să impună un brand de mare ecou în lumea poetică a lumii – voi oferi încă un model de premiu, de data aceasta internațional, acordat unui mare poet al lumii, deci implicit și unui poet român intrat în competiție cu marii poeți ai lumii. Însă fără un sprijin guvernamental sau sub patronajul instituției prezidențiale, fie prin ICR sau altă instituție abilitată, un astfel de proiect nu poate fi pus în pagină. Premiul astfel instituit va purta numele lui Eminescu, fiind decernat, firește, la Botoșani, acasă la poetul național de recunoaștere internațională. Sper ca lucrurile să iasă bine și să putem lansa acest proiect la Botoșani, ca efect al Congresului Național de Poezie, singura manifestare de acest fel din toată Europa.

Dar pînă atunci, cînd Botoșanii vor fi gata cu renovarea teatrului, aflat de opt ani în reconstrucție, iată că acum, la 170 de ani de la nașterea lui Eminescu, botoșănenii au realizat 101 ediții ale Zilelor Eminescu, 51 de ediții de iarnă, și 50 de ediții de vară, dar și de 29 de ani acordă, așa cum am spus mai sus, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia. Încît 29 de poeți s-au bucurat de laurii acestui prestigios premiu, cîstind astfel memoria poetului național Mihai Eminescu cît și pe poeții de valoare ai literaturii române contemporane. Dar și pe cei care vin, tinerii poeți, care de 22 de ani, tot la Botoșani și Ipotești, au primit laurii acestui premiu pentru Opus Primum. E un semn de continuitate, chiar dacă în jurul acestora s-au găsit și cîrtitori, cum e firesc, frustrați, justițieri etc., care au crezut că lor li se cuvin meritele, laurii, ci nu celor cărora juriile de-a lungul anilor le-au conferit celor care merită cu adevărat.

Poesis

Liviu PENDEFUNDA

Fragmente din jurnalul unui profet călător

Doamne, câtă Lumină ne dăruie
și cât de mult ne orbește Ea!
Mi-e somn când ochii îi închid
de-atâta strălucire și știu,
de-aceea știu:
în Ea ești Tu,
pe noi, întreaga omenire,
strângându-ne la piept.

Am fost tentat o clipă
să'i spun iubitei mele:
„a ochilor lumină doar tu ești”.

Și-așa am înțeles
că'n ochii Julietei e strălucirea pură
a Luminii Tale.

Îți spun atâta doar: că nu mă păcălești;
iar ea divină'mi este,
pentru că Tu, clipă de clipă,
de'i zi ori întuneric
– nu'i vis –
mi-o dăruiești.

Firenze, 12 august 2019

Nori flămânzi, nori romboizi
aștern din nou o punte
îmbinându-mi trecerea spre labirinte
peste un hău plin de mărunte
albine'nroșite de apus...
Ferește-te de îngerii avizi
să elibereze diavoli din morminte!

și dacă puntea dintre piscuri
pe stânci și vârful de piramidă
se sprijină să stingă'n piepturi focul,
culege cuburi, sfere și aminte
adu'ți o rugă către Cel de Sus...
Ferește-te în drum de cei ce'n mituri
te'mbrobodesc să'ți uiți și locul!

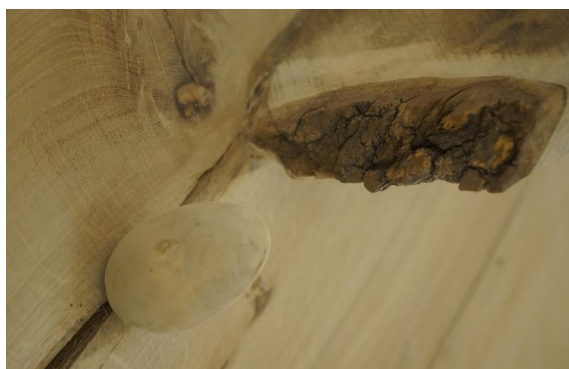
Firenze, 22 august 2019

Cei care'și inhibă dorințele
uită că ele din sinele lor izvorăsc
și se trec.
Acei care'și doresc ascunsele porniri
în umbra unui vis și nu gândesc
că și un melc

are puterea de a fi în cochilie
închis martir în fața vieții acceptând
un înger nevăzut
scăldându'i lunecoasele cărări către-un abis
ce se îndreaptă mai mereu în vânt
c'un țipăt mut.
Cei care'și adună în zile sau nopți
dorințele și uită că'n depărtare
mai există un eșec,
s'ar împărtăși mai bine cu-al său înger,
încrezători în El sau s'ar strânge'n soare
asemeni unui melc.

Firenze, 24 august 2019

În piramida cubului din sferă
cum ai putea o pasăre să înțelegi
în drumu'i drept tăiat
în aerul ce'ncepe'n asfințit aici
și dincolo mirific răsăritul îl încheie?

Venind în casa mea din nor
bătut între spirale să adorm
și visul să'l visez în somnul adormit,
simt cum tăcerea și cu mine'n zbor
încep să scrie oceanul cu condeie.

Destinul meu'n corăbii plutitoare
e să'nțeleg prin sferă cubu'n
piramidă,
eu, pasăre din alte hemisfere
ascunsă'n norul romboid,
să fug, deși nu pot, femeie.

Să zbor, să'not, să mă scufund,
adâncul cerului să'mi fie
și iad și purgatoriu și eden
căci singur sunt în aripi menestrel
și pentru tine efemeră palidă scânteie.

Firenze, 25 august 2019

Condamnat la pieire
să repet sisific Drumul Crucii
aștern pământului semințe
recolte de iubire să culeg.

Palatu'Înțelepciunii
adăpostește îngerii pe care
'n stradania mea deșartă
nu pot să'i înțeleg.

Așa de mult dorit-am
să mă botez din nou în apă
când ale mele semințe's culese
de păsări care le aleg

precum în norii tulburi
peștii uită să înoate,
eu singur Drumul Crucii
sisific îl repet,

precum eternitatea care-o cred
iubire din înțelepciune,
eu, pasăre'ntră ziduri care pier
în van timpul aștept.

Sunt liber prizonier în adâncime
semănător de albe gânduri;
dar cine, crezând în Dumnezeu,
mai știe a'nțelege un ascet?

Precum am spus:
sunt condamnat fără apel
de gădele de la palat
deși pe nicio foaie din caiet

n'am scris despre semințe,
nici despre păsări, iar de furat...
ci aripile date de'Împărat
cum de-am putut ca să le pierd?

Ce'i sigur: la singurătate's condamnat
și să repet sisific Drumul Crucii.
Așa's de trist că fără tine zborul
l-am uitat
și mă repet
și mă repet...

Firenze, 25 august 2019

Oamenii națiunii (II)

„Bunii și străbunii noștri au făcut o limbă și au făcut o țară, ba chiar mai multe țări. Și limba și țara (țările) ne-au ajutat să trăim până azi. Și dacă ar fi numai aceste două lucruri – limba și țara – și tot ar trebui să fim încrezători, să ducem neamul acesta binecuvântat mai departe... Istoria noastră este viața noastră și, dacă învățăm și știm istoria, poate că nu devenim mai buni, nici mai deștepți, nici mai pregătiți pentru viitor, dar putem să ne simțim oameni între oameni, și să știm de ce suntem români, ceea ce nu e puțin lucru.”

Acad. Ioan – Aurel Pop, *O mică lecție de istorie*, revista „Clipa”, 5 noiembrie, 2019

Spuneam, în foiletonul precedent, că ar trebui să fie pusă la îndemâna consilierilor președintelui și a guvernanților „cartea de învățătură” trudită de Ioan Adam, *Panteon regăsit*, Editura Bibliotheca Târgoviște, 2018, aflată sub semnul Centenarului. Antologia (596 pagini) dovedește cu asupra de măsură că în fruntea țării au fost modele de normalitate, mai ales la ceas greu, în „țară năvălită”, sintagma lui Delavrancea.

Am avut mereu „pârătorii țării”, cum îi numea N. Iorga, dar și mari bărbați de stat. Cinci criterii pentru a-i declara mari români? Curaj, Geniu, Măreție, Abilități de conducător, Încredere în moștenirea spirituală.

Am auzit, de sărbătorile Crăciunului, un grup de copii cântând la Putna „Ștefan cel Mare mai trăiește!” Cum nu-s istoric, îmi permit o istorie contrafactuală (deși merg de obicei pe urmele acad. Ioan-Aurel Pop, care caută adevărul în istorie), visând că re-apar junimiștii care nu au vrut *revoluțiune*, ci *evoluțiune*. Și nu pot să nu-l citez pe conservatorul P.P. Carp, afirmând în forul țării că nu libertatea creează „civilizațiunea”, ci, din contra, „civilizațiunea creează libertatea”. O, dar P.P. Carp, diferențiază Ioan Adam, „vorbește pentru Istorie, nu pentru clipă”.

Ce mai spune Carp? Că a te îmbogăți pe seama statului este *inadmisibil*. Or, postsocialist, în democrația capitalistă, furtul a fost legitimat de Iliescu cel cinstit și sărac. Mai mult încă, s-a distrus tot ce nu se putea fura. În cuvintele lui Marius Oprea: „Comunismul nu a dispărut, ci s-a privatizat”. Protocomuniștii s-au vrut protocapaliști. Capitalizarea nomenclaturii a fost surprinsă de presa atunci încă „neacoperită”: Mizil, fost șef al Secției de Propagandă și Agitație, în anii 50 ai urgiei comuniste, fost vicepremier ceaușesc, fost membru CC Executiv, a ieșit din pușcărie în 1992 și a înființat grupul Getteco; Burtică a devenit regele iluminării, cu o cifră de afaceri de un milion de euro pe an; Const. Boștină, secretarul lui Ceaușescu, a ajuns șef la Bursă, cu o avere de peste 30 milioane de dolari; Carol Dima, prim secretar de Galați, acționar la fostul Sidex; în fosta casă a lui Pacepa se întâlneau ginerii lui Ion Dincă Te-Leagă, să pună la cale privatizări; nepotul lui Postelnicu, un fel de rege al tutunului, era asociat în 35 de companii, pentru că putea, cu cifre de afaceri amețitoare, în timp ce Ștefan Andrei se mulțumea să fie consilier al lui Vântu-SOV. Vrajit de frumoasa utopie marxistă de la tinerete, a scos din pix, ca publicist la „Vremea lui Păunescu”, în chip de scuză, lozinca „dictatura de dezvoltare a lui Ceaușescu”. A, fuseseră și ceva „licențe” față de realitatea socială comună. Cum ar fi Gospodăria de Partid, mărfurile ascunse după rafturi pentru activiști și securiști, azi oameni de afaceri. Și de ce ar mai intra ei în politică, de vreme ce afacerile oneroase sunt mai bănoase?

Tot de la Petrache Carp vine întrebarea: Cum se judecă autoritatea morală a omului politic. Și răspunsul: corect în privat, dezinteresat în viața publică. Parandărăturile nu funcționează.

Emil Constantinescu s-a declarat „frustrat de dimensiunile corupției” („Evenimentul zilei”, 8 ian. 97) și și-a luat de pe cap grijile președinției părăsind instant scena, după ce promisese că nu va fi „o stampă decorativă la Cotroceni”. A și dovedit-o semnând tratatul cu Ucraina, la Neptun, în 2 iunie 1997, care 2 iunie coincide (întâmplător?) cu ziua de naștere a lui Ion Antonescu, răsplătit cu gloanțe de sovietici pentru că luptase contra comunismului și trecuse Nistrul la vreme de război. De neuitat e cererea consilieriei sale, Zoe Petre, susținând, la Iosif Sava în emisiune, în același nefast '97, renunțarea la argumentul continuității poporului român în vatra lui. Nu învață nimeni nimic din istorie sau istoria nu învață nimic pe nimeni, fie ei istorici? În siajul Zoi (numele său înseamnă înțelepciune!), debilul Emil declara că „trecutul nu ține de foame” (1997, vă rog!). Tot în '97, în Parlamentul României, s-a votat cu bilete bilingve. Udmeriștii nu știau ce înseamnă *da* și *nu* în românește? Ba bine că nu. Tot în '97, la întâlnirea cu Gyula Horn, Ciorbea a vorbit de „crearea euroregiunilor

prevăzute în documentele care însoțesc tratatul”. Numai că erau prevăzute în tratatul cu Ucraina, nu în cel cu Ungaria. Deci Ciorbiță a dat și ce nu i s-a cerut. De aici și până la cererea de autonomie a secuilor (de azi, 9 ianuarie, 2020 au fost pași mici și deși. Vrem autostradă Iași - Tg. Mureș și autonomie, a cerut un ins de bine. Dar mai întâi autonomie și poate nu mai e nevoie de autostradă.

Gura păcătosului Emil grăise adevărul: „Nu putem spune, gata, acum România e complet coruptă, ăăă, curată, că s-a terminat lupta cu corupția, dar...” „Politica e imorală”, declarase Zoe Petre (vezi asul Assos din mănecă, afacerea Țigaretă II), extaziată de succesul Coca Cola în România. Și Conexul a fost „realizare măreață”.

Revenind la pildele adevăraților oameni ai națiunii, în prim planul antologiei se află, în opinia mea, Carp, Marghiloman, Take Ionescu și Iorga, care au înțeles (nici nu era greu pentru ei) că slavii sunt cei mai hămesii după pământ românesc. Scrie istoricul literar despre ilustrul om al forului politic: „Petre Carp n-a fost germanofil, ci rusofob”. „Inflexibil rusofob”! Primejdia venea de la ruși. Rusofob inductibil a fost și C. Stere, care a scos, sub ocupația germană a capitalei, „Lumina”, pentru a-i lumina pe români privind pericolul slav. Faptul le-a fost fatal ca oameni politici, dar istoria le-a dat dreptate. Sintagma lui Marghiloman, „imperialism sovietic”, când țara a fost pustiită de averea ei, tezaurul, s-a confirmat, din păcate, pe vremea sovromurilor spoliatoare.

Argumentul suprem al lui Carp: Rusia a înhățat Basarabia în 1878, deși eram, chipurile, aliați. A birui

în război alături de ruși a fost „pierderea noastră”. După Mărăști-Mărășești-Oituz, Carp s-a retras din politică, spunând ironic și cinic: „România are atâta noroc, încât nu mai are nevoie de oameni de stat.” Deși n-a vrut să luptăm alături de Marile Puteri, Franța, Italia, Rusia, fiii săi – trei – n-au trecut la nemți. Mezinul i-a murit, în octombrie 1916, de un glonte german. Un simplu soldat l-a dus pe targă de brad 10 kilometri: „În țeară străină nu-l puteam lăsa”, a spus soldatul, fapt relatat de N. Iorga în *Oameni cari au fost*, adevărind spusa lui Delavrancea, băiat de cărușă, pentru care a fi țaran era „titlu de noblete”.

După doi ani de neutralitate, i-o fi fost ușor lui Ionel Brătianu să bage țara în război contra nemților, când regele Carol I nu se amesteca (așa era constituțional) și presa potrivnică îl ataca urât? Într-un București ocupat, Al. Marghiloman n-a fost de acord cu extrădarea lui Ionel Brătianu, cerută de nemți, deși Eliza Brătianu, cucerită de Ionel, fusese soția lui. După clarvăzătorul Marghiloman, întâi trebuia re-alipită Basarabia, „copilul slab” al țării. A demonstrat-o memorabil: „flăcăul ardelean și flăcăul bănățean” aveau putere să aștepte. „Basarabia nu mai putea aștepta”, Ardealul, da, putea, prin limbă și cultură (datorită excelențelor preoți și învățători), economic chiar. Lui Marghiloman i se datorează votul pentru unire din Sfatul Țării basarabe (25 martie 1918). După cifrele sale: 86 pro, 36 abțineri dinspre 25 de alojeni, 3 contra, un bulgar și doi ucraineni.

Din tabăra opusă, pro Antantă, pentru eliberarea Ardealului, („fapta cea mare”), Take Ionescu s-a bazat pe „instinctul neamului”, la fel ca Bălcescu, în problema reintregirii și n-a greșit. Regreta neutralitatea prelungită. O izbândă retorică a celui supranumit „gură de aur” pentru darul de orator a fost spusa că „politica nu o fac cabinetele”, „politica o fac azi popoarele” și asta într-unul dintre *discursurile de război, 1915-1917*. Pe Dimitrie Sturza îl spulberase de-a dreptul când tăiașe stipendiile pentru școlile, revistele, bisericile românești din Ardeal: „Ați tâlhărit speranța, încrederea românilor”.

Opozant greu, cu greutate (s-a spus chiar că „a guvernat mai bine din opoziție”), Take Ionescu a cerut consens

(vocabulă compromisă de Ion Iliescu), pentru binele țării. Autoexilat la Paris, a înființat acolo Consiliul Național al Unității Românești. Și ce bine ar fi să se urmeze opera sa de coalizare a românilor. Ne-ar strica „ridicarea sentimentului de prietenie la rangul de politică de stat”, cum formulează Ioan Adam, în acest moment de cumpănă? Basarabia a fost pierdută de Carol II, la fel Ardealul. În tradiția imperiului rus, URSS ne-au luat ce n-au avut, ungurii ne-au luat ce n-au avut, cum pretind și acum. Decidenții politici au hotărât să-l aducă la Curtea de Argeș. Guvernanților, oase cu măduvă, populației, oase de Carol II.

„Lumina vine de la Răsărit”, ni s-a spus la 23 august '44, când am întors armele spre tâmpilele noastre, să ne împușcăm în capete. Și „lumina” din lampa lui Vladimir Ilici Lenin a tot venit. În fond, e formula socialistului Paul Bujor, de care s-a dezis, totuși, în '42. Sadoveanu a procedat invers în 3 martie '45, să nu-i mai căutăm scuze. Elita intelectuală (coloana vertebrală a etniei) a fost trimisă în detenție, „iar închisoarea îi primea într-o celulă de beton ca un stomac flămând, pentru care nu se punea niciodată problema digestiei. Orice ar fi fost aruncat acolo era perfect digerat și absorbit până la ultima picătură”. Citatul din *Tortura pe înțelesul tuturor* de Florin Constantin Pavlovici l-a decupat și comentat Petru Ursache în *Istorie, genocid, etnocid*. Duba care îi ridica pe arestați era ...mașină de distribuit pâine. Notează Petru Ursache: „Simplă întâmplare că pe ea scria PÂINE.” Ne consolăm cu gândul că martirii pușcărilor staliniste au „morminte în cer”, iar torționarii au pensii grase? Că între martir și martor e doar diferență de o vocală?

Tov Ion Ilici Marcel Iliescu, ministrul Tineretului (1967-'71), secretar CC (1971-'74), când l-a „umilit” Ceaușescu trimițându-l prim- secretar la Iași ('74-'79), de două ori președinte (1990-1996; 2000-2004), a păstrat colaborarea cu Sovietele și legătura cu serviciile URSS. Populația l-a votat convinsă de faptul că opusul capitalismului imoral (ieri, „putrefact”) e un comunism moral, cu față umană. L-au ajutat și neo-liberalii (alde Patriciu și Tăriceanu; Videanu o fi liberal?), propunând terapia de șoc (tăiatul cozii câinelui), ca test al supraviețuirii, aplicându-se principii capitaliste dure, nemiloase. Admirația pentru Iliescu a durat mult: două mandate spre trei. Și n-a avut o revoluție în regie admirabilă, cu actori admirabili în balcoane? Spune Petru Ursache, în *Istorie, genocid, etnocid*, că întrebarea „Cine-a tras în noi după 22?” poate fi pusă – aceeași – și după 1878, 1914, 1939, 1944, 1948... Așa este.

Comunismul a scos la iveală monstrul din femeie (Ana Pauker) și din bărbat (Dej-Ceaușescu). Iar demonii stalinismului (prototip Brucan) au ieșit la suprafață ca ex-stalinisti, în timp ce godzilele ceaușiste s-au declarat ex-ceaușiste. Ce nerușinare! Tocmai S. Curticeanu, care i-a pupat mâna lui Ceaușescu la scara heliopterului, vorbește despre „devotamentul absurd” al altora, el, unul, având speranța atunci că un Ceaușescu „lucid, rațional” „va abdica”. Da, propagatorii își caută alibi în binele Ceaușescu după răul Dej, ca și cum scorniceșteanul n-ar fi contribuit la viața ca dezastru sub ochiul rău sovietic. Ce-i drept, amploarea mecanismului terorii n-a mai fost aceeași după moartea (comandată de la Kremlin) lui Dej, dar, sub ochiul apotropaic al Securității ceaușiste, s-a demontat structura umană. Într-un regim fără dialectică (și cât se lăuda că o are!) și fără opoziție, ei, ceciiștii, luau hotărârile, ei le aplicau, ei pedepseau și, la nevoie, exterminau. La cel mai mic semn de împotrivire la comenzi, strigau: „Vin rușii!” URSS pace ne-a adus, urmată de război rece: „Vin rușii peste noi!” Serie Alain Joxe în *Imperiul Haosului*, Editura Corint, Buc., 2003, p. 14: „dacă, uneori, pacea internă a unui stat este restabilită prin *inventarea* unei amenințări a războiului extern, acest mecanism de exportare a violenței devine, mai degrabă, o pace a diavolului decât a lui Dumnezeu”.

Odată cu decantarea apelor (otrăvite de TV Brateș) și cu săltarea de la fund a gunoaielor staliniste, au și apărut neo-rollerienii, și neo-roeslerienii. S-a reiterat iarăși că limba română e o limbă slavă, că românul e frate cu slavul și că ar fi fost bine ca țara să fie înglobată de Maica Rasia. *Mamă* e latin, dar *maică* e slav și unora le sună mai bine decât mamă. Într-o „Dacie literară” veche, un oportunist declara ritoș că limba română e limbă slavă. Toate: toponimice, bisericească, datină, boierime ar fi slave. Ce romanitate vasați? E un mit, adică un fals. Elevii află, de la Neagu Djuvara cetire, că un cuman a fondat Muntenia, iar Mitu (autor de manual alternativ) știe ce vrea pentru Ardeal. Ce-ar spune Kogălniceanu despre reorganizarea MCIN, care se va numi doar Ministerul Culturii, nu și al Identității Naționale, n-are importanță.

Pentru a deosebi istoria adevărată de pseudo-istorie, citiți *Panteon regăsit*.

Scrisorile ficționare ale unui bătrân

Viața ficțiunii după o revoluție, ultimul roman al lui Cossașu, îi solicită cititorului o competență specifică pentru a putea fi cu adevărat înțeles și gustat: cunoașterea în amănunt a literaturii anterioare a lui Radu Cossașu, la care trimite neîncetat și din care se naște. Autorul lucrează mereu la aceeași carte pe care, în fapt, o rescrie, o continuă, o dezvoltă și o comentează mereu. S-ar putea spune că acest roman închide cercul autobiografic deschis de primele nuvele din seria *Supraviețuirilor*, în care autorul povestește cum tânărul evreu Oscar Rohrllich, îmbătat inițial de utopia comunistă, se transformă, lent, în scriitorul Radu Cossașu. Pe de altă parte, această nouă carte reprezintă un nou avatar al ficțiunilor autobiografice ale autorului și anume o autobiografie indirectă în care personaje inventate vorbesc despre scriitorul Cossașu. În acest nou volum, personaje inventate comentează, judecă, acuză, apără din diverse motive și interese, dar cu încredințare, literatura și biografia lui Radu Cossașu. Pe scurt, este vorba despre literatura lui Cossașu, inspirată din viața lui Cossașu. Dar câte probleme se nasc de aici! Personajele (semnatarii scrisorilor) sunt oameni de hârtie, care capătă o oarecare individualitate exclusiv prin amprenta stilistică a propriului scris.

În prima parte, Radu Cossașu pornește un schimb de scrisori cu fiul său inexistent, la care se adaugă alți corespondenți inexistenți (formula amintește de celebrul roman al scriitorului postmodern Italo Calvino, *Cavalerul inexistent*) și alți expeditori, dornici să contribuie la dezbateră provocată de fictivă, dar zbuciumată viața de familie a autorului; numărul mare de expeditori ramifică destul de mult intriga ce transpare în spatele scrisorilor. Majoritatea acestora apăruseră separat în numerele „Dilemei”, începând cu anul 2008, iar acest întreg epistolar păstrează regimul de existență al publicisticii. Pe măsură ce intervine în această corespondență, fiecare expeditor dovedește că deja cunoaște conținutul tuturor celorlalte scrisori; secretului corespondenței este înlocuit de principiul accesibilității prin publicare. Nota particulară și farmecul acestei formule constă, aladar, în faptul că textul de față se altoiește aproape exclusiv pe întreaga literatură autobiografică a lui Cossașu de până atunci (nu pe biografia propriu-zisă a autorului, ci pe un conținut biografic deja literaturizat) pe care o dezvoltă și o comentează deopotrivă. Astfel, suportul ficțiunii nu este viața, ci opera anterioară a autorului inspirată, e drept, din viața acestuia, ceea ce mută în alt plan problema autenticității. Lectura devine provocatoare nu fiindcă susține eventualele dorințe voyeriste ale cititorului dornic să afle intimități picante din viața scriitorului, ci prin felul în care devoalează intimități din „viața ficțiunii”, adică din procesul prin care literatura mai veche a autorului se rafinează atunci când este trecută prin filtrele unui umor cu multe nuanțe și alimentează o nouă operă. Întâlnim la tot pasul un ecou, o replică, o nuanță, o altă fațetă a ceva din cărțile autorului de până atunci, care devin resortul tuturor întâmplărilor și comentariilor conținute de scrisori. Se stabilește o rețea complexă de relații intertextuale cu alte fragmente din Radu Cossașu, de la simpla aluzie, la autocitare sau (auto)plagiere ludică. Autorul îi povestește fiului său din Groenlanda întâmplări intime din viața lui sentimentală, care de multe ori repetă sau confirmă literatura și filmele, fapt pe care cititorii îl găsesc în perfectă coerență cu

nuvele din *Supraviețuirile*, sau comentează cărți și filme care i-au schimbat viața; îi dezvoltă câteva amănunte din biografia fiului, care coincid cu evenimentele-reper din opera sa, cum ar fi faptul că acesta a fost conceput în seara abolirii revoluției pragheze din 1968, anul apariției adevăratului Radu Cossașu în literatură.

În a doua parte a cărții, Radu Cossașu continuă să prezinte viața ficțiunilor sale după *Revoluție*, inversând perspectiva. Reznicek (cenzorul care apare în paginile *Supraviețuirilor*, personaj inspirat din persoana reală a lui Leonte Răutu) începe să îi scrie o serie de scrisori autorului, stârnit de un text al lui Cossașu – *Rugă* – apărut în „Dilema. În nici un moment autorul nu poate fi bănuțat e vreă intenție vindictivă în acest demers, care se află la antipodul literaturii unui Paul Goma, care își propune să se răzbune pe cei care i-au produs suferințe fizice și morale în timpul regimului comunist transformându-i în personaje din cărțile sale. Autorul nu uzează de invectivă

sau satiră atunci când îl descrie pe cel care „i-a gătit” literatura timp de mai multe decenii; dimpotrivă, Reznicek se dovedește un cenzor cu față umană, integru, aproape tragic, donquijotesch (credința sinceră în frumusețea utopiei comuniste nu a fost afectată de evoluția istorică, situație transpusă plastic în text: „cea mai puternică imagine (pentru ochiul meu) a eșecului sovietic: o balenă eșuată pe un țărm pustiu; dar el va continua să o caute pe Moby Dick”), care își acceptă demn trecutul și prezentul. Contaminarea cenzorului cu unele „obiceiuri textuale” ale lui Radu Cossașu deconspiră la fiecare pas adevăratul autor și condiția lui Reznicek-aceea de personaj al unei proze semnate de Radu Cossașu. Doar într-o ficțiune a lui Cossașu putem întâlni un fost demnitar al epocii comuniste care petrece momentele declanșării *Revoluției* din 1989 citind chiar *Cevengur*, roman care anticipa cu 60 de ani înaintea falimentului comunismului. Tristețea și tragismul care străbat romanul lui Platonov sunt efectiv trăite sincron de fostul cenzor la aflarea căderii comunismului în România.

Volumul lui Cossașu este un adevărat deliciu pentru admiratorii operei sale, un spectacol stilistic inimitabil pentru cunoscătorii acesteia, iar pentru cititorul neinițiat în literatura lui o reală provocare literară.

Nada râsului

Simt nevoia unei relaxări, a acelei destinderi ca stare de echilibru între energiile de natură fizică și psihică acumulate în timp. O carte de epigrame poate fi tocmai cea dătătoare de bună-dispoziție. Nu spunea George Călinescu că epigrama e surâsul spre râs care-i descrețește omului fruntea, că e o „inventie fantastică”, nu-i doar „joc prețios de vorbe”, pentru a da multora „iluzia de a fi poeți”. Și câtă nevoie avem de relaxare, mai ales în zilele noastre mohorate când lumina rămâne ascunsă după nori. Vasile Larco, cunoscutul epigramist ieșean, scrie o nouă carte de epigrame – *Nada râsului* (Editura 24 ore, 2019), despre care Mihai Cimpoi spune: „Pe Vasile Larco l-am remarcat în rândul epigramiștilor români, dinamici și buni urmași ai lui Păstorel și Cincinat, cu o notă aparte, impusă de bonomia moldovenească, crengiană, iertătoare...”. N-am spune că este totdeauna iertătoare, și nici n-ar fi bine să fie așa, epigrama-i este uneori satiră acută care ridiculizează cu predilecție moravurile omului, ironizează fără de caracterul lui și atâtea altele ce țin de elemente negative în comportament: „Deși vorbește rar, frumos./ Eu nu pot să pricep de fel./ E-un om atât de mincinos.../ De nu se crede nici pe el!” și „Muncește omul, e grăbit./ Averi adună pe pământ./ Dar e atâtea de grăbit./ Că-și ia și umbra în mormânt!”

Nu trebuie să căutăm noi definiția epigramei pentru că autorul însuși o află în formule inedite și interesante: „E ca o fată de-mpărat/ Ce te alintă dimineața./ Se plimbă ziua prin palat./ Iar seara își arată fața” sau „Am observat un lucru nou/ Că epigrama, vers de gală./ Va căpăta mai mult ecou/ De-o fi citită-n sala goală!” și „E tunetul ce-alungă norii./ E fulgerul din miez de noapte/ Sau tot ce-afirmă senatorii/ Când ne promit mărețe fapte”. Reținem chiar din prologul cărții că „Epigramele din acest volum reprezintă forma concentrată a cărților mele literare scrise în ultima vreme – romane, poezii, proze scurte umoristice etc. – venind, prin aceasta, în sprijinul cititorilor: Fiind pe fapte bune pus./ Dar și cu preacurate gânduri./ E tot ce am avut de spus/ Am rezumat în patru rânduri!” Scriitorul este și romancier și poet și autor de proză scurtă, chiar dacă neforțat se autoironizează când scrie *Destăinuire* (la volumul meu *Cânta un sturz prin ciritei*): „La vremea-aceea, dragii mei,/ Uitat eram de Dumnezeu/ Cântam un sturz prin ciritei./ Dar și sticleți-n capul meu!” O fi având și *sticleți*, ceea ce nu-l împiedică pe Valentin Silvestru să afirme: „Pe Vasile Larco îl consider un umorist autentic și talentat atât ca prozator, cât și ca poet, precum și în calitate de epigramist...”, iar Calistrat Costin să precizeze: „Om cu un verificat simț al umorului, conu’ Larco scrie nu doar epigrame, dar și poezie «propriu-zisă». Cărțile sale, de la *Hohotiera*, 1994, până la *Rochia de seară*, 2017, conturează un profil literar original între scriitorii noștri.”

Citesc mai departe *Nada râsului* și observ cum ironia, elegantă și amară, răstoarnă sensul cuvintelor pentru un efect în plan concret, pentru a repune lucrurile pe drumul cel bun, neașteptându-se neapărat la o reparare imediată, pentru asta lectura cărții ar trebui făcută chiar de cei vizați, de cei cu „musca pe căciulă”. Refuzul lipsei de lumină, de

demnitate, altruism și starea de bine e ca o izbucnire a fulgerului care brusc reîncălzește inima și sufletul. Lui Vasile Larco îi stă la îndemână o întreagă gamă lirică, stilul fin-ironic și persiflarea erup și înaintează în vârtej. Această iscusință ni-l amintește pe Arghezi, cel al cărui mod de a „spurca frumos” aparținea unui alt registru decât celui retoric. Este un semn al contestării într-o lume aflată în derivă, o lume ce ar trebui răzbunată nu numai prin demonii veniți de nu știm unde, ci mai ales prin cei existenți printre noi, bine camuflați sub abilitățile lor obscure. „Umorul bonom, paradoxurile, calambururile îl fac pe epigramist să suporte mai ușor *Pedeapsa timpului* (cum se cheamă unul din volumele sale). Aten la preceptele unei morale atemporale, domnul Vasile Larco nu ignoră nici păcatele contemporanilor...”, cum bine remarcă regretatul critic Dan Mănuță. Exemplificări: „Pe la noi ca-n junglă nu-i: Să-și ia leul partea lui./ Dar păcat, când vine moartea/ Îți înșfacă toată partea”; „Când a intrat i-a zis lui: stai!/ De bunătați să nu te-nfrunți./ Și izgonit a fost din rai,/ Că nu era din cei corupți”; „N-am să intru-n amănunte./ Peste ape treci ușor,/ Dar pe când va face punte/ Să ajungă la popor?”

Excelentul volum *Nada râsului* cuprinde capitolele distincte: Destăinuirea, Impresii, reflecții, constatări, Însemnări zodiacale, Alte constatări epigramatice, Din partea autorului, Epilog. Și cum nu putem trece peste *epilog*, așa cum n-am trecut peste *prolog*, ne oprim la destăinuiri: „Doresc eu, Larco V. Vasile./ Ce din Bucecea-s coborât./ Ca permanent, mulți ani de zile./ Să-mi țină scrisul de urât!”, ca și înconfesiune sinceră: „Versu-mi este alinare./ Prind și rimele din zbor/ Pentru veșnica păstrare/ În satiră și umor”. Și încă o apreciere critică: „Pe Vasile Larco îl știam epigramist și parodist, dar descopăr acum, la citirea recentei sale cărți, *Pedeapsa timpului*, că el cultivă cu vrednicie rondelul. Surpriza este să descoperi cum Vasile Larco trage rondelul pe turta lui, plină, aceasta cu toate ingredientele bunei dispoziții, tăvălit prin praful umorului, «întepată» de cuie și cuișoare și unsă cu extract de mătăgună” (Nicolae Turtureanu). Desigur, Vasile Larco nu-și va părăsi breasla satiro-umoristică, aici se simte cel mai bine, însă cred că a venit timpul ca exegeza literară să-l plaseze indubitabil în zona celor cu experiențe scriitoricești într-o exprimare lirică rafinată, cu speranțe și lumini, cu sentimentul adâncirii din care ironia scilipitoare ia forma versului autentic. Cărțile sale nu sunt numai de relaxare, sunt și ale gândului pozitiv care vibrează parcă în ritmul unei adieri ce ameliorează stările labile, sunt ale unui cuget pornit de la ideea că mintea și simțirea omului pot produce binele celuilalt, al celui de lângă noi, cu trăirile sale existențiale ce se vor a fi cu mult folos și cu reprezentare demnă.

Creator savuros de construcții epigramatice, Vasile Larco nu face uz de crudități de limbaj, ci de agremente stilistice care își au efectele scontate, pedepsind (uneori prea elegant) apucăturile, lăcomia, ignoranța, impostura, trădarea, egoismul etc. într-un registru de adâncă analiză, cu presentimentul că ceva din gândirea și comportamentul omului trebuie să se schimbe.

ZIGURAT

Nr. 13, ianuarie 2020

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Nicolae CREȚU

Despre Emil Brumaru, altfel

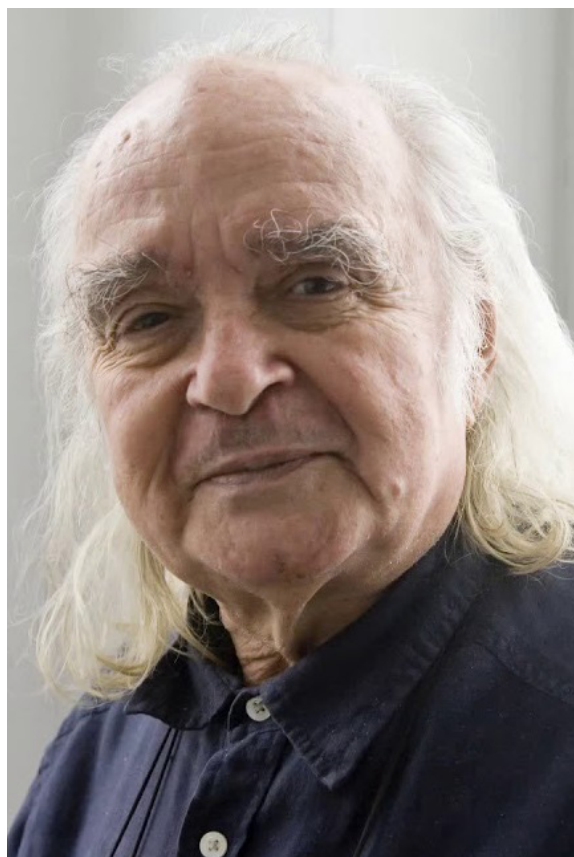
Un an scurs de la intrarea în posteritate a poeziei lui Emil Brumaru. Nu e mult față de viitorul deschis relecturii ei din multiplele, posibile, perspective ale demersului critic: devenire în care va fi chiar proba autenticei substanțialități a liricii poetului.

De ce am sentimentul că mare parte din ce s-a scris/se scrie despre poezia lui Emil Brumaru rămâne, poate mai mult decât în cazul oricărui alt nume prominent din lirica noastră contemporană, în cercul unor clișee? Mereu aceleași: senzorialul, panerotismul, sexualitatea. Niciunul fals în sine, dar fiecare din ele ajungând să „sune” forțat și neconvincător, tocmai în măsura magnifierii lor, pe rând, cu pretenția abuzivă de a le înălța, ba pe unul, ba pe altul, la supremul rang de miez al poeticității proprii întregii producții a autorului. Cu nimic mai puțin eronată nu mi se pare nici abordarea care, în loc să mizeze pe devoalarea unei monofocalizări, preferă să le conjuge drept complementare, ecleraj așadar tot captiv aceluiași carusel de teme hermeneutice, văzute drept repere cardinale, deci inevitabile. Să nu fi existând oare chiar nicio șansă de a sparge configurația lor obsesivă și clișeizată? Impresia mea dominantă este că lectura critică a corpusului Brumaru – nu toată, dar cu extrem de rare excepții – suferă de o vizibilă miopie, de natură să-i îngroașe relieful și încărcătura de semantică poetică, a „literii”, în dauna, astfel, a percepției adevăratei coerențe unificatoare în profunzime, cea de ordinul *spiritului*, de o esență ireductibilă, deopotrivă, la senzații, la panerotism, la sexualitate, deși atrăgându-le pe toate în câmpul tensiunilor ei fecunde.

De ce să citim *Elegia* „bucătăriilor de vară”, care deschidea volumul de debut, ca pe un recital de juisare a simțurilor, ba încă mai mult, al memoriei transformate „într-un mega-simț care percepe lacom totul”? Doar pentru că „Simt iar în gură gust suav de-amiază”? Nu e această sui generis translare a unui „gust suav de-amiază” într-o relație compensatorie cu prezentul „tristeții care mă-nconjoară” și, de fapt, fără nicio legătură cu papilele gustative? Despre ce soi de „percepție” ar putea fi vorba de vreme ce tocmai fastidioasa opulență a evocării (da, cătuși de puțin descriere în fond) „gastronomice” nu e nimic altceva decât fantasma verbală, poetică, a unei copilărești bulimii? „Din nou copilăria mea visează” introduce amplul evantai enumerativ, de obiect multiplu, în acumulări nesățios desfășurate ca într-o rotire de caleidoscop, al reveriei lirice retrospective, tentativă de reîncălzire a târziei, voitei visări de „acum” cu naiv-pofticioasa orgie de ispite și poște ale „lăcomiei” copilului de atunci. Ceea ce deplânge nostalgia elegiacă e pierderea aceluși irepetabil (de aceea nostalgizat) „gust suav de-amiază” a unei bulimii inocent-pantagruelice, cu răsfrângerea ei, la distanța vârstelor în durata trăită, ca metaforă globală, de sinteză (poemul întreg) a unui climat de *interioară ființă*, iremediabil pierdut. Nu senzorialul e miezul, ci tentativa de recuperatoare invocație, pe axa ireversibilei „treceri” și efectul de hiperbolism acumulativ în crescendo, în pofida mirificelor lui volute, se lasă în ultimă instanță citit, totuși, doar

ca o iluzorie întoarcere la un eu revolut, precară fantasmă destrămată, asumat oximoronic, de însăși masa imensă, opulentă a *târziei* („din nou”) visări. De ce natură e un atare lirism? „Senzorialul”? Sau mușcătura neîndurător sărăcitoare a timpului, oricât ar fi ea de apolinizant și melifluent sugerată?

Sunt oare ele, „bucătăriile de vară”, dulapurile cu ascunzișurile lor și sertarele „adulmecate” de mănere, ori tăvile de „piersice roz-albe”, bulionul, piperele, mărarul, ceaiul și atâtea alte înfățișări ale unei domesticități polimorf revărsate, la rândul lor, alcătuitoare unei insațiabil degustate palete de *senzații* în ale căror răsfaț și diversitate lirismul brumarian se scaldă, pur și simplu, într-o deplină gratuitate suficientă sieși? Sau, de asemenea, cealaltă abordare, devenită și ea reflexă, crâmpnele de

inventar predilect al unui univers poetic, figurație-pretext și „literă” ale unei funciare alunecări în *panerotism*? Sau dimpotrivă, poate, ca și în *Elegie*, astfel de ecleraje cedează de fapt prea ușor unor impresii încă de suprafață, generate de morfologia și sugestiile cele mai la vedere ale imaginarului poetului? Vizibil, lucrurilor, hranei și „miresmelor” li se irizează de metaforice „istorii” și fantezist-nălucite aureole materialitatea, contururile de „desen”, efluviile. „Visând piper rotund și zahăr cubic” e un vers cu miezul în *eul* prielnic unei atare „visări”, dar disimulat într-o barocă arhitectură a dematerializării ansamblului prin „delegare”. „Dulap obscur, în tine arde-un înger/ Îmbobocit pe râșniți de cafea”. *Aparentului* repertoriu acumulativ de contururi descriptive și senzații i se substituie un prim-plan semantic al *ascunderii* în „dulapul obscur”, cu trena

acesteia de fantasmatic verbalizări decurgând din logica unei mitologizări sui generis, de copilăroasă (copilărită?) „poveste”: *visate* „piper rotund și zahăr cubic”, *ascunse* miresme „iertate”, pseudo-narativă, *spaima* „furilor gândaci”, *clevetirile* cuțitelor pe seama „mărului acru” în oximoronica proximitate a „miezului de apă”, scos „suav din câni”. Trepte ale unei transfigurări de la enigmaticul „dulap obscur”, ca prag, la apoteoza finală, „dulap sacru” (*Dulapul*). Și nu e, deși nemărturisit, perfect lizibil, dincolo de „senzații”, un implicit ecou de infantilă dispoziție a unei receptări – joc liber al închipuirii și visării desprinse de lestul materialității? De ce le-am lipi, abuziv, eticheta panerotizării, când accentul cade în realitate pe o senzualitate himeric înnobilită?

Alteori, temporalitatea vagă a imperfectului cufundă totul într-o durată difuză, sustrasă hotarelor de vârstă: „Trăiam în bulion, trăiam în fructe”, nu fără de asumat scandalose inserturi („În dulci latrine cu hârtii murdare”) îngemănate cu feerice reversuri („Sticlele mele aveau dop de soare”), păianjeni *iubiți* „fără să-mi pese”, anatomic metaforism de mari „fese” ale piersicelor și rangurile recurentelor pipere, dar totul înrămat, decisiv, într-un „imperiu vast de lene calmă”, cum numai o durată nebântuită de neliniștea curgerii timpului, poate, omeneste, oferi. Elogiul madrigalesc adus femeii apare împropătat, insolit într-o aureolă a regalității, dar una contextualizată într-o deliberat-prozaică proximitate a ustensilelor bucătăriei. „Ea stăpânește linguri cristaline./ Pâlnii de somn, pipere pătimașe./ Cuțite ce ucid prin limpezime./ Ibrice-adânci cu falnice panașe”, supuse, cum se vede, unei epitetice metaforizări conferitoare de „panaș”, accentul final fiind cel al purității acestui interior de cămin supus „suavei” Ei *stăpâniri*: „O, fie-i mâna binecuvântată/ În liniștea curatului albuș” (*Ea stăpânește*). E adevărat că aceluiași spațiu nu-i lipsește nici dimensiunea complementară, de revers intimist al ritualurilor senzualității din *Glycera*, dar „chipul în paloare”, „lustrul” dat sânilor sunt destinate bărbatului, într-un asemenea climat menit, seducând și ispitind, să-l vindece, poate, de tristeți și melancolie ale timpului (și nu doar ale unui anotimp sau al altuia): „Brumele-și pun în pieptul meu urechea”, sau „Și-ncet sufletul nostru a căpătat/ Ape adânci cu lustru-ntunecat”. Și dacă ecoul liric ultim, suprem, al senzorialității și erosului nu e decât un antidot *en douceur* al alunecării în durata trăită, ireversibilă, nu ca înfiorare gravă, ci doar în volute de evanescențe sugerate?

Nu este detectabilă, încă din *Versuri*-le cărții de debut, chiar o anume dispoziție lăuntrică de simptomatică învecinare și afinitate cu ceva din refuzul lui Oblomov, al rusului Goncharov, de a-i tăia cu totul ființei adultului rădăcinile ei copilărești, înstrăinându-li-se brutal? Ce fel de *exclamație* e „Ce bine-i să trăiești în cărămida/ Care se sfarmă moale printre spini./ Să-ți fie gândul dulce ca uleiul/ Dovlecilor la care te închini./ Și sufletul să-ți-l împaci cu sticle./ Cu piersici și cu trenuri timpurii”? Nu e în însăși esența ei nu atât o glorificare, à la *Francis Jammes*, acufundării într-o campestră pace vegetativă, cât o terapie de împăcare a sufletului reîntors la o

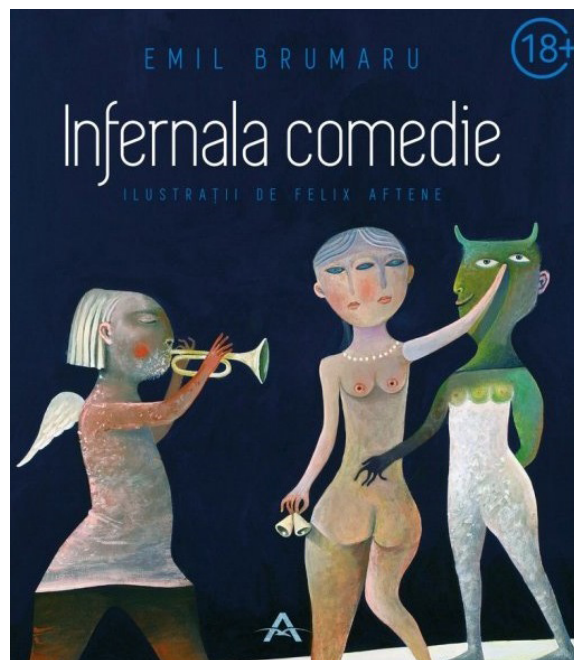
simplitate aurorală: „O, adormind în dosul unei case/ De melc suav, ce bine-i să nu scrii”? *Leisure*, „lene”, visare cu ochii deschiși și miraj al alunecării în somn sunt tot atâtea stări prielnice unui altfel de raport cu înconjurimea „lumii”, mai estompat și mai difuz, în climatul senzual al căruia senzațiile se diafanizează, devin *semne* ale unei materialități îmblânzite și astfel seducător-învăluitoare, ca în *Adormind*, unde morfologia materiilor se muzicalizează în unde olfactiv percepute, bemolizată uvertură a somnului: „Și deodată somnul pe frunte ca o pată”. Dar nu fără o savant orchestrată „ștafetă” de mirosuri și parfumuri, de la „înțepătura” piperului („subțire și isteric”) la „tenta de povidlă de prune” și fugara „nuanțare de lapte, însă ștearsă”. Părând să transcrie un inventar de panoplie senzorială, astfel de „notații” devin, în însumata lor conjugare, un spectacol al imediatului magic deprozaizat, demn de „uimirea noastră”, cu izvoarele ei, iată, în „înserarea” albușurilor în ouă, ecouri dinspre „borcane goale”, „interioară lumină moale” și „răsturnare” de miresme în nări. Dar nu e deloc o întâmplare că „transcrierea” unui astfel de miracol lăuntric, odată cu „ulcioarele pline cu lapte”, își dezvăluie și amprenta vârstei: *Cântec de copil*.

Fantezismul nu era absent nici în *Versuri*: vreo apariție de *Cerb*, mai curând fantasmatică proiecție dată unei nevoi de „poveste” în stare să tulbure benefic-cenușii cuminenii, ori un Înger „bolnav”, nu de argheziana lingoare a erosului pământesc, ci de înfricoșătoarea suflare de „cenușă” a acelor „miresme reci” de care nu-l pot apăra decât amiezile nudității lui „suave” și visătoare, dar dincolo de astfel de prefurări timpurii, el înflorește deplin în ciclurile celor două „personaje”-*măști lirice* care sunt detectivul Arthur și Julien Ospitalierul. Este sau nu intrarea lor „în scena” poeziei lui Emil Brumaru, autor despre care s-a scris (și se reafirmă mereu) că rămâne același pe toată întinderea operei, totuși, încă o dată, este sau nu recursul său la asemenea „prezențe”-*măști* (sau roluri?) de natură să indice vreo schimbare semnificativă, poate chiar simptomatică? Întrebarea merită pusă oricum, cu atât mai mult cu cât poetul n-ar fi apelat absolut gratuit, fără niciun rost, la un astfel de procedeu: i-ar fi interzis-o neîndoielnica sa inteligență artistică, laborioasă fără ostentație, sigur însă mefientă față de tot ce ar risca să-i inducă cititorului un aer de artificiozitate.

Cei care cred în neștirbita omogenitate, de la debut și până la capăt, a acestei lirici, par să judece totul din perspectiva proprie, exclusiv, ampretei stilistice brumariene. Și ea nu le apare ca marcată de vreun accent nou, schimbat, sunând altfel odată cu plâsmuirea acestor pretinse siluete-ancore, simțite totuși drept necesare, de către autor, în cristalizarea celor două cicluri. E de-a dreptul de mirare, la urma urmelor, că se trece de fapt și încă atât de ușor peste tenta „narativă” din poemele avându-l ca protagonist pe *Detectivul Arthur*: „Detectivul Arthur va sosi împreună cu umbrele serii, precaut,/ Având în valiza-i ușoară motanul lui leneș pe care-o să-l lase puțin,/ Înainte de-a-incepe ancheta, să cânte-n fotoliu din flaut/ În vreme ce dânsu-și va umple, trist, pipa cu crini”. Sigur că e o rostire-joc, în convenția „epică” a căreia intrăm știind bine că „ancheta” detectivului, ca de altfel toată trena de „precizări” și detalii ale unui *simulacru* de narațiune, nu sunt decât un pretext de mizanscenă-ceremonial, uvertura unei diegeze absente. Ne-o spun, deopotrivă, motanul-flautist, pipa cu crini, micul dejun al fluturilor și cățeilor, vestimentația și lecturile detectivului și, emblematizant, „gestul” acestuia: „deodată, spre-a-și dovedi că există,/ El va muia, surâzând dureros, o caisă-n șampanie”. Frapant e tocmai gustul unei teatralități stilizate, dar deloc un simplu capriciu de virtuozitate auctorială și doar atât: fantasmaticiei prezențe a personajului i se inventează o partitură scenică, asociată unei recuzite (valiza, flautul, pipa), unei ținute: „fraged costum”, *decorului* de „pensiuine”. Da, „crinii” acum fumați, „îngerul”, fie și brodat, „leneșul motan”, *elegiile*, „caisa-n șampanie” miată sunt ale lui Brumaru din totdeauna, dar chiar dacă detectivul Arthur este, în fond, un *alter ego* al eului liric, căci așa e, asta e de ajuns ca glisarea, astfel, de la persoana întâi la a treia să ne apară doar drept o schimbare minoră, un simplu artificiu de „ambalaj” verbal, în care esența rămâne aceeași?

Adevărata rațiune estetică a plâsmuirii teatralei

figurații iese însă la iveală dincolo de uvertura-prag, începând cu *Fluturii din pandișpan*, un titlu de străvezie menținere a imaginarului poetic în matca semnamentelor „Brumaru”, montaj dialogic în care alternează ca *voci* detectivul Arthur și, deja familiară cititorului, Glycera, cu mărturisirile ei, de o ceremonioasă retorică, despre zboruri de „fluturi albaștri și fini ca mătasea” ieșiți din „pandișpanul tăiat la desert”, declanșatoare de erotizate „tumbe ciudate” ale motanilor „ce torc de o parte și de alta a coapselor mele”, ca toată această agitație în crescendo să fie încununată de leșinul ei, molipsire firească și intrare în haloul de ansamblu al unui atare *tableau vivant*: „Iar eu, leșinând, îmi acopăr cu palmele fața...”. E imposibil să ratezi la lectură sugestia de senzualitate difuz-contagioasă a partituri confesive distribuite ei, urmată, în convergență cu ea, de întrebările lui „puse molatec”, despre „melci uriași”, tremurând pe clantele de la intrări” în zori, apoi despre „hohote

mici lângă bluză”, auzite după amiaza „când sâni îi țineți prea mari, pe tăvițe de cedru”, ca seara să i se-arate „un seraf în mână cu o ladă de mirodenii/ Și cu cealaltă bătând mingi parfumate de trepte,/ Făcându-se că nu vă vede, din cauza jenii?”. Măști sau mai curând roluri? Nu e poetul semnatarul „regiei” unui spectacol verbal înrămat „narativ”-dialogic, la contactul cu care ni se induce, auctorial, o complicitate ludică, a spectatorilor din noi, atrași în mrejele de *casting* fantezist, astfel încât dialogicul lor *pas de deux* să se lipsească aproape cu totul de replici, tăcerii Glycerei răspunzându-i însă, „plin de delicatețe”, pandișpanul albastru al lui Arthur, la tăierea căruia din el se înalță pufosi, leneși, calzi „fluturii galbeni acum, prin odăi...”. Nu vreun doar accesoriu de recuzită metaforică e „pandișpanul” acestei întrevederi, ci neîndoielnic semnificant al unui mesaj erotic, căci al lui e cromatic marcat de fluturii albaștri, mărturisiți de ea, în vreme ce acelora le replică cei galbeni, ai lui, destulă și esențială comunicare, eliberată treptat de cuvinte, înainte de căderea cortinei verbale: „Doamnă, șopti detectivul Arthur, permiteți-mi să mă retrag, n-o să vă uit niciodată...”.

Cât privește *elegiile* detectivului Arthur, neîndoielnic, ele ar fi putut să fie incluse în oricare altă carte de poezie a autorului. Și totuși, cu minimum ei de ficționalizare (doar simulată), acestui „eu” intratextual, ținând formal de o stilizată identitate complementară celei de emisie lirică directă, fără mască sau rol, parcă îi vin și mai pe măsură tot soiul de îndrăzneli și excentricități, de la *naked body painting*-ul de „vechi peisaje de toamnă”, în cuplu (mutual) „pe coapsele calde” (1) la poștalul „colet uriaș”, conținând-o pe ea, iubita cu „picioarele prelungi” (6), fantasmatică viziune cu ceva de star al vreunui *musical* hollywoodian, nălucită așa, „leșinată de foame și dragoste”, visătoriei destinatarului. Ca peste tot la Brumaru, roiesc fluturi și dai peste motani și pisici complici înamoraților, risipă de dulceață și portocale în erotizatul spațiu dominat de ascunzișul „vechiului dulap” tănuitor, sau de celălalt, de „sub patul imens de mahon” (2). Mișcarea ei și a lui alunecă ușor, aproape insesizabil, între hârjoana erotică și accese de grațioasă copilărie, când nu dobândește

ecouri din filmul mut văzut în „cinematograful acela de periferie”, cu toată acea recuzită (cabrioleta domnului în frac și cu joben, „sânii bombați” ai „naivei subrete”, împușcături și *making love*), așadar un întreg montaj „cinematografiat” aproape baroc, suspectabil de prețiozitate, poate, de i-ar lipsi fie parodicul blând, de film mut, fie licența îngăduitoare a fantezismului ceremonios (5) propriu întregului ciclu al detectivului Arthur. Sub iradierile aceleiași convenții „narative”, de totală libertate ludică, și cele Șapte cântece naive pentru parfumat gura (deși, cum o arată și generică lor definire drept „cântece naive”, nimic nu le-ar *impune* raportarea la simulacrul de ficționalitate al detectivului Arthur) intră în convergență și corespondențe cu atmosfera, figurația și dicțiunea, de ansamblu, ale ciclului: „De ce nu vrei să-nnebunești la ora cinci? <<...>>/ Să faci pe preșuri tumbe dulci cu mine?”. Ademeniri „cu pandișpan și zahăr”, lingușitoare laude, de seducător, aduse „sânilor mari” ori „soldului ținut și gleznei mici”. Nu, inventarea detectivului Arthur nu este o cochetărie poietică, doar grațios-parazitar adosată repertoriului obișnuit și emblematizant brumarian, de motive, „accente” și gesticulație proprii poetului, ci experiența sa liminară pe calea unei alte refracții date lor, în nuanțările unei tente stilistice de oblic ecleraj, prin interpusul „detectiv” și convenția fundalului „narativ”-dialogic. Poate și dintr-o anume aprehensiune a riscului de monotonă autorepetare și cădere în clișee de manieră. Oricum, o *schimbare* demnă de atenție și, chiar dacă nu una de esență și profundime, totuși absolut notabilă, de neignorat.

„Portretizat”, pe atunci încă doar anticipativ, în *Ultima elegie a detectivului Arthur* celălalt „pseudonim” al instanței lirice, Julien Ospitalierul, e dovada lizibilă a deprinderii autorului de a-și multiplica măștile și partiturile rolurilor. L-a înzestrat cu o cuminenie erotică („diafan”) și virginal-„patul meu moale”, protector al „melcilor (celor mai leneși)”, al „furnicilor portocalii” și al „iepurilor de Angora” cei ce-i ronțăie cărțile-n tufele adânci de mărar”, el e delicatul îndrăgostit de infidela „ceșcuță de ceai chinezească” și părăsit de ea pentru „dulapul cel sumbru drept mire” astfel ales, apoi „de un blând șifonier”, de „o bilă de fildeș lucioasă/ Cu pântece mic ce-mi sărea uneori pân’ la buze”, dar cu sfeli. Nu mai e niciun cadru pseudonarativ sau dialogic, dicțiunea monologică îi instituie „prezența” locutoare, ca auto-descriptivă prezentare (*Julien Ospitalierul*), după cum tot ei îi revine și registrul confesiv-evocator din *Amorurile lui Julien Ospitalierul*. Ca și *Elegiile detectivului Arthur*, la rândul lor, *Ultimele tangouri ale lui Julien Ospitalierul* nu sunt nici ele ombical legate, ca spirit sau măcar inflexiuni ale dicțiunii, de noua identitate de rol de la care, totuși, formal se revendică, în apertura aceluiași ciclu, olfactive euforii generate de „dulapuri vechi de sticle”, emițătoare de arome și ispite, „celeste damigene” învinse și delicios invadatoare mirodenii, istorii cu melci și serafimi și prețiozități de motănesc *otium* și nici „fărădelegi de vis, dorinți incerte”, ori regretele tăcerii tulburate de „femeile cu pas greșit”, mărturisite de cel „umbrît de somn, catifelat de lene”, neavând, toate acestea, pentru ce să ne apară ca de neinstrăinat lui J. O., doar lui compatibile. Pandant situat în complementaritate cu prietenul său, detectivul Arthur, noul rol exersat de autor în poezia sa, alcătuiește cu cel ce îl precede un tandem doveditor nu numai de virtuozitate inventivă, ci și de frapantă voluptate scripturală, de ordinul nuanțării stilistice și al conotațiilor implicite acestui gen de lirică *fictio*, menită să dea o refracție oblică aceleiași substanțe (teme și mai ales motive predilecte, tonalități și posturi, „gesticulație”) de fapt din întreaga operă, însă în revelatoare modulări distincte față de restul corpusului poetic. Spațiul pseudo-narativ ce revine acestor „gemeni” (dar nu monozigoți), Arthur și J. O., e cel al unei „scene de teatru”, dar pe ea nu se joacă nimic rezumabil ca dramaturgică desfășurare, cei doi sunt variante de *poiein* liric, ca alternative ludic înscenate față de rostirea poetică directă, aceea-nemediată de masca vreunui nume ca pseudo-identitate și nici de partitura diferențiată a unui rol față de celălalt, ca în cazul lor.

Julien Ospitalierul își amintește de detectivul Arthur este o tipică reverență intratextuală, de „ecou” al imaginii detectivului prieten în memoria celui-lalt, asumată potențare barocă a *ficțiunii-obiect* pe „ecranul *ficțiunii-martor*, mărturisitoare”. În perfectă

simetrie rotunjită cu portretul-*prefață* făcut lui J. O. în *Ultima elegie a detectivului Arthur*, pagină scrisă în cheia unei intrări în scenă, invers, ieșirea din ea a detectivului Arthur, „prietenul trist și ciudat”, la bordul „vechiului Ford”, e stilizată cinematografic. În fond, amândoi, „detectivul” fără anchete care este Arthur, ca și Julien Ospitalierul, solitarul fantasmaticelor lui amoruri, sunt deopotrivă, dar în formule complementare, rodul unor teste de *endurance* cărora le este supus *poiein*-ul lirismului fantezist și **străvezii mediat grație măștilor și rolurilor lor**: alese deliberat de către autor pentru a-i conferi materiei lirismului său dintotdeauna voit precara aură de mister detectivist ingemănat cu ceremonia posturii (în cazul celui dintâi), pacea unei domesticități suspectabile de urmuziană subminare parodică (**în al celui de-al doilea**), deloc întâmplător fixat într-o oximoronică și metaforică efigie finală sub semnul „cruzimilor” sale de „asasin manierat”. Poetul, cititor înveterat și inșafiat, nu se opriște întâmplător la numele sfântului „născut” din remușcările și penitența ucigașului (involuntar) al părinților săi, așa cum nici sugeratele ecouri intertextuale, piezișe, din Urmuz sau de undeva, la jumătatea drumului dintre Lautréamont și Ionesco, *Maldoror* și *La Cantatrice chauve*. Dar nu cumva această versiune ultimă, răsturnată, e mai curând, prin acest altfel de Julien Ospitalierul, excelând în orgiastice, „scelerate” masacre metaforice, dacă nu mărturisirea, totuși deja măcar *presimțirea* unei posibile, cândva, saturații de grațiozitatea delectabilă a imaginarului său poetic, premonitoriu semn al unei viitoare (deocamdată ipotetică) implozii și „intoxicație” de limitele și maniera convenției interne ce-l modelează încă? Nu ar putea fi, iată, acel J. O. „Campion al Cruzimii”, o ludică întrezărire a paradoxalei „cure” de *training autogen* ce se va consuma mai târziu, în *Infernala comedie*?

Cântece naive (1976) și *Adio, Robinson Crusoe* (1978) revin la tiparele și tonalitatea obișnuite, de toate zilele, ale poetului, poate cu o notă de adumbrire în plus, aptă să le confere motivelor sale predilecte un anume substrat de îndoială ce minează, însă relativ discret, iluzoriul *carpe diem*. Domestice, bulionul și leușteanul, dar și lumina însăși par să-și etaleze cromatica aproape ca o capcană, „pe un pământ atât de negru”, cu ligheanul pregătit neștiutoarei găini: și totul sub titlul, ironic, *Idilă*. Spectacolul lumii poate avea încă prospețime de aurorală „rouă”, reversul acesteia nu e mai puțin tulbure: „Poeți, un surâs ca de teamă/ Pe străzi umblă brambura lin”. Fluturii, crinii și roua, parcă evocate recapitulativ, se estompează sub dominantă crepusculară: „Și parcă și acum plutește-n burg/ Umila mea părere despre-amurg”. Undeva, în adâncul sufletului său lucid, aparențele oricât de seducător învăluitoare cedează accentului sceptic: „Doar în alcool exploziile fine/ Ale iluziilor se aud distinct” (*Sticle*), ba chiar generează metaforice violente: „Sparg mingi cu andreaua și pești./ Ucid păpădii și calești”, izbucniri ce-l înrutesc pe „poetul de duminică”, aș spune, cu acel Julien „campion al cruzimii”. Nu-i mai rezistă unei atare lirice penumbre interioare decât elanurile de potențial „simbriăș” și servitor slujind „sănilor albi” ai iubitei, dereticându-i casa cu „mături galbene” și leuștean și apărându-i „Sufletul blând și coapsele haine/ De băietândri cu surâs diavolesc” (*Scrisoare*). Va fi chemând-o „Reparata” sau nu, în zadar i se vor pune, ipocrit, sub plăpumi „brațuri/ De Biblii moi”, ca astfel „fără păcate dulci să-ți fie somnul”, nu cu visații sfinți i se hărăzește ei să-și petreacă regalitatea nurilor, ci cu adoratorul „pe-un sfaț, slugă pe viață”. Incendiară, frumusețea ei e măiestrit lingușită în elogii aduse unei nerușinat invincibile făpturi stârnitore de „pofte năuce”. Și numai a *Cântec naiv* nu sună fândările și fentele menite să-l „scape de-ademeniri obraznice” pe bărbatul care, chipurile în defensivă, nu găsește alt antidot decât să-i citească „din cărți pasaje groaznice/ Cu fluturi orbi înnebunind la praznice/ Și scorpioni cu obiceiuri casnice”, metaforism de-a dreptul suspect de vicleană turnare a gazului peste foc. Contexte (immediate) de liber, chiar, cu dezinvoltură, capricios fantezism al imaginarului poetic împiedică, la timp, alunecarea detaliului anatomic până să atingă nivelul „coroziv” din *Infernala comedie*, rămânând îndrăznețe, dar nu asumat scandaloză: „Iubita mea nu-i ușă de biserică!/ Ea are coapse șui și țâța sferică/ Și se dezbracă de cum se-ntunerică/ Într-o căpșună

din peninsula Iberică.// Acolo mă așteaptă și mă judecă/ În timp ce piei de piersică adulmecă/ Stând goală-ntr-o miresme și impudică,/ Părul curgându-i către emisfera sudică”.

În mare, la fel stau lucrurile și în cărțile poetului de după răfuiala cu el însuși din sonetele lirismului „debutonat”, despre care autorul mărturisea public că l-a făcut să pară în ochii unora dintre cititori năvălit la „măscări”, de nu chiar suspect de pornografie. Cu sau fără experiența-limită a acelei (altfel, simptomatică) sincope, „defăimările” Reparatăi nu sunt altceva decât reversul elogiilor aduse tot ei, rodul unui clivaj de excesivități în ale căror complementarități „sluga blândă”, robită „savantelor delicii”, și fantasmaticul răzbunător al propriilor umilințe cântă deopotrivă (deși cu sens schimbat) „la orga hidraulică iubirea”. Fantezismul unor ipotetice șanse („De-aș avea...”) se amplifică într-un hiperbolism baroc și ludic de „calești” la care trag „înhamate și sfichiuite/ Cu biciușca fină de mărar” previzibilele „femei cu sâni dumnezeiești”, viziune de un umor implicit al „îngerului jongler Emil Brumar”, prin însăși candida lor „deșănțare”. Imaginare cruzimi metaforice („melci gătuți”, „sânii tăi zmulși”) sunt recuzita unor ritualizate „defăimări”, adorația se poate răsuci în terfeliri de crin, rămas pur doar pe blazonul de Domn al cântărețului, tot mai cu toane, dedicat iubirii. Stilistic, o notă nouă e stilizarea cu accent de romanță sau chiar de descendență argotic-lăutărească, amintind pe alocuri de „cântecele țigănești” ale lui MRP: „Cad castane din castani/ Și am patruzeci de ani” sau, iată, „De din deal și până-n vale/ Voi purta două pistoale/ Pentru fesele matală/ Ca să nu le piște/ Niște/ Mangafale”, „Eu îmi beau prin baruri suta,/ Tu în turnuri stai ca muta,/ Fă, crăpa-ți-ar pergamuta/ Din bikini/ În craci lungi și orfelini...”. Totuși, tot mai frecvente înclinări (și *moods*) de *Pierrot răutăcios* și „placid” trimit către o stare de sastisire și saturație de întreaga paletă a unor

atare variațiuni (asumat manieriste), trădând nevoia *de/* aspirația *către* ceva cu adevărat nou și proaspăt: „Ce bine-i că nu mă iubești/ Ai sâni și nici nu îmi pasă”. Și dorita, sperata împrăștiare, înnoire va veni cu fondul ei grav, ce răzbate târziu la suprafață, dinspre suflarea rece a scurgerii timpului/ vieții și semnele de proximitate a morții. Ele vor imprima eroticii brumariene cele mai grave note, nu ludic apolinizate, ci ducând tonalitatea confesiunii lirice către adâncă elevație a rugăciunii, a elegiei pure.

E adesea o poezie a amintirii altui timp, a altei vârste interioare, împletire de simplitate („ne logodeam cu un inel din iarbă”) cu clocotul de „fluturi în ciorchini”, până și roua sfărâind „de-atâtea pofte”, molipsire de erosul auroral al cuplului înaripat atât de pământeste: „Cu sufletele într-o dulce halandală/ Și pipăindu-ne aripile din spate/ Înfașurate-atunci, semețe,-n soare,/ Ca nici o vidmă să nu ne doboare...”. Nuditatea era învelită în „lumine” din nimbul de îngeri „tăcuți” și protectori: „De mâini ne țineam și mergeam/ Prin locuri atât de ciudate/ Tu spuneai că e-n rai/ Eu spuneam/ Că raiul e mult mai departe”. La distanța vârstei de acum, îngerul își poartă „tărând, pe spate,/ Aripile”, semne ale unei stări de pierdere a magiei de altădată: „și ce e-n jur parcă mă doare”, ori „E o cădere-a umbrelor spre mine”, „Fac ghiduși dar simt că trupu-mi pierde/ Și nu mai am fărâma de putere...”. Erosul, cât mai dăinuie din vitalitatea lui funciară, se îndumnezeiește de o mireană grație: „nu m-am saturat/ De sufletul și trupul tău/ Și nici n-o să mă satur eu,/ Cât ne mai ține Dumnezeu/ În palma

lui, Preafericit...”. Pustiirea vieții de iubire mortifică, aneantizează: „Și dacă stai o vreme neubind/ Nu-i ca și cum n-ai fi?”, în schimb îndrăgostiții sunt „Păziți, cu jind, de bunul Dumnezeu”. Scădere a ființei de preț, din noi, pe treptele duratei trăite: „Și lucruri simple și frumoase-ntemeiam/ Și le scoteam din ceață,/ Șiroid de raze,/ Să lumineze. Nu mai luminează!”, „Odăile se fac mari și pustii”. Retrospectiv, gândul simte, nu fără nostalgie, deruta unui labirint: „Am pierdut, și găsit, iar pierdut/ Cărarea locului sfânt,/ Ce se întinde de-aici, de pe pământ,/ Spre-un rai cândva cunoscut”. La capătul acestor drumuri, când luminoase, când înșelătoare, nu moartea însăși, cu pecetea ei tulbure, contează: „Îmbătrânim de dragul morții?/ Vrem să privim, deși târziu,/ Cum sunt canaturile porții/ Prin care trece tot ce-i viu?”. Ci corespondențele iluminate grav, crepuscular, și aura înaltei contopiri, ca într-o supremă matcă divină, a erosului, neliniștii și rugăciunii: „Femeia mea frumoasă ca scriptura,/ Nu-ți cer nici coapsele, nici sânii și nici gura,/ Ci sufletul răscopt ca o căpșună/ Cu mirosu-nțelept și carnea bună// Și gândurile moi și-adânci ca mierea/ După-amiezii, spre-a-mi spori puterea”. Totul se-nalță într-un alt orizont, de iubire cvasisacralizată: „Și-ți nascocesc din vorbe raiul dulce/ În care tinerețea ta să-și culce,/ Când ziua-ți cade tristă la picioare,/ Lacrima grea strălîmpe și mare”. Dincolo de spaima omenească de moarte și mai presus de întunericul ei, se simte în astfel de limpeziri dorul de „ciuturi însetate/ Doar de izvorul odihnind pe prunduri/ Lin vălurindu-ne vieța din străfunduri...”. Altfel spus, îmbogățirea finală a liricii lui Emil Brumar cu astfel de rezonanțe grave, ieșite din esențiale, supreme decantări: „Ca să-nțelegem fiecare-n parte/ Ce-i aia dragoste, ce-i aia moarte...”, îngemănare de care se pătrunde, în poezia celui ce se întreba „Sunt curios cum îmi va fi versul final”, actul scrisului însuși: „Scriu ca să mor mai blând, mai în răbdarea/ Lui Dumnezeu ce se apleac-adânc/ Pân’ la pământ și-mi mângâie spinarea,/ Și-a mea, și-a florilor ce-n rouă plâng”, ca, grație acestei deschideri spre înalt, adăstarea în zăriștea de „clare liniști” a sacralui „vers final”, spiritualizat, dar nu ascetic, să se încarce de esențele „izvorului” etern ce „odihnind pe prunduri” se lasă bănuț, de acolo, din adâncul curgerii sale neistovite: „Lin vălurindu-ne vieța din străfunduri...”.

După unele mărturii, întrebat ce l-a făcut la un moment dat să se înfrupte dintr-un anume lexic socotit vulgar, chiar porno, și numai poetic nu, Emil Brumar ar fi răspuns că și-ar dori să folosească *toate* cuvintele limbii române. E de înțeles că autorul respingea prejudecata sumară a celor care ostracizau vocabulele etichetate, otova și cât se poate de superficial, drept „deșuchete”. Dacă guști felul de a scrie al prozatorului Bukovski, de pildă, e încă și mai limpede că nu doar de cuvinte e vorba, ci de ceva mai de adâncime, în relație de mutuală modelare și interdependență cu îndrăznelile de limbaj: de fapt, o reacție profund năvășă la orice formă de încorsetare, ținând nu doar de dicționarul plivit prea pudibond de „buruieni”, ci și de tabuuri și îngrădiri în materie de teme, motive și posturi ale substanței lirismului. La urma urmelor, un soi de implicită pledoarie pentru repudierea oricăror limitări dogmatizante sau, și mai rău, ipocrite, cel puțin așa văzute și simțite de autori ce acela al *Infernalei comedii*. Așadar, în fond, fără să se reducă totul doar la o bătlie (și cu alții, și cu sine) pentru „legitimarea” estetică și morală a poeziei sexului, pentru că de fapt de aceeași nevoie de lărgire „democratizantă” a poeticului și, incontestabil, încă de la început țineau și alte alegeri definitorii ale sale, de pildă, tandrețea tipic brumariană pentru un întreg imaginar al său, etalat ca să i se facă dreptate, de ordinul deliciilor alimentare ale bucătăriei și grădinii (mărul sau bulionul, dar deprozaizate, ca și nerușinat ispititoare fructe), în fine, de asemenea, cu sau fără intertextuale ecouri urmuziene, promovarea, scoaterea în prim-plan a unui caracterizant repertoriu de obiecte și detalii astfel emancipate din omalia lor condiție de lucruri ale mărunțului univers domestic: dulapuri „îndrăgostite”, paturi ale erosului, pânii, bile, melci și motani. Evident că atare opțiuni și reliefări, cu efectul lor de laitmotive, implică o polemică nezmogomotoasă, dar consecventă și fermă, a cărei țintă rămâne mereu o artificială prețiozitate a interdicțiilor și segregăției între „poetic” și pretinsul

nepoetic. Unei astfel de afectări i se răspunde opunându-i-se, prin scoaterea din ghetto-ul ei, a unei ample palete de teme, motive, atitudini și versiuni ale dicțiunii lirice.

Totuși, toate acestea n-ar putea sluji drept explicație până la capăt pentru ceea ce i s-a întâmplat poeziei lui Emil Brumaru la „momentul” *Infernalei comedii*. Da, au contat neîndoiește și alergia sa la zăbalele de limbaj, nu doar cabrările în fața lor, ci de-a dreptul pornirea de a le da pur și simplu cu tifa, războindu-se cu o conformistă cuminenție a tiparelor, provocate frontal, cum și certe afinități cu spiritul literaturii de avangardă, cu impertinența ei deliberat „imatură”, așa e, și pe un astfel de fond s-a petrecut schimbarea la față a poeziei lui, mai din adânc, nu numai de limbaj. Ești obligat să-i cauți acestui, pentru mulți dintre cititori, contrariant interludiu, o matcă încă mai cuprinzătoare și de mai complexe implicații decât descătușarea deplină, asumat „scandalosă”, a cuvântului, și relativa convergență cu insolenta avangardistă. Și asta pentru că autorul și-a supus întreaga-i lirică anterioară „infernalelor sonete” unei adevărate zguduiri, unui voit șoc, totuși, probabil, prin ceva anume, eliberator. Și, cum am văzut, generator de noi deschideri și adânciri ale lirismului brumarian. Elegiilor și cântecelor, „naive” sau nu, ale ieșeanului nostru, ludicul său fantezism le-a oferit jocul aluziei anatomice, bun conducător de complicitate cu cititorul: rotunjimile de „fese” ale piersicilor, „miezul adânc” al nudei portocale. Sunt metafore-punți ale unei fantasmice reverii, în climatul cărora ispititor-„păcătoasele” fructe nu sunt numai simplu decor al intimității vreunei Reparata (dar ce nume, ficționalizat el însuși, de un, de neignorat, foșnet aluziv!) ori Glycera. Vârste revolute ale liricii poetului, de un grațios și evanescent limbaj în semitonuri și aluzii. „Torceau femeii de angora în pat”: nu nuditatea era cheia senzualității, deși în chiar miezul ei, ci atmosfera de erotizantă „lene” și somnolență. Dar acum, la vremea unor sui generis „bolgii” de *Infernala comedie* cum mai stau lucrurile, ce tentă au reprezentările și viziunile erosului și în ce fel de limbaj? Sunt motive serioase de a privi *Infernala comedie* și ca pe o expresie – riscantă și riscată – a unei experiențe (și „vârste”) scripturale cu un caracter, cel puțin în parte, și experimental: un anume gen de prinsoare, cu sine însuși, în aventura unei puneri la încercare (testare înversunat expusă eventualului eșec) a limitelor poeticității unei erotici care, „vorbind” ca prostimea, continuă să țintească paradoxal și inefabilul făpturii, rămas miraculos necorodat de înclinările „corozive” ale unei asemenea hibride poeticități.

Însă ispita unui asemenea pariu estetic nu și-a făcut loc în devenirea liricii lui Emil Brumaru, la vremea la care și-a scris sonetele „scandalosului” (dar cu pană) volum, la voia întâmplării, nici urmare doar a unei decizii auctoriale programatic provocatoare. Dincolo de unele poate mai direct și imediat terestre contexte biografice, va fi contat decisiv, într-o asemenea, revelatoare, meandru, o anume, difuză, saturație a poetului de propria-i manieră, eventual o stare de criză a scrisului său, astfel mărturisită public de el. Întemeiată sau nu, o astfel de percepție, subiectivă, de uzură și repetitivitate sterilă, secătuită de seve în stare să-i împospăteze poezia, l-a făcut să „întoarcă foaia” imaginarului său erotic și, corelativ, repertoriul de prim-plan al limbajului acestuia către accentele de cruzime și provocator asumată vulgaritate, însă îngemănate în spirit oximoronic cu o incredibilă tonalitate de preaslăvire a „denigratei”, într-un complementar orizont mai înalt față de „litera” imediată, a anatomicului și fiziologicului atât de... „decoltate”. I-a fost, până la urmă, necesară și prielnică (în durata lungă a ansamblului creației sale) proba aceasta aspră, dură, căreia poezia lui Emil Brumaru i s-a supus, pentru că tocmai consecințelor și implicațiilor ei de adâncime li se datorează tot ce a dat mai valoros și viguros lirica sa de după *Infernala comedie*. Poetul întrevea la capătul acelei cvasimazochiste *cântări* „defăimătoare” a iubirii carnale, cu toată trena ei de hibridă morfologie a acelei puneri la încercare, reîntoarcerea la suave și proaspete izvoare de puritate, traseu interior dinspre „lubrice sonete” către „roua-n tăpșane de lobodă” și „bruma topită-ncet pe case/ Loiale-n care sânel femeilor e sfânt”, cu „păpădii suflate” copilărește-n vânt și apoteoza „dulapului cel bălai” încărcat

de feeric zahăr candel, metaforică proiecție dată nostalgicalui „plâns”, care era și cel al *Elegiilor* sale de debut. Cu sau fără „sincopa” și întoarcerea eroticii sale pe reversul ei frapant „defăimător”, creația poetului (ipotetic aici gândită fără infernalele „lubrice sonete”) ar avea aceeași valoare, înaltă, a inconfundabilei ei unicități. Invers, de n-ar fi scris decât *Infernala comedie* și ceea ce, o vreme, a mai urmat, situația evaluării estetice nu ar mai fi deloc aceeași. Totuși, nu e mai puțin adevărat că seismul-test al acelei etape își are impulsul adânc în ceea ce îl precede, izvor de sastisire și criză ce conduc la aventura auctorială, de revivificare și renaștere, din „deșucheatele” sonete și alte asemenea pagini. Așa cum fără ele nu s-ar mai fi atins, probabil, accentele grave de târzie lirică brumariană a conștiinței timpului și a morții.

Oricâte explicații i-am putea descoperi în circumstanțe biografice și în contextul istoric, politic, cultural, „breșă” voitului/asumatului scandal al „virajului”, nu numai de limbaj, din acel interludiu de răscruce, duce și la îndreptățite întrebări privind raporturile conștiinței de sine a autorului, ca scriptor, cu libertățile și disciplina *poiein*-ului, ba chiar, mai departe și mai în adânc, cu o filosofie de viață, implicită actului scrisului la el. Cultura, sensibilitatea

Scrisoare

O, Leonid Brimov, e seară
Și tuc femeii cu trupuri lungi
Ca niște nișori vicioși
Pe care nu poți să le atingi
Cu mîna lenasă din mîntă,
Femeii cu sîni licențioși
Umflați de un țîper pneumatic
Pînă la delir în plînsuri roș,
Femeii ce se ar lăsa-u lucră,
Plutind pe pîntec, să murim
Fără speranțe, fără apor
Cum pe corăbii Gordon Pym
Haluciniind vechi etichete
Pe lufcioase cu spirit.

O, Leonid Brimov, e seară
Și eu le-am nimer într-un bîst.

Emil Brumaru

aparte ale poetului Emil Brumaru mă împiedică să am în vedere, fie și ca o extrem de marginală (și fără nicio șansă de validare prin analiză de text) ipoteză, gândul că paginile sale de „lubrice sonete” (*Infernala comedie* și altele) s-ar fi putut bizui și pe o anume conjunctură de recentă istorie literară încă și azi în mers, a „eliberării” limbajului poetic de „pudibonde” tabuuri. Nu învălmășeli atîtor altora pe calea „revoluționării”, chipurile, în materie de teme și limbaj al poeziei, o adevărată inflație de pseudo (nici vreo autentică temeritate, nici semne de câștig pentru lirism și poezie), ci cel mult unei pretins-avangardiste îndrăzneli, chiar fronde, în abordarea carnalului în lirica erotică îi poate fi integrat ieșeanul nostru și reverența-trimitere la Apollinaire – cântăreț al vaginului lui Lou nu vine nici din hazard, nici din capriciu la autorul pornit pe calea dezinhbatelor elogiilor închinat anatomiei intime a muzei și destinatarei, emblematic proeminentă pentru această întreagă producție de „submarin erotic”. Nu atât faptul că le-a scris, cât că, neconsemnându-le în regim de „sertar” (accesibil doar postumei editări), astfel de puneri la încercare ale limitelor poeziei lirice au intrat într-un larg deschis circuit al lecturii merită supus, firește, întrebării legitime privind motivația reală și de profunzime a unei atare decizii, de neîngrădit, cred, doar într-o noimă de „gest” izvorât din tentația simplei provocări.

Să ne gândim, între altele, și la formația de medic a poetului? Din ea îi putea eventual veni o deprindere a observării și a autoobservării fără opreliști și

„mofturi”, desigur. Dar putea fi doar atât deja suficient pentru a înclina orizontul *poeticității* către o abordare oarecum „clinică” a erosului și sexualității? Cu siguranță, nu: nu ar fi destul ca să explice cruzimea atîtor „notații” anatomice. Și atunci? Sunt și pagini care ar putea conduce către o hermeneutică psihanalitică, freudiană, de ipoteze gravitând în jurul unui libido infantil, ca de pildă în cutare poem cu ceva mai aparte „amintiri din copilărie”, marcate de accentul unei curiozități de mic *voyeur*, măcar al igienei intime, surprinsă „incomparabilei Profira” (cum sună dedicația): „Aveai mamela bleagă cât ceaunul/ Și la mijloc cu sfîrcul urduros./ Ți l-am zărit pe geam într-o amiază/ Când, să le speli într-un lighean, le-ai scos” (*Suprema servitoare*), moment trăit, cu trena lui de „fetișism” evocat într-o notă de nostalgie condimentată autoironic: „Îți miroseam cu lăcomie fusta/ Plină de purici de bucătărie”, „chiloții sub saltele” cu, sorbit, „cerescul lor parfum./ Cu nara dilatată, cu ochi umezi./ Cu inima făcând trans-barabum!” și sărutul, „Sutienul tău, mototolit și acru./ Ham pentru făta grea de arpacaș”, având ca apogeu spectacolul posteriorului „Purtat în rochii learcă de lături./ Ți-l arătai, pe putini aplecată./ Punând cu-nșepciune murături”. Nu, nu mă bate deloc gândul de a-i așeza lirica (nici integral, nici „pe bucăți”) pe vreo canapea a lui Freud, și asta nu numai pentru că nu sunt psihanalist, nici psihocritic, ci mult mai simplu, fiindcă „simptomele” sunt îngemănate cu un umor de o benignă sfidare aruncată unor astfel de abordări sofisticate.

Dar scriind așa și captând în asemenea pagini varii imagini ale unui eu liric care nu atinge zona acestui gen de *voyeurisme* numai în evocări de vîrstă a „îngereștii copilării”, efectul de lectură, asupra cititorului, să fie oare unul de transmisie și molipsire pe lungimea de undă specială a unui lirism cu „aspirații” de afrodisiac? L-am coborî pe poetul autentic (și deloc „oarecare”) Emil Brumaru receptându-i și judecându-i cu o astfel de rudimentară „măsură” genul acesta de pagini ale creației sale. Că intrau, definitoriu și decisiv, în facerea lor o înclinare, un gust aparte, știute drept riscante și totuși asumate riscate, e învederat. Dar nu văd de ce s-ar grăbi cineva să-l anexeze pe contemporanul nostru unei linii coborătoare din marchizul de Sade. Poate mai curând din Casanova, da, dar cu îndrăzneli care nu mai au stilul aventurierului de secol revolut, ci pe al unui poet „hedonist” sui generis, pentru că trăitor într-un veac al erosului complet descătușat. Și tocmai într-o atare ipostază de vîrstă istorică detabuizantă, deschis și sugestiei de difuză tristețe a carnalului „desferecat”, climatul care ne-a dat ironia din *Casanova di Fellini*, de pildă, ca și, decenii mai târziu, reversul neliniștitor din atâtea pagini semnate de Phillip Roth, Houellebeck sau Bukovski.

În ce mă privește, cred că terenul ontologic, de destin interior, al ființei *omului și poetului* Emil Brumaru (cu toată acea modelare profundă și de durată, de la înclinările copilăriei și până la decantările/limpezirile maturității, apoi evanescențele de ecou tardiu al *trăitului și scrisului* său), pentru tot ce distinge lirica sa și îi explică, deopotrivă, configurația și tensiunile fecunde ale unei crize de vindecătoare *psihomahie*, de rodul căreia i s-a încărcat creația, în simultaneitate și/sau alternanță cu ceea ce găsim în *Infernala comedie*, *Submarinul erotic*, în genere pe acest versant al corpusului de texte, beneficiind de efectul purificator care a generat înalte sublimări. Urmând o asemenea cale, ceea ce a fost decisiv înrădăcinat în întreaga devenire în timp a insului omenesc și a poetului a fost, cred, o filosofie de viață (incluzând actul scrisului însuși) de un realism existențial lucid, lipsit de orice amăgiri, mai mult sau mai puțin cioraniene, privind întrebarea-cheie: ce se poate face cu o viață de om? Și alegerea sa, de partea principiului „plăcerii” (și nu al „datoriei”) a făcut ca erosul și scrisul să apară îngemănate în *ontos*-ul neînfațat al unui „hedonist” bine temperat între versanții Eros și Thanatos. Un „înger jongler” Emil Brumaru, în slalom printre, dar și prin, „lubrice sonete”, către „rezervația de îngeri” de care îl apropia inevitabil și rodnic o autenticitate profundă, funciară, a *vitalității vulnerabile*, de ethos conținut, implicit, cu trena lui de iradiere semantice complexe, dovada unei vocații creatoare asumate integral și fecund.

Eugen MUNTEANU

Ion Gheție către Carmen Gabriela-Pamfil. Epistolar (II)

Publicăm în continuare seria scrisorilor adresate de Ion Gheție (1930-2004) către Carmen-Gabriela Pamfil (1950-2017). Pentru semnificația acestor scrisori și pentru contextul istoric în care au fost scrise și expediate, cititorul interesat poate consulta preentarea editorului, din foiletonul nr. 1 în numărul anterior (anul III, nr. 12/ 36, decembrie 2019, p. 9) al revistei noastre (E.M.).

4

Stimată Doamnă Pamfil,

Iată, aveți observațiile. După cum vedeți, sint puține și fără însemnătate. Dacă n-am putut face altele! În lipsa (temporară) a unei mașini de serviciu, sînteți obligată să-mi descifrați grafia. Pedepsă pentru ceea ce mi-ați trimis (și nu trebuia să-mi trimiteți) prin Florentina! Oricum, vă mulțumesc, la fel cum vă rămîn recunoscător pentru informațiile despre Frîncu, care trebuie să se află acum undeva între Iași și București.

Cu cele mai bune gânduri,
al D[umnea]v[oastră]
Ion Gheție

29. X. 1986

5

Călduroase mulțumiri pentru felicitările pe care ați avut amabilitatea să mi le transmiteți. Anul Nou 1987 – cu sănătate, noroc și voie bună! La mulți ani!

Ion Gheție
PS Am scris un scurt referat la ediția Cipariu, cerut de Academie.

[nedatatată]

6

Stimată Doamnă Pamfil,

Am primit scrisoarea D[umnea]v[oastră]. Fiți fără grijă în privința articolului: chiar mîine voi introduce modificările și completările în textul dactilografiat. Nu trebuie să-mi purtați nici o recunoștință pentru ceea ce am făcut. Mi-a plăcut întotdeauna să dau o mînă de ajutor celor tineri (și merituosi). La mijloc e și firea mea: dau ușor și primesc foarte greu. Mai ales elogiul, care mă irită. Venite din partea D[umnea]v[oastră], mi-au făcut plăcere, de aceea vă mulțumesc.

Ca să vă dovedesc că nu sint chiar atît de dezinteresat, vreau să vă rog ceva (*do, ut des!*). La sfîrșitul acestei luni, îmi va apărea un volum de nuvele. Unele persoane mă sfătuiesc să trimit cartea *ad referendum* unor reviste literare sau de cultură. Probabil că le voi asculta. Deoarece nu sint la curent și bănuiesc că D[umnea]v[oastră] sînteți, v-aș ruga să-mi indicați numele cîte unui critic de la „Cronica” și de la „Convorbiri literare”, dacă se poate al celui mai serios și mai competent, ca să le expediez lucrarea. E vorba de o simplă informație și, *în nici un caz*, de o eventuală intervenție pentru a-i determina să scrie despre volum (care se cheamă *Alfa și Omega*). Dacă vor citi și vor vrea să scrie, foarte bine. Dacă nu, așijderea. Prin urmare, nici un fel de obligații.

Vă mulțumesc de pe acum și vă trimit gîndurile mele cele mai bune,
1 februarie 1987

Ion Gheție
PS În momentul acesta m-a chemat la telefon Doina Popescu, responsabila volumului Cipariu de la Editura Academiei. Citește manuscrisul și în curînd vă va face cunoscutre observațiile ei. Am rugat-o să grăbească publicarea ediției. Insistați, dacă credeți că e cazul, ca tipărirea să se facă la Iași. Ea se teme ca în provincie lucrarea să nu fie lăsată de izbeliște și să nu apară în acest an (se gîndește, desigur, la dificultățile de a culege textele chirilice). Intenția ei e ca pînă la finele lui martie să expedieze lucrarea la tipografie. Dați și D[umnea]v[oastră] bice la cai!timată Doamnă Pamfil,

Vă scriu pe scurt, intrucît din motive „tehnice” sint silit să dactilografez cu o singură mînă (stînga). Vă trimit necrologul. Dacă aveți unele observații, vă rog să mi le comunicați urgent, intrucît numărul 6 al „Limbi române” se predă la 1 august.

Regret că nu ne-am putut vedea, în ciuda caniculei. A fost cea mai teribilă, ca durată, de cînd sint în București. Dar poate șansa ne va surîde la toamnă.

În cazul că vor apărea cronicile la *Alfa și Omega* (de care mi-ați vorbit pe la sfîrșitul lui mai) sau la „Pomul vieții” (asupra cărora m-a informat Florentina), trimiteți-mi-le, vă rog, după 1 septembrie. În august sper să fiu în concendiu.

Vă doresc sănătate, putere de muncă și tenacitate în „finișul” grelei ediții pe care o duceți la capăt. *Sursum corda!*

Al D[umnea]v[oastră],
Ion Gheție

7

Stimată doamnă Pamfil,

În sîmbăta Paștilor, au sosit corecturile la „L[imba] R[omână]”, nr.3/1987. Intrucît era zor mare, nu s-au mai trimis perii autorilor din provincie. Am citit eu corectura D[umnea]v[oastră], încercînd, atîta cît am putut în circumstanțele date, să mă achiț cu conștiinciozitate de munca mea. A rămas o chestiune discutabilă în legătură cu titlul uneia dintre lucrările lui Cipariu. În preajma sosirii paginilor II, am încercat cîteva zile la rînd să iau legătură telefonică cu D[umnea]v[oastră]. Numărul 981/38889 (comunicat de Florentina Zgraon) răspundea în permanență ocupat. Finalmente, am lăsat așa cum era în manuscris. Cred că am procedat corect.

Profit de ocazie ca să mă informez dacă pachetul cu cele patru cărți (*Alfa și Omega*) v-a parvenit. N-aș pune întrebarea dacă poșta română ar funcționa ireproșabil. Două cuvinte din partea D[umnea]v[oastră] mă vor face să știu dacă e cazul urmăresc sau nu drumul coletului spre Iași.

[nedatăată]

Al D[umnea]v[oastră], cu aceleași bune sentimente,
Ion Gheție

8

Stimată Doamnă Pamfil,

Vă mulțumesc pentru atenția deosebită pe care mi-ați arătat-o, trimițîndu-mi unul din primele exemplare ale ediției Cipariu. Este o realizare excepțională, pentru care vă adresez cele mai calde felicitări. Așa cum v-am comunicat telefonic în mai, voi scrie cîteva rînduri (se înțelege, elogiioase) despre lucrare în „Limba română” nr. 1/1988, pornind de la referatul întocmit în iarnă pentru Academie.

Eu mi-am reînceput activitatea la institut în 25 august, după o scurtă vacanță petrecută la Sinaia. Aș fi aproape gata cu *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, dacă n-ar exista defecțiunea lui Frîncu. Orice încercare de a intra în relație cu el, direct sau prin intermediul doamnei, a eșuat. Nu știți dacă s-a înapoiat în țară?

Așteptînd apropiata D[umnea]v[oastră] vizită la București, rămîn, cu cele mai bune gânduri, al D[umnea]v[oastră]. Ion Gheție
14 septembrie 1987

9

Stimată Doamnă Pamfil,

Am primit cu o întîrziere de cîteva zile scrisoarea D[umnea]v[oastră] și, după alte cîteva, vă răspund. Am citit articolul d-lui Oprea. Cred că e publicabil, deși partea „distructivă” o depășește sensibil pe cea „constructivă”. L-am dat doamnei Vasiliu, specialistă în formarea cuvintelor, și dacă și avizul D-sale va fi favorabil, atunci vom publica contribuția colegului D[umnea]v[oastră] în nr. 3/1988 (al cărui responsabil sint) la rubrica „Discuții”. De îndată ce voi cunoaște răspunsul D-nei Vasiliu, vă voi informa. Eu am numai observații de amănunt, în special de ordin stilistic.

Cît privește invitația pe care mi-o adresați de a colabora la ediția Philippide, mă vād silit să vă răspund, cu regret: *nu*. Nu, pentru că nu am timp, nici măcar pentru a-mi duce la capăt unele dintre proiectele la care țin mult, iar de la o vreme încoace îmi drămuiesc cu scumpătate eforturile, pentru a menține „mașina” într-o stare acceptabilă de funcțiune. Cred, de altfel, că sarcina asumată de profesorul Ivănescu trebuie dusă la capăt de un ieșean, și nu de cineva aflat cu totul în afara școlii întemeiate de Philippide. De ce nu vă adresați profesorului Istrate? Din cîte am înțeles, n-ar mai fi multe adnotări de făcut, iar studiul introductiv cred că l-ar realiza în bune condiții, așa cum a făcut-o și în privința ediției Cipariu.

Am citit lungul, prolixul și foarte puțin argumentatul studiu al lui Ivănescu în legătură cu patria textelor rotacizante. După părerea mea, care e și aceeași cu a lui Al. Mareș, căruia i l-am dat spre lectură, nu i-am face un serviciu profesorului D[umnea]v[oastră] publicîndu-i această lucrare postumă. Mi-ar fi foarte ușor să reduc la zero argumentația lui, dar nu doresc cîtuși de puțin să mă războiesc cu umbra unui savant pe care l-am apreciat, chiar dacă ar fi să ies victorios.

Vă mulțumesc călduros pentru bunele urări transmise cu prilejul Anului Nou. La rîndul meu doresc ca 1988 să vă aducă numai bine, sănătate, noroc și belșug. D[umnea]v[oastră] și întregii familii. La mulți ani!

Al D[umnea]v[oastră],
Ion Gheție

26 decembrie 1987

PS! Manuscrisul Ivănescu, împreună cu celelalte materiale primite de la D[umnea]v[oastră], vi le voi expedia la Iași după 1 ianuarie.

PS? O rugăminte. N-ați vrea să vă informați și să mă informați *cu exactitate* despre situația lui Frîncu? Pe aici circulă în continuare zvonurile că ar fi fost exclus din partid și i s-ar fi desfăcut contractul de muncă, ca urmare a „rămînerii” lui la Viena. Vă mulțumesc.

10

Stimată Doamnă Pamfil,

Intrucît redacția nu are adresa d-lui Oprea vi se trimite D[umnea]v[oastră] articolul D-sale, cu rugămîntea de a i-l transmite. Pentru a intra în nr. 3/1988, el trebuie să se înapoieze, refăcut, pînă la începutul lui februarie (cel mai tîrziu).

Mulțumiri și sărutări de mîini
Ion Gheție

18.1. 1988

11

Stimată Doamnă Pamfil,

Intrucît nu cunosc adresa domnului Oprea, mă adresez D[umnea]v[oastră] cu rugămîntea de a-l informa că articolul D-sale a fost inclus în nr. 3/1988 al revistei „Limba română”.

Cu prilejul ultimei noastre convorbiri telefonice, mi-ați vorbit, de nu mă înșel, despre o cronică la romanul meu *Drumul*, care ar fi apărut la Iași în 1983-1984. N-ați putea să-mi comunicați locul apariției și numele autorului, pentru a-i putea mulțumi măcar acum (după cinci ani!) pentru amabilitate?

La ora cînd primiți aceste rînduri, s-ar putea să fi citit scurta mea dare de seamă despre ediția Cipariu, apărută în „Limba română”, nr. 1/1988. Sper să vă fi plăcut.

Cu mulțumiri și aceleași cordiale sentimente,
[nedatăată]

al D[umnea]v[oastră],
Ion Gheție

12

Stimată Doamnă Pamfil,

Întîi de toate, o precizare. Scrisorile D[umnea]v[oastră] îmi fac întotdeauna plăcere, chiar atînci cînd cuprind rugăminți, oricît de multe ar fi acestea. Îmi pare rău numai atînci cînd nu vi le pot îndeplini (cum a fost cazul cu ediția Philippide). La drept vorbind, mai mult v-am hărțuit eu cu tot felul de mărunțișuri și, după cum veți vedea îndată, n-ați scăpat nici acum de sîciilele mele.

Mă bucur că v-au plăcut rîndurile publicate în „Limba română” despre ediția Cipariu (mai puțin, desigur, o

nedorită greșeală de limbă strecurată în primele fraze). Nu vă necăjiți dacă persoanele cărora le-ați oferit cartea nu o tratează așa cum o merită. Nici eu nu prea sint luat în serios ca scriitor de mulți (inclusiv de colegii D[umnea]v[oastră] literați din Iași). Dar eu cred în ceea ce fac și, în plus, am o nesfîrșită răbdare (calitatea nr. 1 a unui filolog, ca și a unui romancier). O să fie într-o zi sărbătoare și pe ulița noastră... Deocamdată voi da cuiva din institut ediția Cipariu ca să-i facă o recenzie propriu-zisă în „Limba română” sau „Studii și cercetări lingvistice”. Incet-încet, se vor mișca și alții. D[umnea]v[oastră] mergeți drept înainte, cu satisfacția, pe care nimeni nu v-o poate lua, că ați dus lucrul (atît de greu) pînă la capăt.

Nici eu nu cred că există o școală lingvistică ieșeană, deși, din obișnuință, amintim mereu despre școli și iar despre școli. Nu avem nici o școală bucureșteană și nici una clujeană. După părerea mea, pentru a vorbi de o școală într-un domeniu științific oarecare, e nevoie de un *spiritus rector*, dotat cu foarte înalte calități profesionale și intelectuale, în general, care să fi inaugurat (întemeiat) o direcție *originală* de cercetare sau o disciplină *nouă* și să fi realizat cîteva lucrări fundamentale, deschizătoare de drumuri. Mai e nevoie apoi de o viață științifică proprie, la care să fie antrenați un număr de savanți de certă valoare, capabili să ducă mai departe, în mod creator, ideile maestrului.

Vă mulțumesc călduros pentru tăietura din „Convorbiri literare” nr.1/1984. Vă mulțumesc și totodată vă rog ceva. Puteți să-mi comunicați, dacă e posibil, adresa d-nei Mariana Codruț-Pricop? Bănuiesc că e vorba de o ieșeană, de vreme ce D[umnea]v[oastră] știți că din 1984 încoace D-sa și-a schimbat starea civilă și numele. *Trebuie neapărat să-i scriu două cuvinte de mulțumire, oricît de tardive ar fi ele*. Și o ultimă întrebare: care e numele ei oficial în momentul de față: Mariana Codruț-Pricop sau Mariana Pricop?

Vă doresc succes în tot ce întreprindeți și vă trimit gîndurile mele cele mai bune.

19 martie 1988

Ion Gheție

13

Stimată Doamnă Pamfil,

Cînd m-ați chemat la telefon, în urmă cu zece minute, eram, într-adevăr, pe punctul de a vă scrie. Îmi instalasem mașina de scris și tocmai căutam o coală de hîrtie. Răspunsul meu v-ar fi parvenit mai de mult, dacă pe la sfîrșitul luni3i trecute nu mi s-ar fi vîrît pe gît obligația „de serviciu” de a da pentru numărul 6 al „Limbi române” un articol despre *Biblia de la București (300 de ani de la apariție)*. Redactarea articolului mi-a luat puțin timp, nu însă și documentarea, căci nu mai eram la curent cu bibliografia din ultimii 10 ani și, în plus, lucrările mai vechi trebuiau revăzute măcar cu un singur ochi. În fine, la mijlocul săptămîinii ce se încheie azi, am isprăvit corvoada, cu atît mai grea, cu cît eram cam ieșit din „mînă” și pe afară te întîmpina o căldură de 34-39 de grade.

Tocmai mă gîndeam cum anume să vă ridic moralul, după ultimele rînduri pe care mi le-ați trimis, dar se pare, după cele aflate la telefon, că nu mai aveți nevoie în privința aceasta de un ajutor din afară. Părerea mea este că totul vine de la oboseala acumulată în ultimii ani și necompensată de o destindere corespunzătoare. Prea ați muncit mult și prea le-ați pus pe toate la inimă! Îmi amintesc că și eu am trecut prin ceva similar, în jurul anilor 1970, cînd lucram concomitent la *Baza dialectală, Graiurile dacoromâne și Pomul vieții*, împărțindu-mă în trei sau chiar în patru, dacă nu în cinci, căci pe deasupra mai produceam articole de lingvistică și nuvele. Norocul și salvarea mea s-au numit mănăstirea Agapia, un adevărat paradis de liniște și împăcare cu lumea și cu tine însuși. Pentru că vă aflați atît de aproape de acest loc, devenit legendar pentru mine, de ce nu încercați o vacanță prin părțile acelea? Eu m-am perindat pe la mănăstire șaptesprezece ani consecutivi și numai problema aprovizionării, devenită acută de prin 1982-1983, mi-a curmat drumurile moldovene. Plecam la Agapia la capătul puterilor și după două săptămîni mă întorceam alt om, gata să iau totul de la început.

Există, desigur, pierderi ireparabile, cum a fost, pentru D[umnea]v[oastră], moartea profesorului Ivănescu. O altă persoană care să-i ia locul nu veți întîlni în mod cert, așa cum nici eu n-am găsit o pereche lui D. Popovici, maestrul meu prin excelență, cu toate că ulterior am avut privilegiul să colaborez, și încă de aproape, cu personalități de talia lui Tudor Vianu și Iorgu Iordan. Îmi pare rău că ne aflăm în două capete de țară. Dacă am fi lucrat în aceeași instituție sau măcar în același oraș, poate că aș fi încercat să vă ajut în măsura posibilităților (deși nu știu dacă aș fi reușit). Așa, de la distanță, e mult mai greu.

Eu lucrez în momentul de față la o monografie Coresi (împreună cu Al. Mareș). Va fi ultima mea lucrare dinainte de „retragere”. Aș mai fi rămas, dar condițiile de lucru, materiale și morale, devin pe zi ce trece mai grele. După 60 de ani, mă bate gîndul să mă ocup numai de literatură (nu știu dacă alegerea e bună sau nu, dar asta simt eu că trebuie să fac). Voi mai scrie totuși o *Istorie a limbii române*, așa prin anii 1991-1995, pentru a pune punct prin ea activității mele lingvistice. Nu știu încă dacă o voi face singur sau cu ajutorul cuiva și, în acest din urmă caz, cine va fi colaboratorul. Voi decide în următorii doi ani.

Cînd veți citi aceste rînduri, veți fi revenit de la mare, bronzată, odihnită și, desigur, într-o dispoziție cît mai bună. Iată de ce aștept de astă dată din partea D[umnea]v[oastră] o scrisoare optimistă.

Cu cele mai bune și prietenești gînduri,
al D[umnea]v[oastră]

Ion Gheție

24 iulie 1988

Ioan ȚICALO

Petru Ursache - un om și o flacără

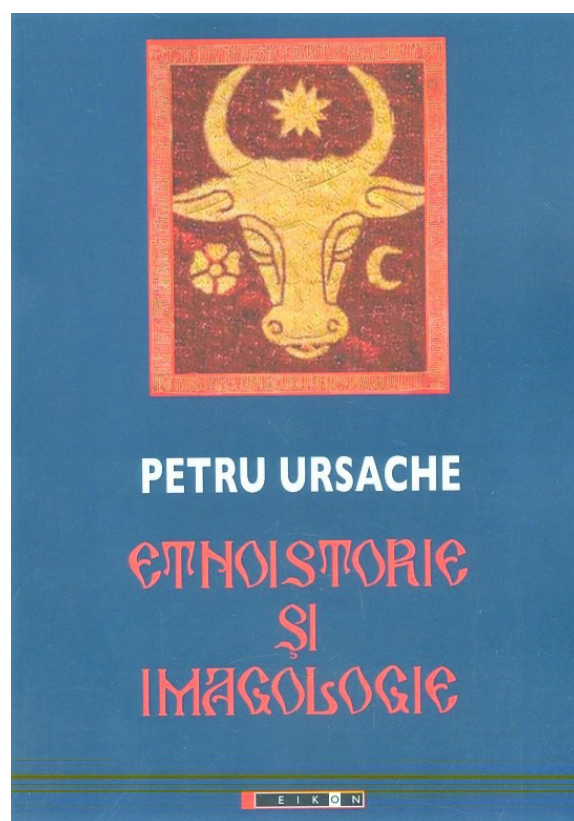
Nu știu dacă profesorul de înaltă ținută academică, Petru Ursache, ce-a gândit a și izbândit. Ce se vede e că a lăsat o mulțime de manuscrise, iar neobosita doamna Magda Ursache nu prididește să le publice, în reviste ori ca lucrări de dimensiuni mari, sub formă de cărți, cu concursul editorului Valentin Ajder de la „Eikon”. Aici a apărut, în 2019, volumul de aproape 350 de pagini, intitulat **Etnoistorie și imagologie**, o analiză, *sine ira et studio*, a realităților subsumate celor doi termeni, realități evidente sau ascunse sub vălul adeseori încărcat de simboluri și de metafore. E citat, în această ordine de idei, descoperitorul „Mioriței”, Alecu Russo, convins că „Datinile, povestirile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat”, ceea ce face, într-o primă parte a cărții, P. Ursache, ocupându-se de un segment echilibrat al istoriei românilor. Suntem în fața unei perioade armonice determinată de prezența a ceea ce s-a numit „legea (nescrisă) a țării”, cu precizarea autorului că e vorba, așa cum era de așteptat, de „obiceiul pământului”. Aici, pe teren daco-roman/român s-a produs o fericită osmoză (idee preluată din **Istoria statului și dreptului românesc** de Emil Cernea și Emil Molcuț) între *ligo* și *religo*, cu o rezultantă, conform părerii autorizate a lui P. Ursache, *canonizată și ritualizată în mentalul colectiv, în plină vigoare la nivelul uniunilor de obște și de limbă, până în timpul domniilor fanariote*.

Cum Domnul era unsul lui Dumnezeu, înseamnă că și „legea” coboară din cer, orice încercare de eludare fiind sancționată cu exemplară severitate. E cazul lui „sveti” Ștefan, considerat „sfânt” încă din timpul vieții, *prin credință și prin faptă*, consideră P. Ursache, faptele fiind *de două feluri: războaiele de apărare a țării; întrucât majoritatea lor îi viza pe turci și tătari considerați păgâni, puteau fi considerate religioase și apoi ctitoriile lui Ștefan, ceea ce a întărit convingerea contemporanilor, precum și a urmașilor săi, ca fiind om al Bisericii*. E citat fragmentul din **Letopisețul** lui Grigore Ureche, unde, afirmă cronicarul, „sveti Ștefan-vodă” a fost condus, „cu multă jale și plângere în mănăstire, la Putna”, după ce îi creionează un portret redutabil, avertizând că „de multe ori la ospete omorâia fără județu.” De data aceasta, suntem convinși că pana boierului s-a cam grăbit cu o asemenea calificare, căci o pedeapsă din partea unui „atlet întru Hristos” presupune obligatoriu „județul”, iar vărsarea de sânge apărea doar în cazul trădării. Mai ales că voievodul poposește, pentru binecuvântare, la *fratele său gemelar*, Daniil Sihastrul, un episod asupra căruia P. Ursache se oprește cu insistență.

Revenim la o zicere de la începutul capitolului și la observația care îi urmează, excelentă introducere pentru partea a doua a cărții: *Azi, proverbul „Trupul este slujitorul sufletului” și-a inversat ordinea și sensul*. Ordinea firească fiind bulversată, nu ne mai așteptăm la nimic bun, iar titlul o spune cât se poate de direct: **Ființa etnică în bătaia puștii**. Aflăm, astfel, că „pumnul lui Vișinski” a planat multă vreme asupra teritoriilor românești ca o piață-rea, purtând o coadă cu un imens număr de prozeliți. Sunt redată aspecte apocaliptice din ceea ce s-a numit „săptămâna roșie” basarabeană (Paul Goma). Două-trei exemple din mărturiile de atunci: „Ofițerii au fost bătuți, li s-au rupt tresele, scuipați, dezbrăcați (...). Soldații ruși nu s-au atins de noi, priveau și râdeau cum civilii evrei ne băteau cu pietre și cu ciomege (...)” În 3 iulie, „Orchestra simfonică a Basarabiei, întorcându-se dintr-un

turneu, muzicienii au fost suiți în camioane, duși în Valea Morii, lângă Orhei și împușcați”. În nord n-a fost altfel: „Evreii din Cernăuți, imediat ce au luat la cunoștință de evacuare s-au dedat la manifestațiuni antiromânești rupând și scuipând tricolorul românesc și suindu-se pe monumentul Unirii au arborat steagul roșu”, iar interiorul Catedralei „a fost devastat de comuniști cu grenade”. Amărăciunea și revolta autorului sunt abia stăpânite: *Acestea toate se petreceau cu un an înaintea inventării cuptoarelor naziste, mult înaintea „pogromului” de la Iași; (...)*

Din păcate, „pumnul” n-a dispărut, ci doar s-a metamorfozat. P. Ursache atrage atenția asupra unei lucrări, **Imaginea evreului în cultura română**, semnată de Andrei Oișteanu, în care scriitorii români sunt taxați ca antisemiți și *asta încă înainte de a se fi ivit picior de evreu prin Carpați*, iar românii în majoritate „și astăzi sunt antisemiți, fasciști”. Într-un asemenea context, nu e de mirare

că în lucrarea **Religie, politică, mit**, același autor A. Oișteanu dă o interpretare extremistă miturilor fundamentale românești (*Zalmoxis, Miorița, Meșterul Manole*), considerându-le „simboluri legionare”, slujite de nimeni altul decât de savantul Mircea Eliade.

P. Ursache, după ce se oprește asupra suferințelor atroce ale basarabenilor și transnistrenilor (deportările și înfometarea populației comandată de fostul seminarist, visându-se omul de oțel al planetei), dezvoltă ideile din cartea lui Radu Theodoru – **România, Românii și Comunismul** – în care fostul ofițer, pilot de vânătoare în ultimul război, analizează vestitul **Raport** al lui Vladimir Tismăneanu, considerat „o provocare antiromânească”, excelând „în măsluirea adevărului”. Lucrarea lui R. Theodoru vorbește de „actul mizer” de „înaltă trădare națională” a regelui din 23 august 1944, de fapt o dublă trădare, așa cum precizează P. Ursache: și-a trădat camaradul de arme (mareșalul Ion Antonescu), gestul oribil fiind valabil și pentru stat și națiune. Fostul universitar de la Iași nu uită să-i dea, având în vedere scrierile semnate de Lucian Boia, acestuia o *temă de meditație: comunismul nu este un mit, ci o utopie*,

ce a încercat să distrugă atât „*etnicul restrâns de la sat*”, cât și pe cel „*întins*”, cu acoperire asupra orașului (C. Rădulescu-Motru), ambele constituind „națiunea” (D. Gusti). Și o concluzie cât se poate de amară a lui P. Ursache: Balconul s-a mutat treptat în „parlament”, la „televiziune”, prin „tribunale”, „reviste”, „ziare”, „edituri”.

De același interes maxim se prezintă și referirile la Mircea Bălan, specializat în defectologie, cu două cărți ale căror titluri deja îți taie răsuflarea: **Istoria beției la români** și **Istoria trădării la români**. Autorul celor două volume, în urma unei „minuțioase” cercetări, a ajuns la concluzia că românii au moștenit *darul suptului* de la daci și de la romani, acesta fiind nici mai mult, nici mai puțin decât un sport național, acoperind formule ca „beții crunte”, ori „chefuri monstruoase”, de la vlădică la opincă, momente când se puneau la cale trădări nu mai puțin... monstruoase.

E luată în vizor și o altă lucrare, **Firea românilor**, coordonator Daniel Barbu, care și-a asumat rolul de a îngroșa „perspectiva negativă” asupra poporului român. Nu e de redat decât cuvântul final al lui P. Ursache: *Ceea ce șochează de-a dreptul în carte Firea românilor este tonul pătimaș, acuzator, plăcerea de a căuta nod în papură, mânia cu care sunt devoalate metehnele, reale sau închipuite, ale bieților români, cărora li s-a dat să înfrunte vremuri grele*.

Iar astfel de vremuri au reprezentat punctul de plecare pentru o mare bogăție a folclorului privindu-l pe *celălalt*, aspect discutat de P. Ursache în partea a patra, intitulată **Imaginea lui „celălalt”**. Autorul precizează că, în această privință, sunt trei tipuri umane: *străinul, vecinul și minoritarul (etnic)*. Pe de o parte, proverbiala ospitalitate românească a instituit o sentință de o profundă omenitate („e loc sub soare pentru toți”), pe de altă parte, avertizează autorul, între *eu și celălalt*, autohtonul și străinul năvălitor, s-a perpetuat o stare de conflict, singura motivație fiind hainia/agresivitatea fie a celui care a venit să ceară „pământ și apă”, fie a celui alt, care n-a fost lăsat să moară. Într-un alt capitol, P. Ursache dezvoltă o idee paralelă, a lui *eu și tu*, ca raport între individ și lume, fiind subliniat aspectul potrivit căruia individul, părăsindu-și atitudinea narcisiacă, devine *apt de activitate dialogală, singura modalitate de a se cunoaște pe sine însuși și de a elimina poziția pernicioasă a adversității*. Aici, autorul se intersectează cu credința teologului Dumitru Stăniloae din **Iisus Hristos sau restaurarea omului**, unde se accentuează semnificația primordială a cuvântului, acesta fiind „manifestarea unei persoane către alta”. Rolul cuvântului e, deci, de a crea starea de comuniune și nu de discordie, căci, în acest ultim caz, omul renunță la har și ajunge într-o stare de perversiune, de ruinare.

Convingerea e că Petru Ursache se prezintă ca o flacără, așa cum au ars pentru patrie și adevăr marii bărbați ai istoriei. Îl caracterizează o mare noblețe sufletească, un spirit de cuprinzătoare profunzime a cercetării, o intenționalitate continuă către comuniune (refuzul „celuilalt” nu i-a frânt aripile!) și o impresionantă perseverență de a dialoga de pe poziția omului de știință pentru care adevărul e unul singur, orice interpretare însemnând pulverizarea acestuia. N-a acceptat, spre onoarea lui, să-și decline condiția de om al lui Dumnezeu și, inevitabil, a avut parte de suferință într-o eternă fericire, după cuvântul lui Iisus din **Evangelie**.

Memorialistul Ioan Grigorescu

Cu certitudine, una dintre figurile de reporter foarte cunoscute și îndrăgite este Ioan Grigorescu (1930-2011). Numele său rămâne proiectat cu litere de aur în istoria Televiziunii Române, în primul și în primul rând, prin cele 400 de episoade, „Spectacolul lumii”, precum și multe alte filme documentare sau reportaje tv.

Cititorul român însă are șansa de a-l regăsi și ca scriitor (nuvelist, istoric de artă, reporter). Iată că, de foarte curând, prin grija fiului său, Jon Grieg, și a doamnei Cornelia Rădulescu, ni se dezvăluie un Ioan Grigorescu – în postura de memorialist. Un memorialist – în primul rând învăluit în hlamidă de diplomat, binecunoscută fiind activitatea domniei-sale de ambassador extraordinar și plenipotențiar al României în Polonia, în perioada 1993-1998.

Și iată că, în acest rol, autorul dezvoltă teme și motive de interes general. Iar nu de puține ori, își permite să fie chiar ironic. Din multitudinea de exemplificări, aș alege, mai mult ca orice (nu vă mirați!), o constatare deloc de neglijat, cea care vizează – adresarea și salutul. Reflectați și dvs.! Câtă diferență între adresarea noastră către Mântuitorul Lumii (*Doamne, te rog...*) vis-à-vis de „tovarășescul” practicat de diplomații „de carieră” (Excelență, vă rog...), adică, noi, pământeni de rând, indiferent de înveșmântarea noastră interioară sau exterioară! În fond, aceștia suntem noi, mai presus decât puterea supremă!

Ei bine, iubitorul de cunoaștere și de investigație Ioan Grigorescu nu s-a mulțumit să se plimbe doar cu degetele pe hartă, ci a străbătut lumea aceasta, cu setea omului dornic de a descoperi necunoscutul, oferindu-l în imagini, într-o bogată paletă interpretativă, elevată și de neuitat. De aceea și afirmă că soarta sa a fost mult „mai călătorească” decât propria-i voință. Chiar satisfăcut, deși, ține să precizeze, cea mai „pasionantă călătorie” va fi fost cea din interiorul ființei sale. Iar referirea la Ludovico Ariosto nu este deloc întâmplătoare, pentru că a descoperit similitudini izbitoare: „Teribil îmi place să mă plimb pe hartă, fără să mă clintesc din casă”. Însă „soarta a fost mai înțeleaptă”. O dovedesc toate ale sale seriale tv., în număr impresionant. Iar dacă s-a simțit vreodată frustrat de acest drept, comparația cu eroul din *Orlando furiosul*, pare logică! De altfel, nici nu ni-l putem imagina pe acest om extrem de perspicace, decât cu aparatul de filmat sub braț! Posibil, că și acolo, în zările nemuririi, asemenea!

Ioan Grigorescu a lăsat posterității imagini și gânduri memorabile, constatări și aprecieri filtrate inteligent, esențe de gândire, pe baza unor experiențe, de cele mai

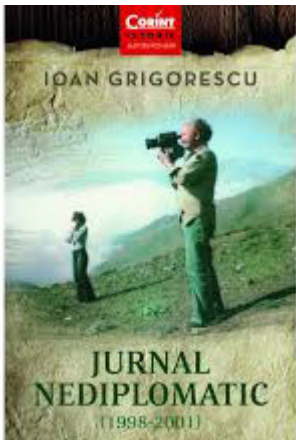
multe ori, unice, greu de cuprins în viața unui om obișnuit. Așa se face că invitația de a medita atotcuprinzător asupra vreunei constatări rupte din cotidian (precum, „tăcerea rațiunii dezleagă limbile monștrilor”) – devine sentință amintitoare de *Glossa* eminesciană.

În adevăr, amintirile se cer filtrate, pentru a lăsa posterității esența. Notațiile cuprinse în ediția *Jurnal nediplomatic* (Editura Corint Books, 2019) însumează perioada 4 ianuarie 1998 – 27 noiembrie 2001. Și totul roiește în jurul acumulărilor din perioada poloneză – și până în clipa în care neobositul călător simte că a sosit momentul regăsirii cu sinele.

Cu certitudine, cititorul acestui *Jurnal* are șansa de a traversa o lume de întâmplări memorabile, încrustații prin labirintul „spectacol” al mediului diplomatic polonez (și nu numai) – și până în clipa în care, cei dragi, trezesc în ființa sa acel „prezent” al eternului.

Recunoaștem multe pagini presărate de filtrul unei emoții ancestrale. M-aș referi, întâi și-ntâi la evocarea unei frânturi din existența familiei Lech și Danuta Walesa. Și cât de mult contează determinarea. Memorabilă afirmație: „Simțeam o puternică liniște interioară, care îmi venea din convingerea că am făcut ceea ce trebuia să facem și că tot ceea ce avea să se întâmple era de neevitat” (p. 23). Asemenea, de neuitat, acea „săptămână a patimilor” unui bun prieten, profesorul Mikolaj Kozakiewicz, aflat într-un stadiu avansat de cancer! Pentru memorialistul Ioan Grigorescu durerea ia proporții, gândind la fratele său, Tudor.

Ochiul său scrutează timpul, gândind la pasajele dedicate, să zicem, doamnei Madeleine Albright – „cea mai mediatizată figură feminină de pe întreaga planetă”, la un moment dat (p. 45-46); referirile la „șopenia” unor politicieni de-ai noștri (cu precădere, la perioada anilor 1998); „boala telespectatorului român” care „poartă un nume” ce „sună ca un diagnostic: talk-show” (p. 50); imaginea „drobului de sare” românesc (p. 201-202); despre „orgoliu” și „megalomani” (p. 204) etc. Și cum precauția

se dovedește legământ al păcii interioare, „diplomatul” Ioan Grigorescu apelează și la inițiale... pentru a nu leza imaginea vreunei persoane importante.

Și cum rolul lui Ioan Grigorescu s-a dorit de observator obiectiv, confrății cei foarte tineri (fără a îndrăzni și, „necopti”) ce trebăluiesc în acest veac, ar putea reflecta la multe secvențe de *Jurnal* ale maestrului, dar și la constatarea unui decan de vârstă al ziariștilor polonezi care spunea, cam așa: „Deosebirea între un ziarist bun și unul prost constă în aceea că ziaristul prost scrie ce știe, iar ziaristul bun știe ce scrie!” (p. 204).

Personal, am fost plăcut impresionată să constat cât de puțin cunosc despre românii care s-au afirmat în lumea asta mare. Iar un nume demn de reținut, este Nicholas Georgescu-Roegen (1906-1994), matematician și economist american de origine română, considerat părintele teoriei bioeconomice. Da, referirile la această figură proeminentă a economiei mondiale, îl determină pe memorialist să constate, cu tristețe, că românii (cei cu responsabilitate în domeniu, firește) nu i-au ascultat sfatul privind „redresarea economiei naționale”. Și-aș adăuga, parcă de sfaturile profesorului Anghel Rugină (1913-2008) a vrut să asculte cineva?!

În mod cert, omul Ioan Grigorescu se simte lezat de lipsa de respect al celor din jurul său. Îl doare pasivitatea. Și doar o singură exemplificare și pare suficientă pentru a înțelege că a fost un artist cu suflet nobil. Și nu putem nega. Uităm prea repede de figuri reprezentative ale culturii românești (30 aprilie 1999). Începe să-l doară că timpu-i nemilos: „încep să am tot mai mulți prieteni sub pământ decât pe pământ” (21 iunie 1999)!...

Deși activitatea sa de diplomat s-a încheiat, relațiile de colegialitate, chiar de prietenie cu oficiali polonezi (și nu numai) s-au menținut, fără restricții, și în anii ce vor urma, până în ultima clipă a vieții sale. În fond, ceea ce dăinuie și va dăinui este doar prietenia. Niciun organism militaro-strategic nu va avea sorți de izbândă în fața unui dialog amical, când se pot topi și modela multe divergențe de opinie.

Acesta este, în mod cert, mesajul pe care îl transmite consemnarea datată „7 ianuarie 1998”. Da, acesta este, în fond, și mesajul pe care-l transmite acest jurnal. Iar până în clipa când vom avea fericirea unor alte pagini inedite, gândind la perioada 2002 – 2011, să reținem că prin seriile tv. și prin paginile sale tipărite, Ioan Grigorescu s-a dăruit dăruind frumosul, cu iubire pentru semenii, în aeternum!

Mioara BĂLUȚĂ

mă ridic și umblu
oarbă printre cuvintele mele
conștientă că în fiecare univers există
o planetă a părinților cu grijile lor
rostogolite prin gânduri până la estompare
un loc unde singurătățile trec prin pereții caselor
ca un țipăt de pasăre rămasă în bătaia lunii
să prindă din aer plânsul unui copil nenăscut
sau râsul unei femei bătrâne care își vede
prima dată moartea
peste pătratul existenței plouă cu sunete
plouă cu imagini
apa dansează sub zvonul prăpastiei
scriu de parcă aș aduna în grabă
rămășițele unei planete
care se pulverizează încet

ei i-au spus libertate
eu mi-am spus
că e un fel de pace și am crezut
că stă în mâna mea
albastră lucitoare imensă

au vrut să ne auzim
deși nimeni nu a tăcut niciodată
a venit noaptea care a unit
om și glas om și trezire

n-am văzut dar am simțit
întepături în podul palmei
și mâinile s-au întins nedumerite
mi-am zis „trebuie să fi fost
o pasăre care nu se mai întoarce”

ne-ai ocupat cum invadează
un vis fragil tinerețea
ne-ai înfundat cuvinte în carne
nu te-ai întors nu ne-ai strigat
în timp ce noi tremuram pentru tine
tu ai trecut prin pielea noastră
ca o navă de război viu colorată

privește-ți copiii - libertate -

copiii aceștia care au rămas aici
așteptând ciocolata kinder surprizele
ascunse în cutii ascunse de bunici
îngrijorați de bomboanele de lapte
pentru că nu și pentru că nu toate o dată

copiii aceștia care au crescut
ascunzându-și părinții prin vene
ca pe o haină uzată de care nu te poți lipsi
copiii aceștia cu aromă de căpșuni
răbdări plus shift-alt-ctrl-delete

cu învățători fluturând pe deasupra
grădini pline de reclame în lumină
copiii aceștia prea slabi prea agitați
sau prea tăcuți
cu unghiile lor tari
care știu cum să șteargă de pe piele
urmele altor gheare
copii ca niște nopți fără lună
copii care vorbesc rar pentru că tu
le vorbești în gând
copiii aceștia pe care i-ai lua acasă
despre care spui că au câștigat ceva
însă au pierdut atât de mult
încep să te oglindească

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

(din vremea cînelui sub acoperire involuntară)

Visul din 25 – 26. 06. 2001 (la mare). Populat de o lume eterogenă și eteroclită – o gașcă pestriță de minorități psihice și spirituale – stînd sub și așteptînd semnul profeției poetice, începînd să se dispună fascinată, ca o pilitură de fier, acolo unde se deschid fisuri în crusta obișnuinței, a banalului. Înconjurat de o mulțime haotică, înaintez pe străzile în pantă ale Orașului, oprindu-mă enigmatic și macerat de preocupări ezoterice în fața clădirilor cu o arhitectonică halucinantă, în care fuzionează stiluri dintre cele mai diverse (de la maur la Art Nouveau, de la secesion la cele funcțional-utilitariste ale finalului primei jumătăți a secolului XX), înaintînd pe aceste străzi compozite, care se transformă pe nesimțite în jigărite ulițe periferice, acoperite de pietriș și cu trasee sinuoase, descriind curbe aproape în loc, cu grădini și curți delabrate, clorotice, degajînd o atmosferă crepusculară. Se detașează foarte clar prezența lui Emil Iordache, cu zîmbetul său de posibil inițiator/ declanșator de perspective iconoclaste. Eu, lansat în discursuri acide, alunecînd spre cinism și exhortație, pledez – așa cum mi se întîmplă și în realitate, numai în scris însă – pentru o poetică a complementarității, pentru permeabilitatea principiilor, pentru o transparență tolerantă, pentru atitudinea contrastului regenerativ și toate acestea în urma unui articol (a unei exegeze?) pe care îl publicasem și unde explicam, în mare măsură convulsiile prozelitismului. În contrapunctul atmosferei, se distinge suficiența cîtorva exponenți ai falselor elite (D. M. Agathon, fotbalistul Ciocoiu, conducînd blazat o mașină hiperluxoasă, alte prezențe insuficient conturate). În aer plutește damf de cabală. Apoi misiunea, marea misiune pe care fusesem ales (de Emil Iordache, menținut într-o postură de amăgitor absenteism?!) să o îndeplinesc, aceea de a descifra engrama chistică, presupusă a se afla într-o peșteră (sau tunel?) orizontală, aproape perfect cilindrică, un fel de accelerator miniatural, un puț orizontal, lungă de cca. 15 m și în care nu putea pătrunde decît cineva suficient de subțire, asumîndu-și implicit riscul de a se sufoca. Folosind un sistem complicat de iluminare și amplificare a imaginii, am reușit să acced la terminația peșterii, acolo unde se găsea o oglindă încastrată, stranie în iregularitatea sa, conservînd forme transparente ce semănau unor ochi bizari, alungiți, extraterestri și, totodată, conturul aburos al unei siluete (ce trebuie să fi aparținut Mîntuitorului?) feminine, situate într-o poziție ușor înclinată spre stînga și posibil să fi purtat ceva (o mică amforă?) deasupra capului. Conform legendei, oglinda ar fi conținut în colțurile ei elemente care, combinate conform unui anumit cod, ar fi trebuit să reconstituie privirea Mîntuitorului. Cel care ar fi venit primul în contact cu privirea, urma să suporte metamorfoze revelatorii. Se vor petrece acestea în planul realității, atîta timp cît visul nu mi-a oferit nici o cheie, continuînd să se desfășoare în decoruri complet depopulate, purtînd însă amprenta unei latențe agonice a prezenței umane? De parcă cineva (eu însumi?) ar fi filmat cu o extraordinară lentoare, Orașul își dezvăluia întreaga și iminenta sa metarealitate. Străzile sale magnetice purtau sub pavaj șine perfect camuflate, pe care mă deplasam cu senzația că sînt pe deplin liber, fiind însă pe traiectorii imposibil de părăsit, prestabilite, condamnat la nesfîrșit să contemplu ritualul zidurilor și al clădirilor abstruse, în spatele cărora se desfășuraseră, se desfășurau sau urmau să se desfășoare lucruri niciodată cunoscute și care,

tocmai de aceea, aveau să ne țină acolo pentru tot restul vieții, într-o expectativă pe cît de tensionată, pe atît de aridă, în care promisiuni se aveau să se dovedească a fi cel mult miraje.

*

Axarea diabolică a acțiunii, programatică deși nedeclarată – mai degrabă din trufia și solipsismul investi(tu)rii decît din neglijență sau suspiciune – pe terenul posesiei în ordine materială, pornind de la repere materiale și ajungînd, pe calea alienării nediagnosticate, la alte repere materiale, în ritm tot mai accelerat, depășind cu mult zonele legitime și plasîndu-se în acelea ale transpunerii imaginii excesiv pînă la exclusiv în planul confortului, înseamnă pornografie. Paradoxal, doar contemplativitatea are nevoie de alibiuri, de justificări, acestea circumscrise fără rest în spectrul ridicolului. Sîntem, mai mult decît se poate crede, înconjurați, captivi în strînsoarea de menhină a unei mentalități pornografice, mai eficientă și mai firească – pentru că implică gregarității celor mai mulți dintre noi – decît orice ideologie. La urma urmelor, putem fi manipulați cu randament maxim,

tocmai prin ceea ce ne este specific și acceptăm cu plăcere că ni se potrivește. Adevărata globalizare sau, mai exact, avangarda sa, este aceea de tip pornografic; dacă există, deocamdată, vreo formă certă de globalizare, aceasta este. Atrofierea – la care asistăm cu nedismulată placiditate – a discreției, a dreptului la intimitate, ba chiar satisfacția *perverse* cu care ne întoarcem pe dos intimitatea, ofensiva inf(l)amantă a mass mediei și chiar a *opinie publice*, lucru și mai grav, pentru distrugerea definitivă a oricărui avanpost spiritual, lăuntric, beneficiind de blindajul normelor-preceptelor consumerist-corporatiste, de arsenalul lor seducător, ca și de patternurile lor gelatinoase, toate sînt pură pornografie. Dacă fac un efort nu prea mare de imaginație, aș putea spune că în momentul în care am ieșit afară, pornografia mă izbește ca un val imund. Pe de alta parte, în interior, toate alternativele au chipul singurătății, spațiul dintre patru pereți care se apropie și plafonul ce coboară infinitesimal, comprimînd așteptarea, dilatănd privirea, ca și cum totul s-ar petrece pentru ultima dată. Și chiar se petrece pentru ultima dată, o ultimă dată deja...deja vu! Sau nu se mai petrece deloc, devine stază, blocaj. Parafrăzîndu-l pe Elytis ("Doamne cît albastru cheltuiești ca să nu te vedem!"), aș putea spune: cîtă risipă de imagini doar pentru a nu vedea pustiul care ne bîntuie! De altfel, vizibil tot mai ușor, dovadă a transparenței noastre (?). Mereu la dispoziția noastră. Și, s-ar părea că acesta este și sensul, de la revelația

divinității, la aceea a pustietății, a deșertăciunii, totuși, mai degrabă o consecință. Diferența o fac abatajele lumii (de mult) postmoderne.

A invadea piața cu produse tot mai artificiale, sintetice – cu personalitate multiplă, nesfîrșite la număr E-uri! – suferind tot felul de *implementări* genetice, cu produse chimizate sau ambalate în materiale nocive, care pot provoca în timp maladii necunoscute, incontroabile, fără a exista și o minimă preocupare pentru contrabalansarea acestor tendințe, fără asigurarea unor terapii corespunzătoare în vederea ameliorării mutațiilor și malformațiilor apărute, este tot pornografie și în spatele ei se ascunde o complicată industrie a neantizării. A refuza unui om de 40 de ani postul ocupat prin concurs (nu vorbesc aici despre mine! Sic!), motivînd acest lucru prin argumente ulterioare, ce țin de vestimentație, de faptul că pînă la această vîrstă nu a deținut funcții de conducere, ceea ce ar denota lipsa unei mentalități de tip carierist, este tot pornografie. Iar sub stindardul unor sintagme ca *atac la imagine*, *șifonarea imaginii* etc., se grupează, pretins sistematic – în realitate totalmente și fatalmente inerțial – toate reacțiile indezirabile la afirmații conjuncturale sau situate sub auspiciile unor varii oportunități (exemplele sînt nenumărate, în politică, în sport, tot mai frecvent și în lumea literară etc.). Aceleași personaje, surprinse în plin exercițiu umoral/imoral, atacă la baionetă imaginea celor aflați în imposibilitate existențială – fiind mai mari sau mai mici dispăruți – de a riposta. Fapt *lipsit de relief*, întrucît, în acest din urmă caz, argumentele fundamentale sînt expediate la/ ca...Știri pe scurt. Efectul de bumerang este însă foarte costisitor, iar cei *atacați la imagine*, de fapt abia ei profesioniști ai *atacului la imagine*, ajung la o formă de a accepta mutual depozitarea de propria identitate. Altfel spus, unde dai și unde crapă, cine dă și cine încasează. Să mai precizez că este vorba de identitatea spirituală și nu de cea națională? De la scop la sens este aproape întotdeauna un salt paradigmatic și, fără excepție, unul de înțelepciune. Termen atipic și impropriu, ba mai mult, discreditat, în timpuri postmoderne. Situația *à rebours*, reculul în fața unor astfel de timpuri mi se pare unica soluție, în afara emigrării definitive, dincolo. Emigrare rapidă, eficientă, fără a necesita sume, carduri, acreditări, vize, interviuri, presupunînd însă o notă de plată imposibil de onorat pentru cei, drastic restrînși, ce rămîn dincoace și contează). Ceea ce, pînă la urmă, tot o specie de pornografie este.

*

Dacă nu ai sau nu prezinți garanții că te-ar interesa puterea – și nu este vorba numai despre aceea politică – poți fi liniștit, vei avea permanent parte de impresia că în jurul tău se țes conspirații, cînd în realitate va fi golul din jurul celui contaminat cu un virus necunoscut.

Sînt sătul de cei unși cu toate alifiile. Stratul este atît de gros încît își pot conserva intacte *disponibilitățile*, căci nimic nu-i atinge. În lumina puternică, fața lor „strălucește” atît de intens încît nu le mai poți distinge trăsăturile, deși este posibil ca ele să fi dispărut pur și simplu.

*

Poetică. Despre ceea ce se vede sînt tot mai puține de spus și doar de bine. Pentru că ceea ce se vede este aproape mort, dacă nu chiar mort de-a binelea.

Diana VRABIE

Periferia Chișinăului în *Misterele Chișinăului*

Deopotrivă optimist și resemnat, ambițios și descumpănit, cordial sau circumspect, Chișinăul interbelic rămâne încă o necunoscută, un „oraș ascuns” (Lică Sainciuc), ce și-a trăit cu demnitate reîntregirea, dar și trista izolare, marea singurătate și suferință, constituind, în același timp, un spațiu al simbolurilor și al amintirii, al moștenirii și al conservării unui excepțional patrimoniu identitar, prea puțin cunoscut și valorificat. Proiecțiile Chișinăului dintre cele două războaie mondiale cumulează forme variate în funcție de treptele existențiale prin care a trecut, dar și de filtrele prin care a fost radiografiat. Un filtru original se dovedește în acest sens publicistica lui Geo Bogza, inspirată din călătoria sa în Basarabia.

Publicistul, care în primăvara anului 1934 vizitează meleagurile basarabene, ne lasă niște mărturii tulburătoare, rod al unor investigații personale, în volumul *Basarabia, țară de pământ*, apărut la Editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II”, în 1939, din care face parte inclusiv reportajul *Misterele Chișinăului*. Despre această experiență, Bogza va declara spre sfârșitul vieții: „În 1934 am trecut Prutul și am cunoscut Basarabia; acolo am înțeles pregnant dramatismul existenței, marea tragedie fără erou tragic. Am stat pe malul Nistrului și l-am privit îndelung. Însăpăimânta; mălos și uriaș, era o forță, dar nu una a binelui – parcă Styxul. Când m-am întors din Basarabia eram copt pentru viață, încrâncenat și totuși, înăluntrul meu, predispus la o seninătate viitoare. Aceasta avea să vină însă abia peste vreo zece ani, pe firul altei ape: Olul” (*Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi. Eu sunt țința*, București, Editura Du Style, 1996, p. 13).

Dincolo de optica subiectivă a artistului, de tușele ostentativ senzaționale și, pe alocuri, grotești, volumul prezintă o importantă valoare documentară, care dezvăluie subteranele „României profunde”, ipostazele Cadrilaterului și nu, în ultimul rând „misterele Chișinăului”, cu tot ce presupunea acesta prin „catacombele sale apocaliptice”.

Pretextând o experiență – anunțarea unui reportaj pe afișe enorme despre Chișinău – autorul realizează că de fapt nu stratul de suprafață al urbei cu birturile spațioase și cu scaune confortabile și „cu lucruri bune pe care nu le găsești în celelalte orașe ale țării”, îl interesau: „Dar pentru asta venisem aici? Și o surdă nemulțumire era tot timpul în mine. Simțeam că am călcat greșit, că alunecasem pe un strat fals, că așa cum am pornit-o, nu voi putea întâlni niciodată viața adevărată, pulsul autentic de sânge și de scrâșnet al orașului acesta, frământat de atâtea tumulturi. Străzile pe care mă învârtteam, strada Pușkin și Alexandrovskaja prea erau largi, prea erau frumoase, pentru ca toată această frumusețe să nu fie plătită cu mizerie, pentru ca pe undeva să nu se afle un corolar sinistru al ei” (*Geo Bogza, Misterele Chișinăului*, în „Țări de piatră, de foc și de pământ”, București, Editura Litera, Jurnalul Național, 2011, p. 234.). Un pretext îl generează pe altul și hălăduiala prin buricul târgului este abandonată în favoarea subteranelor tenebroase ale mahalalelor periferice: „Dar lucrurile aveau să ia o nouă întorsătură, douăzeci și patru de ore mai târziu, când am cunoscut pe redactorul pentru Basarabia, al unui ziar din Capitală. – Păi de ce n-ai venit la mine de la început? M-a luat el în primire, când mi-a aflat preocupările. Te duc eu să vezi niște lucruri teribile. Mahalale mai tenebroase și

mai pline de mister ca ale Chișinăului, nici la Londra n-ai să găsești!...” (*Ibidem*). Teribilista aventură este acceptată, autorul descinzând cu temeritate în inima mahalalelor chișinăuene cu o extrem de febrilă viață de noapte: „N-aveam niciun motiv să mă îndoiesc, când pe seama orașului acesta circulă atâtea zvonuri, când situația lui de capitală a celei mai blestemată provincii te face să bănuie, că aici s-au scurs toate ororile Basarabiei, și s-au luat la întrecere una cu alta” (*Ibidem*). Găsise probabil și sursa – Eugène Sue. Dacă existau *Misterele Parisului*, trebuiau să existe și *Misterele Chișinăului*! George Bogza știe să jongleze inspirat cu contrastele, plecând de la calificativul „orașul lumină al Basarabiei”, atribuit Chișinăului, cu „cartiere elegante”, în jurul cărui va aduna determinative mai puțin solare: „ulițe infecte, boli, mizerie, viață de câine, aici se vede că și-au dat mâna lor canceroasă și au pornit un asalt nemilos împotriva oamenilor” (*Ibidem*). Călătoria de documentare devine o veritabilă expediție în spatele căreia se relevă „lupta oamenilor cu elementele”.

Avertizat asupra dezastrelor pe care le poate descoperi în descinderea sa nocturnă („mizerie”, „taverne”, „spelunci”, „borfași, cuțitari, dezertori, pești, prostituate”), autorul acceptă să fie însoțit de zece agenți și un comisar, „reportajul senzațional, cu asasini, cu bandiți, cu taverne teribile, cu tot ceea ce aveam să descoperez la noapte”, conturându-se deja cu asupra măsură: „Mergeam să descoperez misterele Chișinăului. În cartierul gării... Vă închipuiți: cartierul gării din Chișinău. Ce de lucruri trebuie să se ascundă acolo! Și tramvaiul înainta prin întunericul rece al nopții”. Numai că viața de noapte din mahalalele Chișinăului se va dovedi impresionantă doar prin amplexarea mizeriei și sărăciei. În fapt, dincolo de senzaționalul provocator ambalat în estetica urâtului și orgoliul românului din regat care nu se mai lasă entuziasmat de ceea ce înregistrează retina sa afectivă („Pentru oamenii aceștia, apăream ca un personaj faimos, cineva de la București care a venit să facă o anchetă în Basarabia, să le cerceteze mizeria, și să se încrunte la ei,

pentru păcatele pe care le au....”), sunt relevate realitățile unor existențe precare retrase la periferia Chișinăului – „oameni în cămăși și izmene, prostituate dezbrăcate, vagabonzi murdari și nebărbierii”, „locuri ascunse, magazine dosnice în care se adăpostesc, peste noapte, borfașii, vagabonzii”, în acest spațiu al nimănui de unde răzbate derizoriul și tragismul existenței.

Periferia respiră noroi, gropi, smoală, ploșnițe, păduchi, boli, dezagregare, mizerie morală, fatalitate. Oamenii ei sunt neputincioși, nefericiți, ignoranți și dezrădăcinați. Atmosfera apocaliptică e completată de personaje, portretele cărora sunt conturate în detalii atroce: „Au amândoi, într-adevăr, niște mutre foarte suspecte. Bărbatul are un cap de cal, osos, lăbărțat, de pe care curge o barbă aspră și neșesălată, parcă ar fi de cânepă. Și ochii îi sunt suspecti, tulburi ca niște ouă stricate. Pe spatele femeii atârână două coade grosolane, parcă ar fi funii de pe care s-a smuls tot usturoiul.” (*Ibidem*). Predilecția pentru hiperbolic, pentru pitoresc, pentru amplificarea halucinantă a detaliilor succulente se află în largul său în aceste pagini. Bogza denotă o concepție „organică” asupra comunităților umane, valorificând detaliul sugestiv și viziunea autenticistă, reușind să dezvăluie potențialul „senzațional” în faptul cotidian.

Tușele evident demonstrativ îngroșate în favoarea unei viziuni medievale, voluptatea pentru estetica urâtului trebuie puse pe seama literaturii și a șocului pe care vrea să-l producă asupra lectorului: „Urmați de stăpânii casei, perechea spurcată și bătrână, am trecut în camerele din fund, coborând încă. Și de-abia acum mi-am dat seama că la față era salonul, camera de invidiat a stăpânilor. Acestea din fund erau cu adevărat îngrozitoare. În primul rând n-aveau ferestre. Mergeai la ele prin niște ganguri umede, pline de viermi și de șobolani. În prima cameră ne-am oprit și lampa a luminat toată încăperea. Mirosea atât de urât, încât ne venea amețală. Sute de ploșnițe și de gândăceci roiau în toate părțile pe zidurile galbene, afumate, coșcovite. Singura culoare proaspătă era a sângelui de la ploșnițele strivite pe ziduri” (*Ibidem*).

Periferia e radiografiată minuțios în ideea descoperirii feței ei ascunse și cu atât mai autentice: „Orice iluzie idilică e sfâșiata cu un „sadism al adevărului”, pe care avangardistul ascuns în reporter îl amplifică până la insuportabil. Coborând în tenebrele socialului, explorându-i fețele respingătoare sau revoltătoare, Bogza exagerează hiperbolic, dar nu pentru a falsifica, ci pentru a-și sensibiliza cititorii, invitându-i să participe la o aventură menită să le schimbe radical optica” (Paul Cernat).

În spatele promiselor mistere de la periferia Chișinăului se ascunde, în fapt, o subzistență liminară și un profund dramatism, de unde concluzia autorului: „Mi-am dat seama că misterele pe care mi le anunțase C., nu sunt. Oamenii de aici n-au cuțite. Când fac rost de o bucată de pâine, o rup în două cu mâna...” „Misterele Chișinăului? Ploșnițe, păduchi, foame, mizerie. Așa sunt poate, de altfel, misterele tuturor mahalalelor din lume.” Reporterul se dovedește un avocat al umanității simple, elementare, care are aceeași culoare pretutindeni în lume, punând în legătură directă locuitorii cu profilul locului, descoperind, în felul acesta, o lume și un loc ascunse ochiului neimplicat.

cutia cu scrisori

Florin FAIFER

Clipe de viață, cu Virgil și Julieta

Cum unii sau alții dintre cei ce se învrednicesc să-și arunce privirea peste rubrici precum cea de față își vor fi dat seama, doamna cu care acum corespundez n-a mai figurat printre partenerii mei epistolari. N-am schimbat multe vorbe nici la telefon. Și-atunci, de ce, deodată, acest dialog?

Că o fi o slăbiciune sau că virtute o fi fiind, mi-e greu, uneori cumplit de greu, să mă despart de cei ce mi-au fost apropiați. Toată filosofia lumii nu mă consolează de pierderea unui prieten. Așa cum a fost pentru mine Virgil Homutescu, care, într-o noapte nefastă, cu niște ani în urmă, ne-a părăsit.

I se spunea, între colegi și între amici, Gelu. Ne cunoșteam, firește, mai de demult, dar într-o seară anume spiritele noastre care își căutau un echilibru au intrat în rezonanță. Anii au trecut și am rămas la fel de apropiați,

chiar dacă ne vedeam extrem de rar. Cu atât mai mult prețuiam clipele când aveam răgazul să ciocnim un păhărel (ba chiar mai multe) sau când ne întâlneam la spectacolele de Operă care au făcut bucuria tinereții noastre. Apoi, făcându-și fericiri părinții, a apărut, sporind frontul de meloman, Nicole, fata lui Gelu și a Julietei.

Când Gelu n-am mai fost, Julieta a trebuit să găsească o soluție de viață. A plecat din Iași și s-a strămutat în Italia. A revenit în răstimpuri, dar nici măcar nu am zărit-o. Așa o fi fost să fie... Poate, cine știe, m-aș fi întristat.

Cu despărțirea noastră, a mea de prietenul cel mai bun, nu m-am putut împăca niciodată. Am făcut însă un gest prin care mi s-a mai stins mahnirea. În 2005, am reușit să-i public lui Virgil Homutescu un volumaș de „balade amăruie”, *Surâsuri triste*, de a cărui apariție s-au putut bucura amicii din Grupul de altcândva, dintre care unii –

trebuie să spun – au „cotizat”. Îi voi numi, întristat că, de la o vreme, n-am mai putut fi împreună: Cornelia Palaghui, Coca și Dudu Brumariu, Magda și Liviu Cojocaru, Florica și Costică Iancu. În operațiunile de îngrijire a cărțuliei mi s-a alăturat Laurențiu Faifer jr. Îi sunt recunoscător epigramistului George Petrone, care, într-o prefață plină de finețe, emite o caracterizare cum nu se poate mai nimerită a noului umorist – *Rânduri despre un poet care nu s-a luat în seamă*.

Rezon! Dar asta a durat până în acea zi, când Gelu a ajuns să fie inclus în Lexiconul realizat de N. Busuioc și Fl. Busuioc, *Scriptori și publiciști ieșeni contemporani*.

Prilej pentru încă o întâlnire, pe marginea căreia am însăilat câteva gânduri și am putut să evoc o seamă de nume și de figuri din timpuri mai fericite. Să ne amintim, asta e ce rămâne.

X-temporale

Comentarii reacționare

Pentru contra

Incapabil să ții un jurnal mai mult de două săptămâni, ai intrat în jocul postărilor de cea mai banală rețea de socializare, „Cartea Mutrelor”, pe care culturiștii serioși (eminescologi, admiratori ai lui Brâncuși, supporterii Simonei Halep, barbilieni, barbugii și bărboși), titulari de rubrici în cotidianul local, o tratează cu superioritate și condescendență. Când pofta de a hoinări prin memoria călătoriilor s-a potolit, ți-ai zis că n-ar fi rău să te expui cu acele postări, intercalându-le între puținele fragmente care consemnau reacțiile momentului*. Știind că unii vor fi Pentru, alții contra, ai hotărât să votezi precum humuleșteanul hâtru, adept al bunei înțelegeri între contrarii: *pentru contra*.

Partea I

MMXV

27 ianuarie

Marele Șef al Informațiilor își dă demisia. Toată prostimea media se întreabă dacă e o prostie sau o decizie înțeleaptă. Încă doi miniștri ajung la pârnaie, unul dintre ei fiind din crescătoria Varanului (deja cazat acolo). Amândoi, din motive legate de „scurgere de informații” din domeniul economic.

31 ianuarie

Acum câteva zile, în Franța: scandal în legătură cu un mic „Beur” (arab născut în Franța), convocat la poliție pentru „apologie a terorismului”, la vârsta de 8 ani. Nu-și manifestase la școală adeziunea față de cauza „Charlie Hebdo”. Focul de paie este stins repede: C dans l’air – emisiune dezbătând actualitatea stringentă, nu i-a acordat importanță.

5 februarie

*Monarhul republican Francisc al III-lea** urcă pe valurile popularității după moartea a cincisprezece persoane acum câteva săptămâni. Conferința de presă – cu jocul întrebărilor într-o limbă de lemn suplu, cu o tușă de „mistică republicană”.*

6 februarie

Francisc al III-lea și Angelica de Germania – împreună, întâi la Kiev, apoi la Moscova. Pe TV5, un documentar despre Donețk, cu deschideri spre orice lectură a evenimentelor. Subiectul Greciei (a doua teamă a momentului) nu mai pune în față „extrema stângă”, ci pe „cealaltă”- un mod de a pregăti eventuale concesii.

14 februarie

La Realitatea TV apare formularea „guvern de pușcăriași”.

21 februarie

Căutări pe Internet privind primul „loc de muncă”. Dau peste un „grup al absolvenților” și mă descopăr, în lista de profi, cu alt prenume, dar cu porecla epocii – Sekler (de la francezul „C’est clair?”, cu care-mi încheiam admonestările).

28 martie

*Marea Mesă a Francofoniei în Târgul de Ieși. Arhimandrita locală a cultului /.../** își pierde suflul în mijlocul frazei, plescăie din limbă la toate cuvintele conținând erecții consonantice ale organului fonator.*

/.../ În a doua parte, predica unui specialist în comunicare venit din Hexagon – din care înregistrează câteva părți consistente. Senzație ciudată de a avea în față o persoană din generația lui Paule G (cu 16 ani mai mare decât mine), deși respectivul s-a născut în 1947. Discurs răsuflat („qui date”, se spune în franceză), cu impertinențe destinate galeriei, cu o doză marcată de suficiență.

În seara aceleiași zile Emisiune la TV5 despre cetățenele franceze care au ales să poarte voalul.

2 aprilie – cea mai bună voce a francofoniei de la „Radio Vacances”, ascultată în anii de liceu, se stinge la numai 70 de ani. Se numea Paul Grigoriu.

27 mai

La televiziunea publică din Franța (FR2, preluată de TV5), discursul lui Francisc al III-lea în momentul „panteonizării” a patru combatanți din Rezistență – beatificare republicană emoționantă în sine, dar „barbante” prin pălăvrăgeala pedagogică, în stil căutat. De astă dată nu a mai vorbit despre Putin.

22 iunie

Scandaluri în serie cu prim-miniștri: în Franța, Valls (călătorie în familie plătită din banii Statului), în România Ponta (care nu acceptă să demisioneze) și în Moldova (unde premierul demisionează după ce a fost dezvăluit că și-a falsificat diploma de bacalaureat).

29 august 2015

Semi-alfabetizații (specie produsă de cultura de masă de tip ceașist, mai primitivă și mai agresivă la români decât în alte foste «țări socialiste») au o țintă în ultima vreme: Credința. Dar ceea ce era dramatic la Nietzsche (care a dezvoltat după ureche nihilismul unor personaje din romanele lui Dostoievki) devine ridicol la maneliștii atești care «postează» neîncetat «gândemele» lor răspunzând la un chestionar (nu știu cât de serios conceput) privind raportarea la religie a populației de la noi, pe baza unei știri difuzate de digi 24. Cine vrea să se distreze, poate căuta acea «dezbater», va găsi acolo tot ceea ce face farmecul postacului românesc (vulgaritate, suficiență, agresivitate în numele «toleranței», cuvânt amintind de sintagma «casă de toleranță»). Recomand lectura prietenilor și foștilor studenți de la CRP. Cu moderație, evident (a studia produsele eliminate de organism după hrană nu înseamnă a te instala într-o latrină, fie ea și virtuală).

2 septembrie 2015

Recordmeni europeni probabil în părăsirea patriei și a lăsării de izbeliște a copiilor, conaționalii carpato-dunăreni se disting și prin mobilizarea contra «invaziei islamice» prin acceptarea de imigranți/refugiați veniți prin sudul Europei. Cei care se plâng de discriminare (iar unii i-au compătimit și pe concetățenii romi - culmea ipocriziei), nu se sfidează să posteze mesaje sinistre legate de modul în care ar trebuie opriți nefericiții care bat la porțile Europei. Mai primejdios însă decât acest delir online mi s-a părut mesajul persoanei care - timp de zece ani - a condus statul. L-am votat de fiecare dată (nu aveam prea mare simpatie pentru «prostănacul» de la Dăbuleni și nici pentru nepotul misterioasei Tamara) și m-a deranjat reaua credință (amestecată cu vulgaritate de moftangiu) a «anti-bășiștilor» plătiți de un veros personaj, un gen de guru al fabricanților de păreri televizate. Când l-am auzit analizând acest subiect

spinos, mi-a fost milă de personaj: cum poți ajunge atât de departe în utilizarea unor motive cum ar fi pericolul național, identitatea culturală doar pentru a atrage simpatia prin opoziție cu un «cârlan» imatur politic?

Sper că este doar un episod de neatenție (când vorba o ia înaintea gândului).

3 septembrie 2015

• Toată media audio-vizuală tratează problema migrației/refugiului care «amenință Europa». Marea bucurie este că imaginea cea mai șifonată este a Budapestei. Dar imaginați-vă ce s-ar fi întâmplat dacă evenimentele ar fi avut ca scenă Gara de Nord de la Bucharest. Apoi, «de fil en auguille» - cum spune francezul - fiecare ajunge la durerea proprie: blonda Alessandra (care n-a ajuns la Cotroceni, dar nu e grav, nici Voiculescu n-a ajuns acolo) trece la «profesorul DV», Ghiță TV la copila vanghelo-miziliană, Beunu se învârtă în jurul cozii lui Ponta... Între timp, la o bere răsuflată, tot românul lansează propuneri despre ce ar trebui făcut pentru ca musulmanii să nu intre în România pentru că l-au omorât pe Brâncoveanu și nu ne restituie sabia lui Ștefan care nu a intrat în tezaurez României înainte de pierderea acestuia de către Ruși și confiscarea de către Sovietici care nu l-au lăsat cu proces verbal Federației Ruse...

• **REFUGIAȚII ȘI COMPASIUNEA...NAȚIONALĂ**
În 1944, locuitori din Basarabia și chiar din Moldova de dincoace de Prut s-au refugiat din fața trupelor sovietice. Nu se știe ce sperau (credeau că Armata Roșie se va opri la București?), dar s-au dus spre sud, adică în Oltenia. Despre «omenia» celor de acolo mi-au povestit câțiva. Unele aluzii mai apar pe ici, pe colo, în romanele care pomeneau de primele decenii comuniste. Problema este alta: abordarea «chestiunii refugiaților» ACUM seamănă cu «solidaritatea» față de refugiații de ATUNCI.

8 septembrie 2015

KELUL ȘI TIKIA Vizitând Bacăul, la oră de seară pe secvența locală a unui post de știri (nu-i voi face publicitate decât pe bază de contract) află că «edililor» din Sekelaria le trebuie un nou sediu. La drept vorbind, avându-se în vedere situația a peste 40 de primari din țară, măsura ar

trebui să devină obligatorie: sunt necesare primării cu sector penitenciar. Astfel, diverșii funcționari care ar trebui să stea la «mititica», la sediile poliției pentru preventivă, în diverse centre specializate dacă e sentință cu execuție, ar putea fi adăpostiți *LASEDIU*, cu program de lucru prelungit, rezolvându-și sarcinile de servicii. Asta la subsol. La etajul cel mai de sus, la o mansardă, o cameră de domiciliu obligatoriu. Totul pe banii comunității locale, care i-a ales (uneori în ciuda «dezvăluirilor de presă»). De ce eu, localnic de la Ieși, să plătesc la comun pentru primarii «cu probleme» din alte orașe (pentru cheltuieli de cazare la poliție sau penitenciare) când Gigi Namoroso de Bahlui a produs pagube mai mici? Dar povestea de la Bacău este exemplară și din alt punct de vedere: noul sediu ar urma a fi ridicat pe locul unde, cândva, a funcționat teatrul de marionete. Cred că Urmuz (de care cred că n-ați aflat, n-a avut relații cu Zăvo) a avut niște copii necunoscuți pe aceste plaiuri.

MMXVI

15 mai 2016

În fiecare zi de campanie, candidații ne promit că se vor ocupa de «viitorul orașului» în care soarta (cu complicitatea noastră) ne-a așezat. Dar nu știm dacă vor putea face ceva din cauză că sunt pre(a)ocupați de prezentul personal.

13 august 2016

Ce păcate o fi avut Ana de România de a trebuit să suporte, înainte de înhumare, comentariile lui Tsa-tso-you și Gagatrina Candronescu și Dana Greku, trei Greații ale micului ecran?

24 septembrie 2016

S-a cutremurat pământul carpato-dunărean. Subiect electoral gras. Koom Panashoo a descoperit vinovatul: Pootin. Cutremurul a atins zonele aflate sub umbrela NATO, deci totul clar. Cristoyou a scris deja editorialul.

4 octombrie 2016

Președintele îi cheamă pe studenți să intre în partide. Nu spune în care. Dar cum sunt cel puțin două, studențimea se va fragmenta pe baze politice în universități apolitice. Iar partidele vor atrage la vârf oportuniștii. Aferim, Johannes Bey, că doar interesu poartă fesul

11 octombrie 2016

Pentru a atrage electoratul tânăr, PSD, PNL au hotărât să includă în platforma electorală măsura trecerii de urgență a lui Marin Preda în rândul romancierilor interbelici din secolul al XIX-lea.

12 octombrie 2016

Exasperată de mirosul ipocriziei, al micilor, de zgomotul bălciului și de comerț, de “evenimente” cu vedete și foc de artificii, Cuvioasa Paraskeva l-a chemat în ajutor pe Sfântul Ilie în acest an. Sper că politicienii i-au înțeles mesajul și nu așteaptă ca sfânta mult-folositoare să le fie cu prință în campania electorală.

16 octombrie 2016

Evenimentele decibelicoase de pe esplanada fostului Palat Administrativ (devenit al “culturii” după anii 50) și focul de artificii care o anunța pe Cuvioasa Parascheva că trebuie să-și reia locul în Catedrală au avut probleme pluvioase. Fluviul Bach-Louis cunoaște o creștere spectaculoasă a nivelului deasupra albiei betonate.

6 noiembrie 2016

Măine vor fi 99 de ani de la revoluția finanțată de Germania - mai precis de Kaiser - pentru aducerea la putere a lui Ulianov, obscur emigrant pentru observatorii vremii. Rușii sunt recunoscători națiunii care le-a schimbat destinul și nu pierd nici o ocazie de a face pelerinaje la Berlin.

Poimăine începe Marea Revoluție Yankee din noiembrie, care va face departajarea între Hilary Trump și Donald Clinton. Pariez că nici un românec nu va dormi până la sfârșitul săptămânii în care, umbriți de revoluții, arhanghelii Mihail (șeful de Stat Major al armatei celeste) și Gavriil (șeful departamentului PR din religiile mozaică, creștină, musulmană) își vor serba singuri ziua din calendarul ortodox pe stil nou. Cei care le poartă numele vor fi ocupați cu meciul electoral de la americani, iar la mesele unde-și vor aduna prietenii va fi ultima fază a Clintoniadei. La mulți ani purtătorilor numelor celor doi arhangheli de pe lista mea și celor care mă vizitează pe Facebook. Nu uitați că NUMELE lor sunt mai grele decât revoluțiile și alegerile.

*Pasajele transcrise din caiete, de pe foi, sunt reproduse în italice.

**În ordine: F1 – regele renascentist, F2 – Mitterrand.

***Pasajul va fi restituit la publicarea în volum a *Caietelor (ex)temporale*, aflate în lucru.

Inepuizabila destindere a minții umane

Romancierul francez Martin Page a venit în 2001 cu una dintre cele mai savuroase și mai surprinzătoare comedii intelectuale despre mintea umană din acest secol. În ciuda titlului, *M-am hotărât să devin prost* este un roman mai mult despre inteligență decât despre prostie. Antoine, personajul central al romanului, este un intelectual care posedă o curiozitate fără limite, excentric în preferințele sale, cu o diversitate debordantă de studii și diplome, dar care pare să își fi ratat complet existența. Marcat de o depresie cronică, împovărat de boala gândirii critice și autocritice perpetue care îi provoacă insomniile și de o capacitate deosebită de a înțelege ființa umană, pornește într-o căutare disperată de metode radicale care să îl pună pe harta societății și a opiniei publice și, în final, să îl catapulteze în bazinul comun al fericirii. După tentative eșuate de sinucidere și de aderare la clubul alcoolizilor, se hotărăște că cea mai bună cale spre trăirea din plin a vieții este să îmbrace mantia prostiei.

Premisa în sine pare pe cât de rizibilă, pe atât de tragică, dar marele merit al lui Martin Page este că reușește să transforme un roman oarecum intelectualizat într-un neîncetat festin umoristic. Practic, încă din prima frază suntem pregătiți pentru o incursiune în absurd, că ceea ce va urma va fi o comedie. Remarcabilă e însă consistența cu care scriitorul francez dozează umorul; este un capitol la care mulți autori eșuează: fie umorul lor este total irelevant, fie devine fragmentar pe parcurs, fiind umbrat de seriozitatea subiectului. Romanul lui Martin Page este fără îndoială mediativ, aluziv, satiric la adresa societății de consum, împotriva conformismului, dar nimic din toate acestea nu taie din spiritul comic dezinvolt care nu dezamăgește în niciun moment al textului.

Discursul narativ dă semne livești în unele momente, dar nu devine niciodată prețios, pretențios. De altfel, tratamentul pe care Martin Page i-l oferă protagonistului său este unul extrem de subtil; deși există o brumă de ironie în vocea naratorului cu privire la deciziile pe care le ia personajul și chiar în legătură

cu tarele erudiției sale, discursul rămâne suficient de echilibrat astfel încât să îi dea libertatea cititorului să problematizeze gândirea lui Antoine atât după, cât și înainte de convertirea la ceea ce consideră el prostie. Totuși, principalul rol al naratorului și, în același timp, marele său merit este cel de a destinde cititorul, de a-l informa că ceea ce citește nu trebuie luat în serios, că indiferent de deciziile pe care le ia personajul, indiferent de convingerile sale solide și de critica acidă adusă societății consumeriste imbecilizate, mintea umană nu trebuie să cadă în capcana limitării la a crede într-un

principiu anume.

Un alt merit important și o mare reușită a romanului este că îl transformă pe Antoine, cu toate tarele sale intelectuale, într-un personaj simpatic. E oarecum surprinzător că, în ciuda asociabilității care i se atribuie la început în roman, Antoine se arată extrem de comunicativ și sociabil, ceea ce îl face uman, dornic de a învăța de la ceilalți, de a-și împărtăși ideile cu puținii lui prieteni, de a le afla părerile. Suferința în fața acestei boli care pentru mulți are un statut imaginar creează genul acela de contradicție în sentimentele cititorului pe care orice comedie neagră de calitate o reușește: deși situația e sumbră, ea provoacă râsul, iar umorul este atât de convingător încât șterge aproape în întregime banala seriozitate inițială a situației. De altfel, umorul negru este marca esențială a atmosferei pe parcursul întregului roman.

M-am hotărât să devin prost are toate caracteristicile unei comedii negre de mare calitate: un simț al absurdului și al ridicolului cu totul deosebit, originalitate debordantă, dezinvoltură în limbaj și, mai ales, imprevizibilitate. Martin Page își ia multe libertăți în construcția acțiunii și a evoluției personajului, făcând pe nesimțite trecerea de la realitate la fantezie. E imposibil să nu te surprindă scena dinspre final în care, în timpul siestei sale cotidiene specifice statutului său de prost (care pentru el înseamnă conformist) de vizionare de programe TV, Antoine este vizitat de fantoma „născută prematur” al unui anume *copycat* al lui Elvis Presley numit DanyBrilliant, aflat încă în viață, moment în care se trezește cu un harpon înfipt în mod simbolic în televizorul devenit un sanctuar al noii sale existențe ordinare. E o scenă desprinsă parcă din repertoriul fraților Coen, excentrică, fantezistă, absurdă, probabil pusă pe seama unei medicații abuzive cu Heurozac la care recurge pentru a-și menține condiția de adaptat la societate. Este genul de roman ingenios, surprinzător, fascinant de la un capăt la altul, divers, inteligent, capabil să atragă atât publicul larg, cât și cititorii pretențioși.

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Noi, îngerii

Prin expoziția *Noi îngerii*, deschisă, la Galeriile „Th. Pallady”, în perioada 13-20 decembrie și realizată în colaborare cu Mănăstirea Pogreț (jud. Bacău), artistul ieșean Vladlen Babcinetchi (n. 1983, Rezina) încheie în forță un prodigios an profesional 2019. Îl începuse tot în forță, printr-o altă personală, prezentată în ianuarie la Centrul expozițional „Constantin Brâncuși” din Chișinău. Acestei manifestări, cu caracter de sinteză, i-a succedat, pe lângă munca de atelier, un program dens de deplasări, participări expoziționale și momente festive, din care amintim înălțarea unei cruci, cu zigzaguri de brîie care pun la contribuție și efecte de op-art, peste văile din preajma vechii mănăstiri a Pogrețului (aprilie 2019); fixarea, pe un original postament, stilp scăzînd interior prin dăltuiri în trepte, a unui bronz intitulat *Zamolxis* – dar cu destule trimiteri la *Păsările în spațiu* brâncușiene (iulie 2019, Muzeul Cucuteni); inaugurarea, în suburbia Tomești, centrul activității artistului în ultima vreme, a unui bust închinat regelui Ferdinand (28 iulie, în Parcul Unirii). De asemenea, se cuvin amintite donarea, la început de an, către Institutul Francez din Iași, a unui bust Beniamin Fundoianu; distincția primită, în iunie, din partea unei fundații internaționale, pentru lucrări privind aplicarea numărului de aur (este și autorul unei teze de doctorat și a unui program de calculator în acest sens); participarea, în septembrie, cu lucrarea *Parabola orbilor*, la festivalul bucureștean „Artwalkstreet”, atrăgînd și mai mulți tineri creatori basarabeni, de la care primește mulțumiri publice etc.

În ceea ce privește expoziția *Noi, îngerii* (eroare de punctuație, lipsește necesara virgulă care să marcheze apozitia!), ea este mai puțin spectaculoasă decât cea din

vara 2017, *Nautilus*, deschisă la Galeriile „Dana”, cînd a fost invitat să evolueze, pe fond muzical, și un balerin, pentru a sugera, cât mai deplin, prezența „proporției de aur” în artă. Comună este însă oscilația, obișnuită de la o vreme, între modul modern și modul contemporan de manifestare artistică. Ca și alții, tînărul sculptor se vede pus în fața unei dileme: să încerce a reprezenta o idee, apelînd inclusiv la retorica de tip performance, (încă) la modă, sau să adune, sub un titlu adecvat, un număr de opere care să ilustreze propriul stadiu evolutiv atins la un moment dat. În cazul Îngerilor, prima variantă pare privilegiată, conceptul fiind cel de asumare a sacralității iar efortul artistic țintește să arate că adierile dinspre transcendent pot fi interpretate plastic.

Pentru aceasta, într-un fel de replică peste timp la lucrarea *Unul și trei scaune* a lui Joseph Kosuth, reper remanent pe drumul dematerializării artei, se apelează, în primul rînd, la noțiunea de înger. Ea este prezentă, mai întîi, în inscripție, la nivelul primului dintre versetele care alcătuiesc celebrul imn închinat dragostei de către Sfîntul Pavel (I Corinteni, 13): „De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător”. Fixate pe plăci, aceste versete, treisprezece la număr, însoțesc reperele obiectuale, constînd în stilpi antropomorfi din lemn, cu sens ambiguu, angelic ori uman (unul dintre ei este intitulat *Autoportret*); în două portrete basorelief, din același material; în rame de stup; într-o masă de lemn, cu ou și o pană înfiptă în ea; în sfîrșit, într-un candelabru cu trei lumînări, deasupra unei polițe pe care au fost înșirate alte lumînări, alternativ mici și mari, din ceară curată.

Ca la orice inițiativă conceptuală, se mizează enorm

pe anticul procedeu al alegoriei: cele trei lumînări din policandru reprezintă cele trei virtuți creștine (credința, nădejdea, dragostea), precizate, în această ordine, în finalul pasajului paulin; ramele sunt goale sau umplute cu ceară, mai mult sau mai puțin, în dependență de lucrurile, slabe sau mărețe, la care fac referire versetele etc. O a treia ipostază a prezenței angelice, complet dematerializată (de la care pare să fi pornit întreaga viziune propusă) este cea din referința la discursul oamenilor sau al îngerilor, aneantizabil, odată cu locutorii, în lipsa dragostei. De menționat că se speculează calitatea autoreferențială a primului verset și astfel se pune întreaga manifestare artistică sub condiționarea deschiderii către iubire.

Un sens al transcendenței îl propune și monumentalizarea spațiului, altminteri strîmt, al galeriei, prin personajele-stilpi ai cerului, organizînd, de la intrare, două șiruri de colonade, un cap de perspectivă nu mai puțin verticalizat, cu masa rotundă și oul începuturilor de pe ea, plasate dramatic într-un colț (alt împrumut, cam prea necontrolat, din Brâncuși) etc. În fond, locul este plin de îngeri și dacă vizitatorii vor să-i și vadă nu au decît să năzuiască, precum ei, către iubire, urmînd reperele propuse, conceptual, vizual, discursiv. Astfel, au șansa să se adauge lor și să schimbe sensul pronumelui, prin mărturisirea, jubilară, a condiției angelice: *noi, îngerii*.

1 Volum de referință: Vladlen Babcinetchi – *Cercetări în domeniul caracterizării corpului omenesc din punct de vedere antropomorfologic cu aplicații în artă și proiectarea constructivă a vestimentației*, Iași, Editura Politehnică, 2011.

Doru SCĂRLĂTESCU

Liber perennis. Zăbava cetitului se desprinde de Sfânta Familie

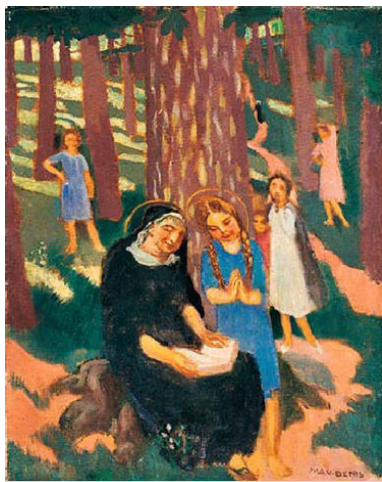
Când n-au găsit suport în textele canonice consacrate pentru a-și exprima dragostea pentru carte, artiștii Evului Mediu au apelat la apocrife, *Protoevangelia lui Iacob*, bunăoară, cea mai veche (secolul al II-lea d. Chr.) și cea mai prestigioasă dintre ele, sau, inspirată probabil din ea, *Evangelia după Pseudo-Matei* (vezi, pe această temă, dintre cele mai recente, studiile semnate de Edouard Cothenet, 2004, Jean-Daniel Kaestli, 2007, Enrico Norelli, 2009, Émile Amann, 2010...), din care au desprins imaginea luminoasă a familiei Fecioarei Maria, unde, într-o

interpretare proprie, învățătura va ocupa un loc de excepție. *Noul Testament* (cele patru *Evangelii*, epistolele pauline) sunt foarte zgârcite în relatări despre viața Mariei (venerată ca Maică a Domnului – *Teotokos* – abia după al treilea sinod ecumenic din Efes, 431), cu atât mai puțin despre părinții acesteia, Ana și Ioachim. Ca să nu mai vorbim de străbunica dinspre mamă a lui Iisus, Emerentia, o descoperire târzie (finele secolului al XV-lea) a hagiografiei creștine. În cadrul acestei hagiografii, în special în occident, un loc de excepție îl ocupă Sf. Ana, mama Mariei, care face obiectul unui adevărat cult, celebrat în encomioane, multe latinești, precum, ca să dăm doar câteva exemple, *Officium de sancta Anna, de sancto Joachim et de sancto Joseph...* Basel, 1430 ; *Historia Nova Pulchra Devota et Aute[n]tica de Sancta Anna Matre Dei Genitricis Marie...* Augsburg, c. 1480; *De laudibus sanctissime matris anne tractatus perquam utilis domini joannis tritemii abbatis...*, Mainz, 1494 ; *Hec est queda[m] rara et ideo cara lege[n]da de s[an]cta Anna...*, Strasbourg, 1501 ; *Beatae Annae, Christi servatoris nostri aviae maternae...*, Antwerp, 1591 ; *Gloriorum magnorum patriarcharum Joachim et Annae Vita...* Antwerp, 1634 ; *Historia Sanctorum Joachim et Annae Geneseos...*, Würzburg, 1652... (Abordări ambițioase exhaustive ale subiectului le găsim la profesoarele canadiene Virginia Nixon, *Mary's Mother: Saint Anne in Late Medieval Europe*, Pennsylvania State University Press, 2004, în sp. cap. 9, final, *The Images*, pp 133-164, și Jennifer Welsh *The Cult of St. Anne in Medieval and Early Modern Europe*, New York: Routledge, 2016, cap. 1, *Constructing of Anne*, pp. 21-50, și 2, *Relics, images, and miracles*, pp. 51-66).

O temă recurentă în arta europeană occidentală, începând cu piese de altar, vitralii, tablouri, gravuri, tapiserii din secolul al XV-lea și atingând un nivel ridicat de frecvență în cel următor, în care cartea ocupă fie un loc manifest central, fie unul periferic accidental, este aceea a *Sfintei Familii* aducând în scenă, de la câteva, la un număr impresionant de personaje. Într-o frumoasă pictură cu acest subiect, c. 1410, a unui autor german necunoscut, aflată la Wallraf-Richartz-Museum din Köln, am numărat 23 de membri ai familiei pruncului Iisus, între care, la loc de cinste, bunica sa Ana cu nelipsita carte deschisă în mâini. Tot un anonim german, supranumit Maestrul Urban din Hildesheim, autor al unui splendid grup sculptural policrom, din aceeași epocă, expus la Metropolitan Museum of Art, o plasează ca personaj central, sub semnul dominant al cărții, de data asta pe mama Anei, Emerentia (identificată cu ajutorul inscripției de la baza sculpturii). Aceași aglomerație de familie o vom regăsi peste un secol la renaștentistul Lucas Cranach cel Bătrân (tot un german!), din care reținem o gravură de pe la 1509-1510, aflată la British Museum, cu o puzderie de copii, din care câțiva par deosebit de interesați de miracolul cărții.

Dar cele mai multe din operele plastice cercetate de noi, nu chiar puține, abordând subiectul legendar-apocrif al „educației Mariei”, se limitează la părinții

acesteia, cu predilecție Ana, rareori secondată de soțul ei, Ioachim. Din celebrele colecții de artă medievală de la Musée de Cluny din Paris, ne atrage atenția o piesă bisericească datată c. 1335, de proveniență engleză, de la arhaica biserică, azi în ruină, din Thetford, Suffolk se presupune: un panou de lemn pictat cu scene din viața Fecioarei Maria, una din ele reprezentând-o în picioare cu o carte imensă în mână (se disting clar rândurile tipărite cu caractere ce par a fi gotice) și școlită atent de mama Ana. Autorul este necunoscut. Îl cunoaștem în schimb pe cel al

Autor anonim, Panou de lemn pictat cu scene din viața Fecioarei Maria, detaliu, c. 1335, Muzeul Cluny

retablului cu aceeași temă și din aceeași epocă, (c.1353-58), de la Museu Nacional de Arte Antiga din Lisabona, pictorul și miniaturistul catalan de orientare italo-gotică, sieneză, Ramón Destorrents. Panoul, pictat la cererea regelui Petru al IV-lea de Aragon pentru un vechi sanctuar al Sf. Ana situat la Palacio Real de La Almudaina de pe malul Mediteranei, în Palma de Mallorca, o înfățișează pe Fecioara Maria copil studiind așezată pe genunchii mamei sale. Totul e învăluit într-o aură de sfințenie, hieratică, amintind de canoanele iconografiei bizantine. Acest aer hieratic se păstrează, cum e și firesc, în numeroasele grupuri statuare cu tema *Sfânta Ana învățând-o pe Maria să citească*, multe, piese de altar din bisericile catolice, unele de o realizare artistică excepțională, precum cele franceze din secolul al XV-lea de la Collégiale Notre-Dame de Poissy ori Collégiale Saint-Lazare d'Avallon, la care mai adăugăm, pentru a extinde aria geografică, pe cel tăiat în alabastru policrom, din aceeași epocă, de proveniență engleză (Nottingham), aflat la Museu Nacional de Arte Antiga, sau cel de la începutul veacului următor, c. 1510, atribuit așa numitului Meșter german al Sfântului Benedict, de la Philadelphia Museum of Art.

Atmosfera se mai destinde în reprezentări plastice din epocile următoare, cu un plus de culoare locală și realism al figurilor, precum în tablourile unor pictori flamanzi, între aceștia, renaștentistul Bernard van Orlei, ori barochistul Juan de Roelas, activ în Spania secolului al XVII-lea. O frumoasă lucrare a celui din urmă, datată 1610-1615, aflată la Museo de Bellas Artes de Sevilla, le înfățișează pe cele două protagoniste implicate în actul educațional într-un cadru de pace domestică sugerată de culorile luminoase și calde, din care nu lipsesc un câine și o pisică, aplecate deasupra unei cărți (un abecedar?), Maria urmărind concentrată cu degetul șirurile de pe filele acesteia. La fel de concentrată, Ana pare să-i dirijeze activitatea. Cu mici variațiuni, regăsim scena în tablourile unor succesori, reprezentanți ai barocului spaniol (nu degeaba se spune că De Roelas a făcut școală): Alonso Cano, Juan Carreño de Miranda, Andrés Pérez de Pineda și, cel mai prestigios dintre ei, Bartolomé Esteban Murillo, aural unui frumos tablou datat c. 1655 din colecția reginei Isabel de Farnesio, ajuns la Prado. Comentatorii recenți au subliniat arta pictorului seviliez care „prin utilizarea culorilor deschise și a eclerajului uniform, fără contraste puternice de umbre și lumini, reușește să creeze o atmosferă senină și intimă, în acord cu momentul reprezentat”. Prin medierea privirii personajelor, pictorul poate să exprime perfect relațiile dintre ele, fiind capabil să revele „întreaga încărcătură de tandrețe și afecțiune pe care mama și Fiica o împărtășesc, făcându-ne să

participăm și noi la această scenă caldă, familiară” (Antonio Rodríguez Babío).

Granița dintre religios și laic dispăre aproape cu totul la un contemporan francez al lui Murillo, pictorul Georges de la Tour, cu foarte cunoscutul său tablou din 1640, de la Louvre, *Educația Fecioarei Maria*, lucrat într-o manieră stilistică particulară, total diferită de a italianului, prin efectele puternice de clarobscur, facilitate de scena nocturnă în care sunt plasate cele două personaje, abia conturate pe fundalul întunecat al interiorului domestic, singurele pete de lumină fiind reprezentate, cu ajutorul unei lumânări, de fața Mariei și pagina de carte din mâinile Anei. Minunat tabloul! O scenă biblică tratată în stilul picturilor de gen ale marilor maeștri olandezi și flamanzi, cu scene din viața cotidiană a unor oameni comuni. S-a spus despre un alt tablou cu subiect religios al lui La Tour, *La Nativité*, de la muzeul din Rennes, că el ar putea foarte bine reprezenta o naștere obișnuită, a unui copil oarecare, și nu a pruncului divin. Punând în discuție ipoteza, o profesoară de Istoria Artei de la Universitatea din Bourboigne o respinge, aducând ca argument „densitatea simbolică” a scenei și „gravitatea aproape liturgică” a gesturilor personajelor (Paulette Choné, *Georges de la Tour : un peintre lorrain du XVII-e siècle*, Casterman, Tournai 1996, p. 150). Un argument ce se poate aplica și tabloului de la Louvre. Tot atât de bine, și altor tablouri cu tratare „realistică” a subiectului nostru, semnate de pictori din veacul următor, precum austriacul Franz Joseph Ramsperger, italianul Giovanni Battista Tiepolo, francezii Jean Jouvenet și Louis-Jean-François Lagrenée... Ca să rămânem în Franța, iată, în secolul al XIX-lea un romantic neinteresat de arta religioasă, Eugène Delacroix, aflat timp de o lună pe moșia din Nohant a prietenei sale, romanciera George Sand, realizează oarecum în joacă, împreună cu fiul acesteia, Maurice, ucenic de ocazie (singurul de altfel pe care l-a avut) un tablou pentru mica biserică din sat, inspirat din viața patroanei acesteia: Sfânta Ana în ipostază de îndrumătoare a lecturii Mariei. Tabloul din 1842 este inspirat nu de Scriptură ci de viața comunității, conform mărturisirii făcută de artist scriitoarei. O întâmplare aparent banală a fost izvorul inspirației: „Intrând în parc, am văzut o scenă care m-a impresionat foarte tare, un superb motiv de tablou. Era fermiera noastră cu fiica sa cea mică. Le puteam urmări cu ușurință din spatele unui tufiș unde ele nu mă vedeau. Amândouă erau așezate pe un trunchi de copac. Bătrâna avea o mână pe umărul copilei care învăța atent să citească. Dacă aș avea o pânză, aș picta acest subiect”. Imaginea din parc, multiplicată, pare să-l fi obsedat pe artist, care-i scria unui prieten al său din copilărie despre noua lume în care poposise: „Femeile au toate aceste chipuri blânde pe care le vezi doar în tablourile vechilor maeștri. Toate sunt Sfânta Ana”. Comentând tabloul, aflat acum la Paris (ca și versiunea realizată de Maurice Sand), doamna custode a Muzeului Delacroix, Catherine Adam-Sigas, apasă pe semnificația social-culturală a acestuia în acord cu mișcarea de

Maurice Denis, *Sfânta Ana învățând-o să citească pe Fecioara Maria*, 1932

idei a timpurilor moderne: el oglindește puternica angajare a prietenilor artistului în educația fetelor ca unul din factorii esențiali în emanciparea acestora (vezi, între altele, *Eugène Delacroix, témoins son temps*, Flammarion, 2014). Sărind peste timp, sub aceleași auspicii putem așeza un tablou al unui pictor, critic și istoric de artă din vremurile noastre, tot un francez, membru al grupului de avangardă, „Les Nabis”, intitulat *Sfânta Ana învățând-o să citească pe Fecioara Maria*, realizat în 1932. Făcând abstracție de abia perceptibilele aureole schițate, putem spune că elementul religios tradițional mai decisiv din tabloul interbelic este... titlul acestuia.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

Nichita Stănescu - un „idol fals”? (I)

Nimeni, de la Eminescu încoace, admirat sau pizmuit, n-a fost cercetat cu atâta osârdie, învolburând peisajul exegetic (aglomerat), precum Nichita Stănescu, strădaniile omologând fie imaginea sferică a Poetului oracular-sibilinic (devenit model popular), plutind extatic, zeificat și gelozit, fie încercând o declasare, căzând în derapaj și diluție (fără a-i diminua gloria). Abstractizând emoția, *stănescianismul* (original, inegal, prolix, inițiativ, ermetizant, imponderabil, efeminat, fascinant, volatil etc., de răsfăț stilistic) a devenit un fenomen socio-cultural. Și a impus, cu superbie, o nouă poetică. Care, să recunoaștem, interesată de *spectacol*, n-a putut evita nici autopasta (cliseizare, serializare, relaxare), nici droaia de imitatori, exploatarea industriilor rețeta. Desfășurând un patos abstract-vizionar, întreținând senzația de libertate (în pofida circumstanțelor apăsătoare), expansivul lirism nichitian a produs, în timp, și un impresionant dosar critic; „suprainterpretată”, cum constata Daniel Cristea-Enache, poezia lui Stănescu, transpersonală, rebusistică, deseori, nu este / nu poate fi definitiv clasată. Mai cu seamă că „un rest inexplicabil”, nota același critic, ne va însoți mereu, cum se întâmplă, de regulă, cu toate creațiile care durează, neistovite de cohorta exegetilor.

Depănând „niște amintiri”, savuroase, să recunoaștem, Ștefan Agopian vorbea și despre „boala numită Nichita” (v. *Scriitor în comunism*, Editura Polirom, 2013), notând că „motoarele” poetului, de la o vreme, nu mai porneau decât „alimentate cu alcool”. Evident, știrea nu e nouă, dependența de vodcă, viața deslănată, spaimele, mâncatul pe apucate, forța creatoare sleită ș.c.l. i-au grăbit sfârșitul. Amintirile, în cazul Nichita, orbitează în jurul acestui „catalizator magic al fanteziei” (cum spunea William Styron), iar lista celor care au plătit un dureros tribut alcoolismului, se știe, este impresionantă. Dar ar fi nedrept să pomenim de această „boală”, stigmatizându-l doar pe Nichita Stănescu (în ipostază bahică), uitând păgubos de *hipnoza stănesciană*, iscând, prin charismă și valoare, întreținând legenda, un epigonism endemic, mitologizant, altfel spus, tot o boală. Fiindcă cel care a fost *un inovator* în peisajul nostru liric (model, reper, canon), cel care „a irupt în poezie ca un Făt Frumos în basm” (scria Paul Georgescu, criticul care, cu o intuiție de zile mari, l-a și impus) s-a dovedit a fi un fascinant „pieton al aerului”. Iar judecata antumității reverberează, influențează, are, se zice, nu fără motiv, un rol „coruptiv”.

Contextul în care s-a ivit generația lui Nichita era ventilat de iluziile liberalizării. Iar poetul, străin, totuși, de tentațiile oportunismului, a fost propulsat de instanța critică, redescoperind esteticul. S-a bucurat, negreșit, de recunoaștere oficială, dar mecanismele succesuale („valabile” în sens funcțional, veritabile pârghii propagandistice, impunând în plin proletcultism *lideri literari*) nu ar putea explica îndestulător idolatrizarea. Dincolo de orice dirijism sau intervenționism partinic, cu adevărat eficientă a fost *politica de generație*. Poate chiar ca reacție compensativă, „concurând” – pe alt plan – aberantul cult al personalității, însoțind mai apoi perechea dictatorială. Încât „inserția” s-a produs pe fundalul unei formidabile solidarizări generaționiste, liantul fiind promovarea valorilor promoționale; altfel spus, platforma emulativă a intereselor comune, beneficiind de „cenzura” șaizeciștilor înșiși. Pasul spre *mitizare* n-a întârziat. Nonconformist, oracular, imprevizibil, Nichita a fost considerat, chiar de către confrăți, *Poetul* prin excelență. Alaiul admiratorilor, printre atâtea libații și dedicații, a produs și propus accente cultice. Hagiografii, „anturajul zelator”, criticii anexați au întreținut cu sărg hipnoza stănesciană. În consecință, nici reacțiile potrivnice nu puteau întârzia, acuzele – cu o previzibilă inflamare postdecembristă – vizând fie posibila înregimentare, fie lirismul filosofard-apos ori chiar diformitatea în sens fizic (angelicul poet de altădată devenind un „înger obez”). Să recunoaștem, Nichita n-a fost un model etic. „Moliciunile” omului, aparența lenei, temperamentul labil, iluzia improvizației, teama de singurătate, declarațiile „ideologice” (câte au fost, de ecou însă) și dezinteresul pentru universul domestic oferă mai degrabă argumentele unei ambiguități comportamentale. Nichita, sedus de mirajul poeziei a fost, deopotrivă, idol și victimă. Așa-zisul carierism nu poate fi argumentat convingător câtă vreme poetul nu era atras de funcțiile administrative. Iar acolo unde a fost

„plombat”, mai degrabă prin strădaniile amicilor și pentru scurtă vreme, a dovedit „osteneli infime” (cf. Marian Popa). Nici poetica sa, interdisciplinară și exhibiționistă (cum s-a spus), deregând semantica în numele unui imagism extravagant, de „baroc conceptual”, nu poate fi suspectată de rigoare. Dimpotrivă, sibilinic, disponibil pentru filosofare, poetul-galanton iubea o combinatorie „pulsatorie”, liberă, străină de orice obediență, refuzând prozodia (înțeleasă ca *fard*). Poezia a fost, însă, indiscutabil, *miza sa existențială*.

Nimeni nu ar putea susține că Nichita Stănescu a fost ireproșabil sau, dimpotrivă, „vândut”, penetrând zelos *topul oficios*. Sau că, fixați în captivitatea stadiului tribal, l-am aureola convocând memoria tandră. Certamente, „nu Puterea a instituit mitul stănescian” (cf. Vasile Spiridon), după cum poetul ploieștean, idolatrizat de contemporani, nu poate fi taxat doar „scriitor de o generație”. Să observăm, însă, în timp, o polarizare a reacțiilor. Tonul admirativ, atins – uneori – de fanatism, urcând spre acordurile unui imn exegetic, nu oferă, de regulă, contribuții valabile, ignorând nonșalant scăderile, incontinența lirică. Iar vituperanțele, indignarea, vehementă câteodată, capătă febrile accente publicitare, semnatarii dorind – presupunem – a se bucura (ei, în

primul rând) de *vizibilitate*. Pe de altă parte, putem fi (parțial) de acord cu C. Stănescu care sesiza că nici contestarea radicală (acel atac furibund lansat de Cristian Tudor Popescu) n-a primit, deocamdată, „un răspuns plauzibil”. În pofida acestor declarații, fie ele cultice ori incendiar-demolatoare (sau, poate, tocmai din pricina lor), Nichita rămâne *un poet viu*. O spune, răsplat, Gabriela Melinescu, contemplând nu doar *piața postumă*, ci rememorând existența acestui mare risipitor, producând un fenomen „de contaminare”. Și care, cu „instinct infailibil”, s-a vrut *poet fără efort*, dezvoltând o *imensă energie poetică*. Nichita Stănescu a fost, neîndoind, *o existență poetică*.

E important că Stănescu interesează și că, recitit acum, își dezvăluie inteligibilitatea, aventura semnificării, aproximarea sensului etc., dinamitând, se știe, logica lineară. S-a risipit, ne întrebăm, ceața mitului? Poate fi „citit” Nichita doar textual, uitând folclorului scriitoricesc, abandonând percepția contextuală? În fine, noile valori de cititori, cu „gusturi” de ultimă oră, îl coboară de pe soclu (cum îndeamnă, cu tenacitate, „revizionistii”) sau e văzut, în continuare, cu accente imnice și rezonanță empatică, drept cel mai important poet postbelic de la noi, revoluționând limbajul? Iată, așadar, câteva motive (temeinice, credem) de a repune în discuție *cazul Nichita*, dincolo de gloria oralității și „rumoarea” canonică. Apărută cu cerbicie ori vehement contestată, icoana lui Nichita Stănescu, un clasic în timpul vieții, seducător și prin „risipirile” lui, cu un teribil succes la public (succes, cumva paradoxal, dacă ne gândim că lirica sa abstractă, transpersonală, chiar ermetică nu se oferea unor lecturi lesnicioase) obligă și la o altă constatare. Poetul, un „timpan armonios”, genial și prolix (cum s-a tot zis)

n-a beneficiat, credem, de o selecție „la sânge”. Fiindcă Nichita Stănescu a fost *editat necritic*, „strivit” de amatorismul atâtor încropiri, aducându-i, de fapt, uriașe deservicii, adunând cu hărnicie texte diluate poeticește ori inedite (în proliferare haotică); sau chiar volume onorabile, dar operând o selecție discutabilă. Evident că, după dispariția omului, întreținând o prelungită hipnoză, recitirea operei ar fi o firească obligație. Iar recitirea poate fi și o lectură de redescoperire, dincolo de statonnicie admirativă (împinsă în sanctificare) ori furii iconoclaste.

Provocând, sub flamura revizuirilor, o inflamată discuție publică, binevenită într-o cultură matură, vegheată de necesarul spirit critic (uneori, e drept, eșuând, cu aplomb nihilist, într-un criticism generalizat), *cazul Nichita Stănescu* a stârnit reacții extreme, dovedind că nu avem de-a face cu o valoare muzeală, definitiv clasată. Supraevaluat, zic unii, ploieșteanul trebuie coborât de pe soclu; sau, cum „propunea” Cristian Tudor Popescu, volumele lui ar trebui „arse”. Demontând cu minuție „argumentele”, Theodor Codreanu dezaproba, firește, această tentativă de „mutare vandalică” a operei. Vom observa că, devenit „bun public”, poetul, violentând limbajul și clasicizându-se, și-a estompat în timp forța de șoc dar și-a păstrat impactul și proșteptimea lirismului, trăind, într-un dulce abandon, mirajul poeziei. Libertățile pe care și le-a oferit au impus *un stil*; filosofard, elegiac, inflaționar, cultivând un vizionarism care, fixat în *starea de mirare*, conserva cu tandrețe imperfecțiunea (virtualitatea). Cosmoidul stănescian invoca salvator „dreptul la timp”. Magician, inventiv și cogitativ, poetul „stănescizează” fără răgaz, oferind cu generozitate, torențial, gratuități stilistice, excentricități (asimilate grabnic de urmași, îmbogățindu-și recuzita), exerciții de silogistică ș.a., realizând și impunând, de fapt, o *poetică a rupturii* (cf. Theodor Codreanu). „Vorbi” de limbaj, Nichita Stănescu a promovat un modernism radical și a provocat un mit pe care, dealtfel, l-a încurajat. Sub aparența improvizației, poetul a oferit cu dezinvoltură, parcă în joacă, game, edificând o poezie „de cunoaștere”, implicit o meditație asupra poeziei. Experimentările lingvistice, căzând deseori – să recunoaștem – în incontinență lirică dezvăluiau, de fapt, „o imensă energie poetică”. *Trăirea* sentimentului, starea de mirare îi stârneau o febrilitate cu inflexiuni feminine; vocația prieteniei, cordialitatea flatantă, generozitatea risipită în gratuități, dăruind versuri, cărți, monede, icoane ș.a, tabieturile boierești întrețineau un pelerinaj obositor, amplificat, desigur, de farmecul omului. Amicii roiau; condiția de poet asaltat, împresurat de cefuri mitologice, dăruit cu un uriaș talent, i-a asigurat și dușmani statonnici, mușcați de invidie. Lângă elogiile hipertrofice viețuiesc, așadar, și opiniile drastice, cu aplomb nihilist. Dar o discuție „rece”, încă întârzie. Iar observatorii onești ai câmpului literar au sesizat, dincolo de efectul contaminant prin *nichitizare*, că astfel de reacții au un vădit scop publicitar. „Monopolizat”, adulat ori contestat, Nichita Stănescu rămâne – ne asigura Gabriela Melinescu – „un poet viu”. Dar și un mit „îndărătnic”, fabricat printr-o retorică extatică și anunțând „o prejudecată durabilă”. Dacă Gh. Grigurcu, de pildă, e convins că putem vorbi despre un „postament oficial al nichitismului” (faima poetului fiind „opera” regimului), cu totul altfel stau lucrurile în fosta Iugoslavie. Carismaticul Nichita, un „înfiat sârbesc” a trezit în Logoslavia (Puposlavia) un ecou greu de imaginat, truditul acestei relații speciale fiind Adam Puslojić, dublura sa belgradeană. Adam, acest mare fantast, a durat din legătura cu poetul ploieștean o *mitologie*. Mereu agitat, navetând între rugă și plâns, bolnav de magnanimitate, acum un „matur furios” (cf. Mircea Dinescu), *legenda Adam* își definește ziua de muncă drept „ceasul sângelui golgotean”. Între ludism și tragism, cel care se consideră *Clopotul Nichita* („clopotul tău nebun sunt eu!”) veghează apărând memoria marelui prieten. O carte mai veche (*Versuri din mers*, Editura Libra, 2003) vine să confirme această *nestare* (cf. Eugen Simion) și această cumplită prietenie, atât de rodnică prin valul de traduceri pentru poezia noastră. Nici nu se putea un titlu mai potrivit pentru cel care, dorindu-se „soldatul poeziei românești” ne anunța fugitiv: „Scriu, doar / atât mai știu / despre mine” (v. *Scrisoare vie*), gata să moară „pe drum”. Volumul pomenit definește exact febrilitatea acestui ins doldora de proiecte, iubind – precum puțini – literatura noastră.

Ioan C. TEȘU

Împreună - meditație asupra familiei contemporane

O cercetare recent efectuată, în 138 de țări, pe un eșantion larg de persoane, provocate să se exprime asupra valorilor personale, a constatat că, pe primul loc, se situează familia, pe un loc secund relațiile sociale, apoi cariera și doar pe un loc al patrulea situația materială, banii sau averea. Familia este, așadar, cea mai apreciată valoare a ființei umane, odată ce totul începe sau pleacă din familie și se întoarce, spre odihnă și alinare, tot în familie. Sau, cum spunea un gânditor german: „Fiule sau fiico, dacă nu ai liniște și pace în casă, adică în familie, nu merită să te mai zbați pentru nimic în viață”. Familia, pe bună dreptate, are ca vocație să dubleze bucuriile și să înjumătățească necazurile și suferințele.

Singurătatea chiar doare

Știința medicală a demonstrat faptul că singurătatea nu este starea firească a ființei umane. Este adevărat că se vorbește și despre o „singurătate pozitivă”, în sensul că fiecare dintre noi avem nevoie de un timp al nostru, pentru meditație sau activități personale, care să ne motiveze și să ne reîncarce fizic și spiritual, dar, dincolo de aceasta, însingurarea socială sau izolarea înseamnă suferință. Cercetările de ultimă oră au constatat că atunci când omul este marginalizat ori se autoizolează, pe creierul său sunt activați aceiași centri, ca și pentru suferința fizică, ceea ce înseamnă că singurătatea chiar doare, nu doar la nivel ontologic, ci și somatic.

Un studiu, desfășurat pe o perioadă de peste 70 de ani, la Universitatea Harvard, a descoperit că „izolarea socială (chiar și când nu este însoțită de sentimente de singurătate) este asociată cu un **risc de moarte prematură mai mare cu 50% până la 90%**. Este aproape egal cu riscul în cazul fumatului și mai mare decât cel al obezității sau al lipsei de efort fizic. Creierul nostru are nevoie de relații afiliative pentru a se menține în viață”¹.

Un alt studiu recent arată că „singurătatea ar mări cu **26% riscul de mortalitate** și prevede că acest sentiment va deveni una dintre marile probleme de sănătate publică în societățile occidentale actuale, alături de obezitate și de consumul de substanțe ilegale. Indivizii nu s-au simțit niciodată atât de singuri ca astăzi, paradoxal, chiar cu folosirea democratică a noilor tehnologii (internetul, în special), considerate că facilitează contactele sociale. În cercetările științifice actuale, se descoperă cu greu impactul – desigur, încă subestimată – asupra sănătății fizice și mentale al dezvoltării legăturilor virtuale: creșterea stresului, a riscurilor de depresie și de dependență, fragilizarea sistemului imunitar, tulburare, tendință de a amâna, demotivare, etc. Nicio tehnologie, oricât de avansată ar fi, nu va înlocui trăirea a două corpuri prezente unul pentru celălalt, fizic și emoțional, o prezență esențială pentru sentimentul de a exista și pentru risipirea singurătății. Relația erotică securizantă este antidotul singurătății psihice și a traumelor afective. Ea favorizează exersarea activă a rezilienței, atât de indispensabilă vindecării”².

Mai mult chiar, o altă cercetare desfășurată de către epidemiologul Lisa Berkman, director de studii privind populația, la aceeași Universitate Harvard, a descoperit că „**bărbații și femeile cu mai puține legături cu alte persoane erau de două până la trei ori mai expuse mortalității în următorii nouă ani de viață decât cei care avuseseră mult mai multe contacte sociale**. Oamenii cu mai puține legături sociale prezentau un risc mai crescut de moarte în urma bolilor cardiace ischemice, cerebrovasculare și de circulație, cancerului și a unei categorii mai largi de afecțiuni, care includeau cauze ale decesului de natură respiratorie, gastrointestinală ș.a.m.d.”³.

Lucrul cel mai surprinzător, legat de sentimentul de singurătate și izolare socială, este faptul că recente cercetări în materie de neurocerebrologie, desfășurate în performantele laboratoare de la UCLA, arată că, atunci când o persoană este respinsă, pe creierul său se activează aceeași regiune care înregistrează răspunsurile emoționale la durerea fizică reală - cortexul cingular anteroposterior⁴.

Aceleași cercetări de maximă actualitate arată că bărbații care au familie își lungesc viața cu aproximativ opt ani, în timp ce femeile adaugă vieții lor patru ani, dar cu o condiție: să fie fericite în relația de cuplu. Altfel, aceasta devine prilej de frustrări și traume⁵.

Răni ale familiei contemporane

Datele pe care sursele de informare le evidențiază, însă, nu sunt deloc încurajatoare pentru ființa umană, ba chiar pentru neamul omenesc. Pe plan mondial, s-a constatat că 67% dintre căsnicii se desfac, cea mai mare parte dintre ele în primii patru ani de la încheiere; la a doua căsnicie, procentul celor care divorțează este de aproximativ 70%, iar la a treia 75-80%, după care partenerii își pierd încrederea în instituția căsniciei, nemaiaivând curaj să încerce a patra oară și preferând relații pasagere și fără obligații și responsabilități morale.

În prezent, în lume, numărul soților care sunt despărțiți în mod nefiresc, prin divorț, a devenit mai mare decât al celor care sunt despărțiți de moarte, cu toate că au promis, și unii și alții, că vor păstra legătura de iubire, „până când moartea îi va despărți”⁶.

Despre Europa se vorbește ca despre un „continent îmbătrânit”, aflat într-o adevărată „iarnă demografică”. În spațiul european, doar una din trei familii mai procrează. Indicele de fertilitate sau sporul demografic este negativ în toate statele membre. Tocmai din acest motiv, există voci care solicită elaborarea și promovarea unor politici

care să încurajeze întemeierea de noi familii și creșterea demografică.

Familia creștină – un rai în miniatură

În fața unei astfel de situații de fapt, Biserica Ortodoxă și credința creștină apără frumusețile și sacralitatea relației dintre bărbat și femeie, după cum și legătura dintre ei este consacrată sau pecetluită prin Sfânta Taină a Căsătoriei sau Cununiei. Spiritualitatea Ortodoxă dezvoltă una dintre cele mai înalte și frumoase concepții despre rolul pe care bărbatul și femeia îl au unul în viața celuilalt, precum și despre darul sacru al nașterii de prunci și binecuvântarea pe care o aduc în familiile sau căminul în care se nasc și cresc.

Un prieten adevărat și cu atât mai mult soțul sau soția, spunea același Sfânt Ioan Gură de Aur (†407), este un „al doilea eu”, alături de care „cineva poate suferi și exilul, iar fără prieten, nu poate trăi nici în propria sa țară. Cu un asemenea prieten, chiar și sărăcia este suportabilă, iar fără dânsul și sănătatea și bogăția sunt de nesuferit”⁶. În lipsa unui astfel de suflet confident, nici țara nu ți-e țară, nici casa nu ți-e casă.

Pentru o soție credincioasă, soțul ei constituie **cel mai înalt dar**, pe care Milostivul Dumnezeu i-l poate oferi femeii, pentru ca ea să îi întărească și să îi înnoibeleze viața cu trăsăturile legate de caracterul și voința sa, de hotărârea și fermitatea, specifice bărbatului. În mod similar, pentru un soț evlavios, aleasa inimii reprezintă **cea mai frumoasă binecuvântare**, pe care Același Părinte Bun și Iubitor i-o poate dărui bărbatului, pentru ca soția sa, sufletul său pereche, să îi împodobească și să îi înfrumusețeze viața cu frumusețea, delicatețea, bunătatea și noblețea ei, nu doar fizice, dar mai ales spirituale, făcând parte din acel inepuizabil și sublim „etern feminin”.

Sfântul Ioan Gură de Aur numea soția sau femeia a fi „cel mai bun medicament de veselie”, „liman” și „port” bărbatului său. Sfântul Părinte îl compara pe soț cu un navigator încercat, care a brăzdat mările și oceanele lumii, săptămâni, luni și chiar ani, de multe ori înfruntând primejdiile și moartea. De aceea, spunea scriitorul, de fiecare dată când pășește pragul casei, soțul creștin trebuie să simtă siguranța și liniștea pe care o simte marinarul, atunci când ancurează corabia și pune piciorul pe pământ, știind că nimic și nimeni nu îl mai poate scufunda.

Parafrazându-l și extrapolând peste veacuri, ne ducem cu gândul la frumoasa zicăre: „Nu există, fiule sau fiico, un sentiment mai frumos și mai înălțător în viață, decât să știi că, după o zi obositoare de muncă, în timp ce te îndrepti spre casă, cineva de după ușă așteaptă să-ți audă pași”. Într-adevăr, într-o lume frământată și zbuciumată, familia este chemată să devină un laborator al iubirii și dăruirii, un mic colțor de rai, prezent încă din lumea și din viața prezentă.

Într-o astfel de familie binecuvântată și fericită, copiii reprezintă, precum spunea marele Sfânt Ioan Gură de Aur, „**cea mai mare mângâiere, pe care Dumnezeu a dat-o neamului omenesc, după pierderea nemuririi**”; „toiag” și „sprijin” sufletelor obosite și împovărate ale părinților. Obosite și împovărate de grijile și preocupările de a oferi copiilor lor și familiei tot ce este mai înalt și mai frumos.

Principiile unei căsnicii fericite

Cel mai important terapeut al familiei contemporane este profesorul american John Gottman. Aceasta a realizat, la Universitatea din Washington, un așa-numit „Laborator al Iubirii” (The Love Lab), în care, după un sfert de oră de observare, poate spune tinerelor perechi, aflate în prag de căsătorie, cât timp vor rămâne împreună. Și aceasta cu o precizie sau acuratețe de 91-94%. Cum reușește să o facă? Contabilizând interacțiunile lor pozitive și negative și modul în care știu să își gestioneze diferențele sau disputele. Astfel, profesorul menționat a constatat că, pentru ca o relație să supraviețuiască, „constanta Gottman” trebuie să fie de 3:1, adică un cuvânt sau un gest negativ să fie corectat prin trei cuvinte sau gesturi de apreciere. Pentru ca relația să funcționeze, „scorul” trebuie să fie de 5:1. Funcționează și mai bine la 7:1, chiar ideal, la 11:1, dar, după această proporție, relația se prăbușește, pentru că totul ar fi ca într-un basm, cu o Zână iluzorie și un Prinț ireal.

Din lucrarea unui alt autor consacrat⁷, putem reține trei principii fundamentale, după care o căsătorie are șansa de a dăinui și de a aduce împlinire și fericire. Un prim principiu, conform căruia trebuie pornit în viața de familie, este acela că „nu există un plan B”, în sensul că, atunci când am întemeiat familia noastră, trebuie să fim dedicați ei trup și suflet, sută la sută, douăzeci și patru de ore, din douăzeci și patru de ore. Gândurile schismatice, care ne-ar putea abate, chiar și numai imaginar, de la deplina fidelitate față de partener sau parteneră sunt contraproductive și dăunătoare. Am putea spune că familia este un edificiu cu o singură ieșire. Nu există ușă secundară sau de urgență. Ori ne salvăm cu toții, ori ne pierdem împreună. Lev Tolstoi avea dreptate atunci când spunea că toate familiile fericite seamănă între ele, însă familiile nefericite își trăiesc drama și nefericirea în mod diferit.

Un al doilea principiu este „puterea a trei cuvinte”. Acestea sunt: Ce zice Dumnezeu? Adică, în momentele noastre nu doar de bucurie familială, cât mai ales de încercare, să căutăm să distingem glasul și voia lui Dumnezeu, pentru noi. Iar aceasta se realizează prin rugăciune. Părintele Dumitru Stăniloae spunea că adevărata criză a lumii în care trăim este una spirituală, criza rugăciunii. Ne rugăm puțin și prost, cel mai adesea în momentele de cumpănă și așteptăm soluții magice. Dacă nu apar, când vrem noi și cum am

cerut-o, atunci ne revoltăm și spunem că Dumnezeu nu există sau, în cel mai bun caz, că stă confortabil, în izolare și indiferență, nepăsător față de creatura Sa.

Întreaga spiritualitate creștină, confirmată de cercetările științifice recente, subliniază importanța și folosul rugăciunii personale și comunitare. Este dialogul sufletului însetat de sens profund și de răspuns duhovnicesc, dialog purtat în zările infinitului, cu Dumnezeu. Este **convorbire** sau **împreună vorbire cu Dumnezeu**. Sfântul Ioan Scărarul numea rugăciunea personală „secure împotriva deznădejzii”. Iar Sfânta Liturghie este „cerul coborât pe pământ”. La rândul lor, izvoarele medicale arată că „Persoanele având o credință puternică au un nivel de satisfacție mai ridicat, o fericire personală mai accentuată și repercusiunile evenimentelor de viață traumatice sunt mai puțin negative. Mai general vorbind, credința mărește gradul de optimism și de fericire al credincioșilor”⁸.

O metaanaliză despre relația dintre religie și starea de sănătate, realizată de Sociologii Lynda H. Powell, Leila Shahabi și Carl E. Thorensen, a arătat că există o **reducere a mortalității persoanelor care participau la slujbele religioase**. Oamenii care mergeau în mod regulat la biserică trăiau mai mult decât cei care aveau condiții de viață similare și nu o făceau. În unele studii, exista chiar și un „efect gradant”, însemnând că aceia care merg la biserică mai mult de o dată pe săptămână sunt mai sănătoși decât cei ce o vizitează doar o singură dată. Rezultatul a fost cu adevărat impresionant, constatându-se că, per total, **reducerea mortalității pusă pe seama mersului la biserică era de 25%** (un procent enorm în studiile epidemiologice), chiar și după eliminarea influenței altor elemente, cum ar fi faptul că a fi religios presupune, în general, un stil de viață mai sănătos⁹.

Referitor la fazele finale sau terminale ale vieții, oamenii de știință au constatat că „religia este în mod constant evocată de persoanele în vârstă ca o modalitate de a lupta împotriva bolii, durerii, tuturor formelor de infirmitate. **Pacienții cu convingeri religioase, care au un cancer avansat, au scoruri de percepție dureroasă mai slabe decât bolnavii necredincioși**. Alt exemplu: oamenii în vârstă care nu găsesc nici un fel de consolare în religie au mai multe tulburări funcționale decât cei pentru care ea este un ajutor”¹⁰.

Date fiind aceste roade sufletești și duhovnicești ale rugăciunii, e ușor de înțeles că rugăciunea soților și a părinților, alături de copiii lor, are efecte vindecătoare asupra sufletului și asupra vieții de familie. Chiar și câteva minute petrecute în universul rugăciunii le schimbă în bine gândurile, le transformă spiritual mintea și le îmbunătățește viața personală și de familie.

Un al treilea principiu recomandat este acela de a pleca la drum sau de la începutul căsniciei cu gândul la sfârșitul ei. Nu în sensul unui deznodământ tragic sau dramatic, ci cu gândul la ultimele clipe ale vieții, indiferent cât de scurtă sau lungă ar fi și la împlinirea sau, dimpotrivă, suferința trăită în căsnicie.

Cu alte cuvinte, ce am vrea să ne amintim despre noi și familia noastră, atunci când ne vom face retrospectiva vieții? Că am fost damnați și blestemați, că mai bine nu ne-am fi căsătorit, ba chiar nu ne-am fi născut sau, dimpotrivă, că, în ciuda unor inerente diferențe, atunci când vom privi, la apusul vieții noastre, spre ce am realizat și cultivat în viața de familie, ne vom da seama că, una peste alta sau puse cap la cap, am avut o viață frumoasă și o familie împlinită; sau, într-o altă exprimare, că, dacă ar trebui să o luăm de la capăt în viața conjugală și că ar trebui să alegem nu o dată, nici de o sută sau de o mie de ori, ci de fiecare dată, am alege-o sau l-am alege tot pe partenerul de viață, cu plusurile sale existențiale și cu minusurile sale trupești și sufletești. Și aceasta, pentru că am trăit o viață împlinită alături de el și el a trăit o viață fericită alături de noi. În ultimă instanță, important pentru viața de familie nu este a găsi partenerul ideal, ci a încerca să fii tu acela, după cum a fi fericit în căsnicie înseamnă a încerca să îl faci fericit pe cel de lângă tine și, astfel, să îți afli și tu împlinirea și fericirea.

1 Daniel Z. LIEBERMAN, Michael L. LONG, *Dopamina. Despre cum o singură moleculă din creierul nostru controlează iubirea, sexul și creativitatea – și va hotări soarta omenirii*, traducere din limba engleză de Adina Avramescu, Editura Publica, București, 2019, p. 282.

2 Marc PISTORIO, *Spune-mi pe cine iubești ca să-ți spun cine ești. Cheia atașamentului sănătos*, Traducere: Alex. Vlad, Editura Niculescu, București, 2017, p. 19.

3 John T. CACIOPPO, William PATRICK, *Singurătate. Natura umană și nevoia de conexiune umană*, traducere din limba engleză de Radu Șorop, Editura Vellant, București, 2018, p. 121.

4 *Ibidem*, p. 24.

5 Dr. John GOTTMAN, Dr. Julie SCHWARTZ GOTTMAN, Douglas ABRAMS, Dr. Rachel CARLTON ABRAMS, *Totul despre femei. Ghid pentru bărbați*, Editura Niculescu, București, 2017, p. 218.

6 SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către Tesalonicieni. Omilia II*, în volumul *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesalonicieni*, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Arhim.Theodosie Athanasie, București, 1905, p. 181.

7 Fawn WEAVER, *Căsnicie fără certuri. 28 de zile pentru a crea relația conjugală dorită din todeauna, alături de partenerul pe care îl ai deja*, traducere: Lăcrămioara-Elena Dabija, Editura NICULESCU, București, 2016.

8 Dr. Olivier de LADOUCKETTE, *Forța minții. Cum să rămâi mereu tânăr și să te bucuri de viață*, traducere din limba franceză de Liliana Urian, Editura TREI, București, 2008, p. 248.

9 John T. CACIOPPO, William PATRICK, *op. cit.*, pp. 309-310.

10 Dr. Olivier de LADOUCKETTE, *op. cit.*, p.253.

Theodor CODREANU

O cercetare transdisciplinară a Luceafărului (I)

Limbajul integral

Un erudit și pasionat hermeneut al operei eminesciene se dovedește a fi Lucian Costache (n. 30 octombrie 1952, București), poet, prozator, istoric și critic literar, fost profesor la Dorohoi, apoi la Colegiul Național „I.C. Brătianu” din Pitești, universitar la Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești. Domnia sa nu este la prima carte despre Eminescu. În 2009, a publicat *M. Eminescu. Eseuri deschise. Chipul de aer și chipul de lut*, plus numeroase studii și articole risipite prin reviste, iar acum vine cu un masiv volum intitulat *Mihai Eminescu. Luceafărul înainte și după Luceafărul* (Onești, Editura Magic Print, 2019, 585 p., format academic). Se știe, despre capodopera liricii eminesciene s-a scris enorm, inclusiv în volume separate, cum e antologia critică *Mihai Eminescu. Luceafărul* (varianțe și studii critice, ediție îngrijită de Magda Ursache și Petru Ursache, studiu introductiv, de Petru Ursache, Iași, Editura Timpul, 2001), adunând 25 de studii devenite clasice, de la G. Ibrăileanu la Dan Mănuță, precum și opt traduceri în limbile: latină (N. Sulică și Tr. Lăzărescu), italiană (Mario De Michelli și Dragoș Vrâncanu), franceză (Mihail Bantaș), spaniolă (Maria Teresa León și Rafael Alberti), portugheză (Dan Caragea), germană (Alfred Margul Sperber), engleză (Dimitrie Cuclin) și rusă (I. Kojevnikov). De menționat și proaspătul eseu al lui Mihai Cimpoi, *Hyperion și Demiurg – „Luceafărul”, mit și dramă existențială* (Iași, Editura Princeps Multimedia, 2019).

Noutatea pe care o aduce Lucian Costache, în recentul volum, este radiografierea *Luceafărului* (de fapt, a întregii opere literare) prin optica metodologiei transdisciplinare, direcție de cercetare care a impulsionat un suflu nou în exegeza eminesciană, cu rezultate adesea remarcabile, un exemplu fiind cartea lui Pompiliu Crăciunescu, *Paradisul infernal și transcoscologia* (Iași, Editura Junimea, 2000, ediția a II-a, 2018, cu o prefață, de Basarab Nicolescu). Și, în plus, autorul se arată ca unul dintre primii beneficiari ai editării antumelor în viziunea lui Nicolae Georgescu¹, ediție care poate fi considerată ca exprimând cel mai fidel voința auctorială a lui Eminescu, raportându-ne la edițiile Titu Maiorescu și la celelalte numeroase care i-au urmat până la Perpessicius, Petru Creția, Gh. Bulgăr sau Dumitru Irimia. (Cf. Mihail Eminescu, *Poesii*, București, Editura Academiei Române, 2012, ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al *ediției princeps*, de N. Georgescu).

Dacă pornim de la limbajul poetic, cum e firesc și-n cazul Eminescu, cel dintâi care a produs marea cotitură către transdisciplinaritate, abandonând definitiv teoria atât de dragă modernilor și postmodernilor privitor la conceperea idiomului poetic ca fiind o *abatere de la gradul zero al scriiturii* (Roland Barthes), a fost creatorul *lingvisticii integrale*, Eugeniu Coșeriu, fapt recunoscut și de Școala lingvistică de la Cluj-Napoca (reprezentată de Mircea Borcilă ș.a.) sau de cea de la Iași (Eugen Munteanu ș.a.), acesta din urmă fiind și unul dintre traducătorii lui Coșeriu în română, una dintre cărțile care interesează aici, tălmăcită împreună cu Ana Maria Prisăcaru, fiind *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica textului* (Iași, 2013, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, postfață de Eugen Munteanu), lucrare ce anunță marea *Kehre* în poetica transmodernă, concepută încă din 1955-1956 și împlinită în 1977. „În limbajul poetic – scrie Coșeriu, după ce dezvăluie subrezenia *teoriei devierii* – trebuie să vedem așadar limbajul în întreaga lui funcționalitate. Poezia – și prin poezie înțeleg nu doar poezia, ci literatura ca artă – este locul desfășurării depline a funcționalității limbajului. Uzul poetic al limbii nu este o deviere de la uzul «normal» al limbii, ci lucrurile stau exact invers: toate celelalte modalități ale limbii, ca, de exemplu, limbajul cotidian sau limbajul științific (ar trebui să spunem mai bine «modul științific de a vorbi», respectiv «modul de a vorbi orientat spre latura practică») reprezintă abateri în raport cu limbajul integral, cu limbajul ca atare”².

Altfel spus, o răsturnare de proporții în lingvistica și poetologia modernă, deschizătoare de drumuri în era transmodernă în care am intrat. Grăitor este faptul că,

deși Lucian Costache nu are nicio referință la Eugeniu Coșeriu, el abordează limbajul poetic eminescian chiar din această perspectivă, „obligat”, *proprio motu*, de extraordinara complexitate a idiomului artistic al poetului, transcendând nivelul propriu-zis lingvistic. La începutul anilor '80, m-am văzut în aceeași situație, și metoda dublului referențial pe care am inventat-o, a impus, pe lângă evidențierea *limbajului* propriu-zis, și multitudinea unor *sublimbaje* care augmentează idiomul artistic eminescian (*Eminescu – Dialectica stilului*, București, Editura Cartea Românească, 1984), toate simultaneizându-se dinamic, simfonic, alcătuind Cartea pe care o visa poetul, Cartea cu șapte pecetei, răsărită din *Archaeus*, enigmaticul *punct* din care a crescut și Universul poetic eminescian. *Cuvântul dintâi* al Demiurgului asta și zămislește ca supremă încercare, percepută astfel de poetica eminesciană care este *Criticilor mei* (probabil cea mai ermetică și, deci, mai neînțeleasă mărturie a scriitorului, în pofida limpidității sale):

*Ah! atunci ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?*

Și asta deoarece:

*Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,*

*Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare-n lume,
Cer veștmintele vorbirii.*

Patimile, dorurile, natura, miturile, piramidele Egiptului, referințele biblice, budiste, cabalistice, platoniciene, kantiene ș.a.m.d., tot ce ființează sunt *glasuri*, recunoaște poetul, sublimbaje care cer intrare-n lume, recte *veștmintele vorbirii*: iată cea mai complexă definire a poeziei, a literaturii, în genere, care s-a formulat vreodată în literatura universală, dând dreptate lui Eugeniu Coșeriu. Bucuria pe care mi-a creat-o demersul critic al lui Lucian Costache vine de acolo că a intuit și a încercat, la rândul-i, să meargă pe acest traseu hermeneutic. În *Luceafărul*, el vede nucleul arheal readunat din întreaga operă pe care ne-a lăsat-o Eminescu: „Poem atât de cuprinzător, *Luceafărul* ne poartă nu către surse, ci spre idei și imagini (nu va spune poetul *cu gândiri și cu imagini?*, n.n.) legate între ele misterios și fermecător, un focar de raze ce poate pune în evidență și frumusețea cugetării și fanteziei creatoare, nervurile care leagă culturi și judecăți de valoare dintotdeauna” (p. 51). Atare concepere integratoare a poemului nu e întâia oară remarcată. O reformulează și Mihai Cimpoi în amintita carte *Hyperion și Demiurg*: „De ce *Luceafărul*? Pentru că este considerat apodictic/ asertoric de majoritatea exegeților – români și străini – ca o operă coronară, ca un poem – sinteză ce finalizează imaginarul mitopo(i)etic eminescian. În el regăsim – rezumativ, quintesențial – marca ontologică a omului român” (p. 5). Și *universal*, deopotrivă, va adăuga criticul.

Între sublimbajele stilului eminescian, Lucian Costache așază în frunte miturile. Ne reamintește că Eugen Simion distingea, în atare privință, opt mituri fondatoare de limbaj poetic vizionar. În istoria eminescologiei, a predominat însă cercetarea sursieristă, un comparatism predominant de echivalare și mai rar de diferențiere. Lucian Costache

a trebuit să se informeze și să se inițieze în vastitatea cunoștințelor de mitologie românească și universală, uneori cunoștințele etalate de exeget fiind aproape sufocante pentru acuratețea stilului, cu atât mai mult, cu cât tehnoredactarea cărții este deficitară, cel puțin din partea editurii. Important însă e faptul că, angrenat pe calea transdisciplinară, convergentă cu lingvistica integrală, autorul nu mai privește miturile ca surse de inspirație, ci, așa cum le-a decriptat Eminescu însuși, ca *limbaj prim*, *logos*, sau cum se exprimă Demiurgul: „Cere-mi cuvântul meu de 'ntâi”. Ne reamintim că poetul a pus miturile, poveștile în adâncă ecuație a *arheului*, ca fiind, precum acesta, *singura realitate pe lume*, nicicum așa cum le tratează, cu trufașă suficiență intelectuală, demitizantii contemporani, neobosiți în a „desface”³, în a „denunța”, cu acută deșteptăciune, chiar *mitul Eminescu*: „S-ascultăm poveștile, căci ele cel puțin ne fac să trăim și-n viața altor oameni, să ne amestecăm visurile noastre cu ale lor... În ele trăiește Archaeus... // Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne legănă lumea, cu povești ne adoarme. Ne trezim și murim cu ele...”⁴. Nu întâmplător capodopera *Luceafărul* stă în convergență cu cele două basme românești culese și publicate de Richard Kunisch. Din atare punct de vedere, *Luceafărul* este *basmul basmelor* românești și universale, un „mit” integrator, zice Lucian Costache, sintetizând numeroasele mituri consubstanțiale din opera poetului: „Cunoscător al unor mitologii diverse, surse sacre ale Indiei și Persiei, cele ale Egiptului, ale Greciei și Romei, familiarizarea cu zeii Nordului, cu legendele cavaleresti ale Evului de Mijloc, cu tradițiile populare românești, Eminescu propune o mitologie proprie, pe care o putem urmări de-a lungul *CĂRȚII* sale – și în cuprinsul poemului depozitar, sintetizator: *Luceafărul*” (p. 17). Intenția este auctorială de vreme ce în oglinda enigmatică, albastră a ochilor iubitei, de pildă, *toate basmele s-adună* (*Crăiasa din povești*). Trimiteri existențiale, nu livrescă.

În acest limbaj prim întră *numele* zeilor, ale personajelor, simbolismul lor ontologic (de pildă „dubla transcendență ontică”: frumusețea cerească, *prea frumoasa* („Cum e fecioara între sfinți/ Și luna între stele”) și Cătălina, Afrodita obștească), limbaj sprijinit conotativ de bogăția inepuizabilă a limbii române, ca în cazul unor cuvinte precum a (*se*) *cufunda*, apoi figuri stilistice esențiale de la epitetul homeric până la alegorie și metaforă etc.: „Oricum ar sta lucrurile, și oricum sunt numite aceste entități mitice, este cu totul remarcabil că Eminescu găsește acea exprimare sintetică, esențializatoare, pentru a crea acele determinări necesare punerii ipostazelor ființei din *Luceafărul* într-un tot coerent și încărcat de nuanțe multiple, de înțelesuri ce ne pot duce în incursiuni culturale dintre cele mai diverse” (p. 35). Altfel spus, exegetul are intuiția *luminii* eminesciene străbătătoare a diverselor niveluri de Realitate: „În încercarea superioară de a unifica cunoașterea de sine, cunoașterea Totului, cunoașterea transgresivă, care să integreze aspecte diverse, complete ale Realității. De aceea am procedat și vom proceda în continuare să privim, pe cât se poate, transdisciplinar poemul suprem, cu legăturile sale ascunse în lumina unor mitologii, culturi, literaturi diverse, fără a cădea în exagerările criticii sursieriste. De fapt, istoria criticii literare privind opera lui Eminescu e, între altele, și un lung șir de a căuta modele, similitudini, înrăuriri, căzând adesea în capcana «sursieristă», dar tocmai prin aceasta scoțând în evidență o operă unică în literatura universală prin *transdisciplinaritatea* ei uimitoare” (p. 55).

1 Nicolae Georgescu și-a încununat uriașele eforturi de cercetare asupra antumelor în masiva lucrare *Cuvinte și semne. Hermeneutica punctuației în poezia antumă eminesciană*, București, Editura Academiei Române, 2018, 616 p. format academic.

2 Eugeniu Coșeriu, *Despre esența limbajului poetic*, în „Convorbiri literare”, serie nouă, nr. 4 (208), aprilie 2013, p. 32.

3 Aluzie la cartea-impostură a lui Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit* (București, Editura Humanitas, 2015).

4 M. Eminescu, *Opere*, VII, *Proza literară*, București, Editura Academiei Române, 1977, p. 282.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXX)

În legătură cu observațiile privind comportamentul gregar, cu lipsa de gândire independentă asupra căroră am insistat în mod repetat mi se poate replica, evident, că apar totuși și puncte de vedere proprii, susținute de oameni care evaluează cu pătrundere realitatea... Astfel de puncte de vedere au existat și vor exista întotdeauna. Atîta doar că punerea în circulație a unor luări de poziție independente nu e posibilă în fața unor majorități copleșitoare care nu se îndepărtează niciodată de mentalitatea comună și fără o cultură a acceptării opiniilor divergente, a dialogului, a confruntărilor oneste. Procesele intelectuale sînt determinate indubitabil de cutuma socială cunoscută la noi, de aglutinările în grupuri și grupuscul, a asocierilor, întotdeauna mai importante decît individul. Să fie limpede, nu este vorba de solidaritate - disociația lui Rădulescu-Motru privind solidaritatea și spiritul de turmă este mereu de actualitate. Acolo unde nu se gîndește pe cont propriu nici nu poate exista o altă formă de agregare a colectivităților. Pe de altă parte, pentru a închide cercul, unde nu există altfel de gândire, nu te poți aștepta la alte moduri de socializare...

*

Incapacitatea de a trăi cu tine însuși, nevoia permanentă de a gîndi în cor cu alții pentru a exprima o opinie, nevoia de a face parte dintr-un grup, de a-l sprijini și de a-i simți în permanență susținerea este legată la noi, fără îndoială, de temperament și este atît de puternică, încît devine condiție de existență chiar acolo unde principala activitate ar trebui să fie... capacitatea de a gîndi cu propriile puteri... Cîți dintre cei care au pretenția că sînt adevărați intelectuali își conduc existența după principiul demnității personale instituite de cariera pe care au hotărît să o urmeze? Cîți au puterea de a ignora marginalizarea, de a rezista în afara clanurilor, grupurilor de interese, găștilor? Cîți pur și simplu nu mai există dacă sînt scoși din găști, din complicități descalificante? Întrebarea e valabilă la toate nivelele societății. Este la fel de valabilă și pentru cei despre care se spune că își plămuesc într-o singurătate creatoare propriile lumi - scriitorii. Cîți dintre ei se reculeg în austeritatea scrisului și cîți au ca activitate de căpătîi obținerea de avantaje de un fel sau altul de pe urma ocupației lor, literatura... artistică, cîștigarea unor... concursuri cu premianți cunoscuți dinainte? Cîți nu sînt superspecializați în schimburi de interese și favoruri? În asemenea condiții este greu să se se impună "cel ce gîndește singur", pentru a folosi sintagma unui cunoscut poet... Gîndirea... la comun, cei care în loc de gîndire proprie practică integrarea umilă în cele două, trei idei ale grupului este, în acest moment, predominantă. Astăzi în lumea creatorilor de literatură îi numeri pe degete pe cei capabili să-și urmeze destinul indiferent de condiții, care să nu aibă nevoie de proptele și care oferă la rîndul lor proptele - totul pentru că altfel nu pot supraviețui - nu în viața de fiecare zi, din pricina privațiunilor de tot felul, ci în viața literară, care a căpătat un aspect de tîrg de vechituri...

*

Alt aspect al mentalității locale care merită să fie examinat privește poziția față de "străini". În primul rînd ar trebui să lămurim sensul termenului "străin". Străin ar putea fi cineva care are cu totul alte obiceiuri, altă morală, altă educație, altă viziune

asupra lumii - într-un cuvînt străini ar fi oamenii cu care nu ai nimic în comun. Europeanii și cei care au preluat un mod de viață asemănător europenilor nu ne pot fi cu totul străini. Sînt "diferiți", prezintă o variantă la ceea ce sîntem (sau am vrea să fim), evidențiază trăsături care îi particularizează pe unii sau pe alții, dar nu pot fi cu totul și cu totul altfel. Gîndirea rudimentară îi respinge însă pe *ceilalți* după alte criterii. Nu pentru că ar deveni un pericol prin diferențele pe care ar putea sau ar vrea să le impună, ci pentru că au trecut în pașaport altă naționalitate, pentru că vorbesc altă limbă, pentru că locuiesc între alte granițe. Aceștia devin străinii periculoși de care trebuie să ne... apărăm... Și de

aici o întreagă mitologie a străinului, mitologie care transcende meritele personale, valorile pe care, pe de altă parte, pretindem că le respectăm și noi, în favoarea unor alte... "calități" precum cele amintite mai înainte - naționalitatea, religia, limba maternă. Nu este un merit să te naști într-o anumită zonă a globului, să ai un anumit act de identitate sau o anumită limbă vorbită în familie. Dar naționaliștii noștri sînt de altă părere. E o atitudine ușor de observat mai ales după intrarea României în UE și mai ales după sugestiile unor anumiți... gînditori (dacă poate cineva să le spună astfel). Trebuie repetate banalități ca faptul că această asociere de state, Uniunea Europeană, pretinde angajamentul nostru de a respecta valorile pe care le respectă ceilalți europeni - și pe care, fie spus, pretindem și noi că le respectăm, asociați sau nu cu UE. E ușor de văzut de unde apar acele atitudini antieuropene. Tocmai din caracterul pur declarativ al unor principii

niciodată întru totul respectate, doar mimate, din condiția de *pseudo* în care ne-am aflat și ne aflăm, cum spunea Matei Călinescu. Pseudo europeni, ce sar în sus atunci cînd li se pretinde să respecte valori și principii care pe continent au devenit de multă vreme lucruri banale, intrate în viața de fiecare zi. Dar acestea, vezi bine, ne îngădesc libertățile noastre specifice: clientelismul, acapararea pozițiilor publice de către grupări de interese, traficul de influență, fărădelegea, hoția și toate celelalte din această categorie (un decum celebru personaj, sub orice nivel intelectual, a afirmat, pentru a-i lămuri o dată și pe imbecilii de europeni, că acestea fac parte din... cultura noastră...; și chiar dacă ar fi așa, recunoașterea nu venea ca o autoincriminare ci, dimpotrivă, ca o formă de lăfăială în samavolnicie). Acesta e antieuropenismul ultimilor ani. Suveranismul este o revoltă împotriva celor care nu acceptă să avem hoții noștri, incompetenții noștri, faliții noștri...

*

Reacția împotriva străinilor era explicabilă atunci cînd hoardele migratoare treceau unele după altele peste aceste pămînturi, atunci cînd mari imperii rupeau teritorii și răpeau populații din țară. Dar normal ar fi ca punctele de vedere să se schimbe o dată cu vremurile. Altfel, toate sloganurile de altădată capătă o actualitate care acuză încă o dată cedarea în fața clișeeilor. Vin străinii și ne dictează ce să facem. (Adică ne cer să avem legi care să condamne corupția, hoția etc.) Pun mîna pe bogățiile noastre. (Dar cine a negociat cedările acestor bogății pe sume de nimic pentru țară în schimbul mitei imense ascunsă prin bănci străine tocmai de către cei care reclamă acum pierderea... independenței? Cine se ocupă astăzi de recuperarea bogățiilor cedate pe nimic și a sumelor primite de corupți?) Străinii ne lasă fără păduri (dar de ce nu ajung în pușcării escrocii români care fac comerț ilegal cu lemnul românesc? De ce sub toate guvernele aceștia "lucrează" în continuare și vînd firmelor străine?) Șamd.

*

În mintea unor oameni "simpli" tot ce vine din afară e văzut ca un pericol, ca o încercare dușmănoasă, perfidă, iar străinii, indiferent de unde provin, sînt considerați automat rău intenționați, cu intenții ascunse, agresivi etc. Mentalitatea aceasta dă naștere unui revers la fel de păgubos: cei asociați într-un fel cu tine, prin rasă, limba vorbită, naționalitate, comunitate de interese de orice fel etc. devin, automat, mai buni decît orice "străini", în orice situație, în orice împrejurare... Respingerea celor "din afară" devine o caucionare a celor "dinăuntru". Trist e că acest mod de a gîndi îl aflăm și printre scriitori, de pildă, unde *ai noștri* nu sînt puși niciodată în același plan cu *ai lor*. Aceia sînt autori străini, nu-i putem compara cu autorii români, nu-i punem la socoteală sau îi punem la altă socoteală. Ai noștri sînt mai buni, pentru că sînt... ai noștri... Și scriu în românește... Poate face așa ceva un prozator englez sau german? În locul unei evaluări a indivizilor, a performanțelor, a calităților acestora, viața este transformată într-o arenă în care se confruntă pașapoarte, limbi vorbite, religii... De o parte sînt suporterii lor, de cealaltă "ai noștri"... Chiar dacă nu sînt vizibile scenele aberante de la meciurile de fotbal, mentalitățile sînt aceleași.